Chránené územia SLOVENSKA 86

2016

Odborno-metodický a informačný časopis Štátnej ochrany prírody SR

Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky

ŠTÁTNA OCHRANA PRÍRODY SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Uzávierka príspevkov
do časopisu
Chránené územia Slovenska
č. 87 je

30. septembra 2016

Príspevky posielajte na adresu:

chus@sopsr.sk

- **Chránené územia Slovenska** – štvrťročný odborno-metodický a informačný časopis Štátnej ochrany prírody SR
- **Vydáva:** Štátna ochana prírody SR v Banskej Bystrici
- **Redakčná rada:**
  RNDr. Jana Durkošová
  Ing. Vladimíra Fabriciusová, PhD.
  Ing. Branislav Faško
  Ing. Ivana Havranová
  Ing. Viktória Ihringová
  RNDr. Ján Kadlečík
  RNDr. Katarína Králiková
  Ing. Marta Mútňanová
- **Jazyková korektúra:** Mgr. Olga Majerová
- **Adresa redakcie:**
  Štátna ochrana prírody SR
  Tajovského 28B, 974 01 Banská Bystrica,
  tel.: 048/413 6660, 413 6661
- **E - mail:** chus@sopsr.sk
- **ISSN 2453-6423**

Inštrukcie pre autorov

- Príspevky posielajte elektronickou poštou alebo na CD v textovom editore MS Word.
- K článku priložte kvalitné fotografie, resp. naskenované fotografie v minimálnom rozlíšení 300 dpi.
- Každú naskenovanú fotografiu uložte do samostatného súboru (jpg, tif, bmp...).
- K fotografiám, resp. obrazovým prílohám uveďte komentár a meno autora.
- Tabuľky tvorte výlučne pomocou tabulátorov (prípadne aj s funkciou tabuľka) v textovom editore MS Word alebo v programe Excel. Polia bez hodnoty nenechávajte prázdne, ale prázdne polia nahraďte pomlčkou.
- Latinské mená taxónov píšte kurzívou.
- Mená autorov píšte kapitálkami.
- Literatúru v texte citujte podľa vzoru: "...boli zistené aj v kostole v Turanoch (Obuch, Kadlečík 1997, Vavrová 1998)...".
- Literatúru v zozname literatúry uvádzajte podľa vzoru: Obuch, J., Kadlečík, J., 1997: Letný výskyt netopierov v podkrovných priestoroch v oblasti NP Malá Fatra. Vespertilio, 3: s. 131-134.
- Nadpisy nepíšte veľkými písmenami, nepodčiarkujte ich, nepoužívajte v nadpisoch medzery medzi písmenami.
- Na konci príspevku uveďte meno a priezvisko autora, titul a pracovisko.

Obsah

Prehľad chránených území národnej sústavy stav k 31. 12. 2015 (B. Faško) 2

Prehľad chránených stromov Slovenska podľa okresov a krajov evidovaných v štátnom zozname k 31. 12. 2015 (M. Krištof) 5

Zmeny v právnej ochrane osobitne chránených častí prírody a krajiny november 2015 – apríl 2016 (B. Faško) 6

Programy starostlivosti o veľké šelmy na Slovensku (V. Antal) 7

Radosti a strasti práce s fotopascami (M. Apfelová, R. Reťkovský) 15

Bociany na budove Správy Národného parku Slovenský kras (A. Balážová) 17

Koniec odysey nočného lovca (J. Májsky, S. Štefaniková) 18

Faunisticky zaujímavé nálezy chrobákov z čeľade Dryopidae v chránených územiach v pôsobnosti CHKO Cerová vrchovina (R. Cséfalvay) 19

Zaujímavosti z histórie
Prvé chránené územie v hornom Uhorsku (redakcia) 23

Svetový deň mokradí 2016 (M. Balciarová, K. Králiková) 23

Environmentálna výchova sa rozbehla aj na Ponitrí (V. Slobodník) 26

Nové „vtáčie záhrady“ v Poloninách (I. Buraľová) 27

Nový náučný chodník Vihorlatskými bučinami v Chránenej krajinnej oblasti Vihorlat (Z. Argalášová) 28

Rátame s každým turistom (M. Kozoň) 30

IV. svetový kongres o biosférických rezerváciách (J. Pokrievková) 31

Chránené územia v meniacom sa svete. Výročná konferencia EUROPARC-u (J. Pokrievková) 32

Agenda 2030 a ochrana prírody (J. Kadlečík) 33

Natura 2000 AWARD – CENA Natura 2000 (N. Kubicová) 38

Predsedníctvo Slovenskej republiky v Rade Európskej únie a úloha predsedajúceho štátu (I. Rodina, L. Vlčková) 39

Konferencia k 20-ročnému jubileu svetového dedičstva (Ľudovít Gaál) 42

Poznámky k rozšíreniu vrzúnika *Morimus gabzdili* Danilevsky 2015 (R. Gabzdil) 44

Poľovníctvo z hľadiska ochrany rastlinstva (T. Králik) 46

Poďakovanie (redakcia) 61

Valné zhromaždenie Asociácie strážcov prírody Českej republiky (D. Harťanský) 61

Poľana – sopečné srdce Slovenska – recenzia (J. Burkovský) 63

Tipy na tripy Čiernohronskými dolinami (B. Faško) 65

Národný park a biosférická rezervácia Slovenský kras (J. Kilík) 68

• *Predná strana obálky:* chudôbka drsnoplodá Klášterského, foto: Ján Kilík

Prehľad chránených území národnej sústavy

stav k 31. 12. 2015

Národné parky			
Názov	**Výmera (v ha)**	**Výmera ochranného pásma (v ha)**	**Rok vyhlásenia, aktualizácie**
NP Malá Fatra	22 630,0000	23 262,0000	1967 ako CHKO, 1988
NP Muránska planina	20 317,8021	21 697,9644	1977 ako CHKO, 1997
NP Nízke Tatry	72 842,0000	110 162,0000	1978, 1997
Pieninský NP	3 749,6226	22 444,1676	1967, 1997
NP Poloniny	29 805,0514	10 973,2893	1997
NP Slovenský kras	34 611,0832	11 741,5677	1973 ako CHKO, 2002
NP Slovenský raj	19 763,0000	13 011,0000	1964 ako CHKO, 1988
TANAP	73 800,0000	30 703,0000	1948, 1987, 2003
NP Veľká Fatra	40 371,3433	26 132,5817	1974 ako CHKO, 2002
Spolu 9 NP:	**317 889,9026**	**270 127,5707**	

Chránené krajinné oblasti		
Názov	**Výmera (v ha)**	**Rok vyhlásenia, prípadne aktualizácie**
Biele Karpaty	44 568,0000	1979, 1989, 2003
Cerová vrchovina	16 771,2273	1989, 2001
Dunajské luhy	12 284,4609	1998
Horná Orava	58 738,0000	1979, 2003
Kysuce	65 462,0000	1984
Latorica	23 198,4602	1990, 2004
Malé Karpaty	64 610,1202	1976, 2001
Poľana	20 360,4804	1981, 2001
Ponitrie	37 665,4100	1985
Strážovské vrchy	30 979,0000	1989
Štiavnické vrchy	77 630,0000	1979
Vihorlat	17 485,2428	1973, 1999
Východné Karpaty	25 307,1072	1977, 2001
Záhorie	27 522,0000	1988
Spolu 14 CHKO:	**522 581,5090**	

Výmera 9 NP (6,48 % rozlohy SR), **ochranných pásiem NP** (5,51 % rozlohy SR) a **14 CHKO** (10,66 % rozlohy SR) tvorí spolu **22,65 % (1 110 599 ha)** z územia SR (4 903 400 ha).

Veľkoplošné chránené územia a ich ochranné pásma				
Kategória	**Počet**	**Výmera chráneného územia (ha)**	**Výmera ochranného pásma (ha)**	**% z rozlohy SR (aj s OP)**
Chránené krajinné oblasti	14	522 582	-	10,66
Národné parky	9	317 890	270 128	11,99
Spolu CHKO + NP - počet	23	-	-	-
Spolu CHKO + NP – rozloha	**1 110 599 ha**	**840 471**	**270 128**	**22,65**

Maloplošné chránené územia a ich ochranné pásma				
Kategória	**Počet**	**Výmera chráneného územia (ha)**	**Výmera ochranného pásma (ha)**	**% z rozlohy SR (aj s OP)**
Chránené krajinné prvky	1	3	-	0,00
Chránené areály	172	11 015	2 425	0,27
Prírodné rezervácie (vrátane 2 súkromných)	390	14 229	301	0,3
Národné prírodné rezervácie	219	84 407	2 239	1,76
Prírodné pamiatky (bez jaskýň a vodopádov)	218	1 586	207	0,04
Prírodné pamiatky – verejnosti voľne prístupné jaskyne	41	0	31	0,00
Prírodné pamiatky – ostatné vyhlásené jaskyne	7	0	261	0,01
Prírodné pamiatky – prírodné vodopády	0	0	0	0,00
Národné prírodné pamiatky (bez jaskýň a vodopádov)	11	59	27	0,00
Národné prírodné pamiatky – jaskyne	44	0	3 055	0,06
Národné prírodné pamiatky – prírodné vodopády	5	0	0	0,00
Spolu MCHÚ – počet	**1 108**	**-**	**-**	**-**
Spolu MCHÚ – rozloha	**119 844 (MCHÚ + OP)**	**111 299**	**8 545**	**2,44**

Celkom sa **na území CHKO** nachádza spolu 246 maloplošných chránených území (MCHÚ) s celkovou výmerou (spolu s ich ochrannými pásmami) 12 469 ha (2,4 % z územia CHKO), **na území NP** to je 212 MCHÚ s celkovou výmerou (spolu s ich OP) 72 603 ha (22,8 % z územia NP), **na území ochranných pásiem NP** to je 68 MCHÚ s celkovou výmerou (spolu s ich OP) 2 487 ha (0,9 % z územia OP NP) a **na území mimo CHKO, NP a OP NP v tzv. voľnej krajine** sa nachádza 583 MCHÚ s celkovou výmerou (spolu s ich OP) 32 287 ha (0,9 % z rozlohy tzv. voľnej krajiny a 27,0 % z celkovej výmery MCHÚ (vrátane ich OP) v SR. Výmera všetkých **MCHÚ** (vrátane ich OP) tvorí **2,44 %** územia Slovenska.

Prehľad chránených území v Slovenskej republike podľa druhov a stupňov ochrany

Stupeň ochrany*	Kategória**	Výmera (ha)	% z územia SR
1. stupeň	voľná krajina	3 761 257	76,70
2. stupeň	CHKO***, OP NP***, zóny D	759 919	15,50
3. stupeň	NP***, CHA, OP CHA, OP PR, OP NPR, OP PP, OP NPP, zóny C	269 788	5,50
4. stupeň	NPR, PR, NPP, PP, CHA, CHKP, OP NPR, OP PR, OP NPP, OP PP, zóny B	18 823	0,38
5. stupeň	NPR, PR, NPP, PP, zóny A	93 613	1,91
2. – 5. stupeň	**osobitne chránené časti prírody klasifikované stupňami ochrany**	**1 142 143**	**23,29**

* *nie sú uvádzané územia, ktoré nemajú stupeň ochrany (CHVÚ a ochranné pásma PP – jaskýň)*
** *nie sú uvádzané PP „zo zákona“ a OP MCHÚ „zo zákona“*
*** *výmera mimo MCHÚ*

Celková výmera osobitne chránenej prírody v Slovenskej republike, klasifikovanej stupňami ochrany (2. až 5. stupeň ochrany, teda mimo chránených vtáčích území a ochranných pásiem jaskýň) je 1 142 143 ha, čo predstavuje 23,29 % z územia Slovenska.

Okrem uvedeného sa na území Slovenskej republiky nachádzajú územia, ktoré nie sú klasifikované stupňami ochrany – 41 vyhlásených chránených vtáčích území s celkovou výmerou 1 284 806,0886 ha a 20 jaskýň (14 NPP a 6 PP) s vyhláseným ochranným pásmom s celkovou výmerou 3 347 ha (veľká časť ich území sa prekrýva s ostatnými chránenými územiami).

Ing. Branislav Faško
ŠOP SR, riaditeľstvo

Prehľad chránených stromov Slovenska podľa okresov a krajov evidovaných v štátnom zozname k 31. 12. 2015

Okres	Počet
Bratislava I	21-26-20
Bratislava II	0-0-0
Bratislava III	0-0-0
Bratislava IV	2-2-2
Bratislava V	0-0-0
Malacky	0-0-0
Pezinok	3-5-3
Senec	2-2-2
Bratislavský kraj spolu:	**28-35-23 (9/14)**
Trnava	8-10-6
Dunajská Streda	13-37-5
Galanta	6-7-5
Hlohovec	2-2-2
Piešťany	2-3-2
Senica	2-2-2
Skalica	1-4-1
Trnavský kraj spolu:	**34-65-13 (5/8)**
Banská Bystrica	19-135-12
Banská Štiavnica	5-17-5
Brezno	0-0-0
Detva	4-4-3
Krupina	4-4-4
Lučenec	2-5-2
Poltár	3-14-3
Revúca	9-52-7
Rimavská Sobota	2-2-2
Veľký Krtíš	13-17-9
Zvolen	6-19-6
Žarnovica	14-21-9
Žiar nad Hronom	8-12-7
Banskobystrický kraj spolu:	**89-302-36 (24/12)**
Trenčín	4-10-4
Bánovce nad Bebravou	1-1-1
Ilava	9-12-8
Myjava	4-4-3
Nové Mesto nad Váhom	4-34-3
Partizánske	1-1-1
Považská Bystrica	8-12-3
Prievidza	11-24-7
Púchov	4-4-4
Trenčianský kraj spolu :	**46-102-18 (9/9)**
Prešov	2-2-2
Bardejov	0-0-0
Humenné	6-6-5
Kežmarok	2-2-2
Levoča	2-4-2
Medzilaborce	1-1-1
Poprad	4-9-3
Sabinov	3-4-3
Snina	3-3-3
Stará Ľubovňa	3-25-3
Stropkov	3-3-1
Svidník	12-26-3
Vranov nad Topľou	5-5-4
Prešovský kraj spolu :	**46-90-17 (9/8)**
Nitra	2-2-2
Komárno	2-68-2
Levice	13-20-10
Nové Zámky	11-80-9
Šaľa	2-2-2
Topoľčany	2-2-2
Zlaté Moravce	3-21-2
Nitriansky kraj spolu:	**35-195-14 (7/7)**
Košice I	5-7-5
Košice II	1-29-1
Košice III	0-0-0
Košice IV	0-0-0
Košice-okolie	6-7-4
Gelnica	2-6-1
Michalovce	3-3-2
Rožňava	9-32-3
Sobrance	3-3-2
Spišská Nová Ves	4-5-4
Trebišov	5-9-3
Košický kraj spolu :	**38-101-16 (9/7)**
Žilina	31-63-9
Bytča	8-16-4
Čadca	6-31-3
Dolný Kubín	20-54-8
Kysucké Nové Mesto	12-20-5
Liptovský Mikuláš	15-19-5
Martin	8-14-4
Námestovo	8-8-4
Ružomberok	12-124-5
Turčianske Teplice	3-3-2
Tvrdošín	4-9-1
Žilinský kraj spolu :	**127-361-21 (16/5)**
SLOVENSKO:	**443-1251-65 (32/33)**

Vysvetlivky, napríklad: 470-1289-67
443 *– počet chránených stromov a ich skupín vrátane stromoradí*
1251 *– počet jedincov chránených stromov*
65 (32/33) *– počet druhov stromov (pôvodných/nepôvodných)*

Ing. Milan Krištof, ŠOP SR, riaditeľstvo

Zmeny v právnej ochrane osobitne chránených častí prírody a krajiny november 2015 – apríl 2016

Vyhlásené chránené územia

PP Partizánska jaskyňa

Verejnosti voľne prístupná jaskyňa – prírodná pamiatka Partizánska jaskyňa bola vyhlásená vyhláškou Okresného úradu Trenčín zo dňa 30. 11. 2015. Lokalita leží v okrese Považská Bystrica v katastrálnom území Považská Teplá.

Jaskyňa je prístupná návštevníkom za účelom zotavenia a poznávania jej prírodných a historických hodnôt. Pohyb je možný po celej ploche jaskyne a počas celého roka.

Jaskyňa leží pod Veľkým Manínom v CHKO Strážovské vrchy a je súčasťou územia európskeho významu Strážovské vrchy (SKUEV0256). Patrí do pôsobnosti Správy slovenských jaskýň. Vyhláška bola zverejnená vo Vestníku vlády SR č. 10/2015 a nadobudla účinnosť 1. januára 2016.

PR Borsukov vrch

Prírodná rezervácia bola vyhlásená nariadením vlády SR č. 6/2016 Z. z. zo dňa 9. 12. 2015. Lokalita sa nachádza v okrese Snina v katastrálnych územiach Nová Sedlica a Zboj. Má výmeru 146,79 ha, ochranné pásmo sa nevyhlasuje a neplatí ani ochranné pásmi zo zákona. Na území PR platí piaty stupeň ochrany.

Účelom vyhlásenia PR je zabezpečenie ochrany komplexu lesných spoločenstiev, ktoré sú súčasťou územia medzinárodného významu – lokality Karpatské bukové pralesy a staré bukové lesy Nemecka, zapísanej v Zozname svetového dedičstva UNESCO. Ďalším predmetom ochrany sú biotopy európskeho významu Ls4 Lipovo-javorové sutinové lesy (* 9180), Ls5.1 Bukové a jedľovo-bukové kvetnaté lesy (9130), Ls5.2 Kyslomilné bukové lesy (9110), Ls5.3 Javorovo-bukové horské lesy (9140) a viaceré druhy živočíchov európskeho významu.

Celé chránené územie leží v Národnom parku Poloniny v pôsobnosti Správy Národného parku Poloniny a je súčasťou územia európskeho významu Bukovské vrchy (SKUEV0229). Nariadenie vlády o vyhlásení PR bolo zverejnené v Zbierke zákonov SR a nadobudlo účinnosť 1. januára 2016.

Aktualizované chránené územia

NP Slovenský raj

Národný park Slovenský raj bol prevyhlásený nariadením vlády SR č. 69/2016 Z. z. zo dňa 16. 12. 2015. Národný park leží v okrese Brezno v katastrálnom území Telgárt, v okrese Poprad v katastrálnych územiach Hranovnica a Vernár, v okrese Rožňava v katastrálnych územiach Dedinky, Dobšiná a Stratená a v okrese Spišská Nová Ves v katastrálnych územiach Betlanovce, Hrabušice, Letanovce, Mlynky, Smižany a Spišské Tomášovce. Národný park má výmeru 19 413,67 ha a člení sa na 4 zóny. Zóna A má výmeru 4 682,32 ha a platí v nej piaty stupeň ochrany, zóna B má výmeru 515,66 ha a platí v nej štvrtý stupeň ochrany, zóna C má výmeru 14 135,99 ha a platí v nej tretí stupeň ochrany a nakoniec zóna D má výmeru 79,70 ha a platí v nej druhý stupeň ochrany. Ochranné pásmo národného parku má výmeru 5 474,76 ha a platí v ňom druhý stupeň ochrany.

Predmetom ochrany národného parku sú biotopy európskeho a národného významu, biotopy druhov rastlín európskeho a národného významu, biotopy druhov živočíchov európskeho a národného významu a abiotické javy.

Časť územia národného parku je súčasťou územia európskeho významu Slovenský raj (SKUEV0112) a územia európskeho významu Horný tok Hornádu (SKUEV0290).

Národný park Slovenský raj patrí do pôsobnosti Správy Národného parku Slovenský raj so sídlom v Spišskej Novej Vsi. Nariadenie vlády o vyhlásení národného parku a jeho zón bolo zverejnené v Zbierke zákonov SR a nadobúda účinnosť 1. júna 2016. Nariadenie zároveň zrušuje doteraz platné nariadenie vlády SSR č. 23/1988 Zb. o Ná-

Stratenská píla v NP Slovenský raj

rodnom parku Slovenský raj a všetky legislatívne predpisy, ktorými boli vyhlásené maloplošné chránené územia na jeho území, ktoré sa odteraz stávajú zónami národného parku.

Zrušené chránené územia

V súvislosti s prevyhlásením Národného parku Slovenských raj a ustanovením jeho zón boli zrušené legislatívne predpisy, ktorými boli vyhlásené maloplošné chránené územia na jeho území. Ide o 18 chránených území, ktoré prestávajú byť maloplošnými chránenými územiami, ale stávajú sa súčasťou zón národného parku. Zrušovacie ustanovenia nadobúdajú účinnosť 1. júna 2016.

Ing. Branislav Faško
ŠOP SR, riaditeľstvo

Programy starostlivosti o veľké šelmy na Slovensku

Programy starostlivosti o chránené živočíchy predstavujú v zmysle § 54 ods. 4 písm. b) zákona č. 543/2003 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o ochrane prírody a krajiny“) dokumenty ochrany prírody a krajiny. Hlavným poslaním týchto dokumentov je:

- určovanie strategických cieľov ochrany prírody a krajiny a opatrenia na ich dosiahnutie,
- vymedzenie chránených druhov, stanovenie zásad ich vývoja vo vzťahu k činnostiam jednotlivých odvetví,
- posudzovanie dôsledkov zásahov do ekosystémov, ich zložiek a prvkov alebo do biotopov a navrhovanie ich optimálneho využitia a spôsob ochrany,
- navrhovanie asanačných, rekonštrukčných, regulačných alebo iných zásahov do územia a ďalších preventívnych alebo nápravných opatrení v územnej ochrane, druhovej ochrane a ochrane drevín,
- určenie vzácnosti, zriedkavosti a ohrozenosti chránených druhov vrátane prioritných druhov a prioritných biotopov.

Nakoľko tieto dokumenty zamerané na ochranu a manažment populácií veľkých šeliem na Slovensku absentovali, bolo potrebné v pomerne krátkom čase zabezpečiť ich vypracovanie. Programy starostlivosti o chránené druhy veľkých šeliem (ďalej len „PS o veľké šelmy“), ktorými sú medveď hnedý (*Ursus arctos*), vlk dravý (*Canis lupus*) a rys ostrovid (*Lynx lynx*), ďalej len „veľké šelmy“, boli vypracované pre každého chráneného živočícha osobitne z nasledovných dôvodov:

1) Novelizácia zákona o ochrane prírody a krajiny, kde sa v § 54 ods. 4 písm. b) prvýkrát zaviedol pojem program starostlivosti o druhy rastlín a živočíchov. V zmysle § 54 ods. 8 sú programy starostlivosti o druhy rast-lín a živočíchov podkladom na zabezpečenie trvalo udržateľného priaznivého stavu druhov európskeho významu a druhov národného významu.

2) Absencia jednotného a komplexného monitoringu a mapovania týchto šeliem ako podkladu pre ich aktívnu ochranu a manažment. Následkom týchto skutočností vznikla na Slovensku značná kontroverzia ohľadom manažmentu veľkých šeliem medzi rôznymi záujmovými skupinami, najmä však medzi ochranárskou a poľovníckou verejnosťou.
3) Zosúladenie ochrany a manažmentu veľkých šeliem na Slovensku s platnou národnou legislatívou a legislatívou Európskej únie. Zároveň vznikla potreba vypracovania metodiky stanovenia výšky a spôsobu zásahu do populácií veľkých šeliem.
4) Nejednotný a tzv. „skostnatený" systém riešenia problematiky škôd spôsobených veľkými šelmami na hospodárskych zvieratách, včelstvách, poľnohospodárskych plodinách, ovocných a lesných drevinách, majetku a v neposlednom rade nebezpečné strety medveďa a človeka (tzv. škody na zdraví občanov).
5) Porušenie č. 2013/4081 podľa čl. 258 zmluvy o fungovaní Európskej únie, na základe ktorého sa Slovenská republika zaviazala splniť nasledovné úlohy:
   - do 1. septembra 2015 oznámiť/predložiť Európskej komisii prijatie plánu monitorovania vlka,
   - pripraviť program starostlivosti o vlka dravého v zmysle platnej legislatívy,
   - dosiahnuť pokrok v riešení cezhraničnej spolupráce, hlavne s Poľskom.
6) V spoločnosti panuje názor o premnožení veľkých šeliem (najmä medveďa a vlka), a tým sa zvyšuje neustály tlak na užívateľov poľovných revírov na jeho zvýšené usmrcovanie. Nakoľko sú veľké šelmy v súčasnosti častejšie pozorované a informácie o ich pohybe sú medializované, tento názor je v spoločnosti umocňovaný.

PS o veľké šelmy na Slovensku vznikli v rámci projektu **Výskum a monitoring populácií veľkých šeliem a mačky divej na Slovensku** a na jeho príprave a realizácii sa podieľali nasledovné subjekty:

Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky (ŠOP SR)
Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky
Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky
Technická univerzita vo Zvolene
Slovenská poľovnícka komora
Univerzita veterinárskeho lekárstva a farmácie v Košiciach
Národné lesnícke centrum vo Zvolene
Lesnícky výskumný ústav Zvolen
Slovenská poľnohospodárska a potravinárska komora
Združenie miest a obcí Slovenska
Spoločnosť pre výskum, vzdelávanie a spolužitie s prírodou
Lesoochranárske zoskupenie VLK.

Prostredníctvom týchto inštitúcií boli oslovené aj ostatné subjekty a organizácie, ktorých sa problematika týka, a mohli vzniesť k jeho obsahu pripomienky ešte v procese jeho prípravy.

Predkladané PS o veľké šelmy sú výsledkom vzájomnej spolupráce všetkých dotknutých subjektov a predstavujú dôležitý zdroj informácií pre tvorbu legislatívy, praktickú ochranu a manažment veľkých šeliem, ako aj pre všetky zainteresované skupiny, ako sú pestovatelia poľnohospodárskych plodín, chovatelia včiel a hospodárskych zvierat, poľovnícka a lesnícka samospráva, organizácie ochrany prírody, vedecké inštitúcie, štátna a verejná správa v oblasti ochrany prírody a poľovníctva.

Programy starostlivosti sú rozdelené na dve základné časti:

1. **Prvá časť** predstavuje všeobecné údaje o rozšírení, biológii, ekológii a etológii veľkých šeliem na Slovensku. Pomerne obšírne pojednávajú o ochrane a manažmente veľkých šeliem v minulosti, ako aj vývoji ich populácií. Prostredníctvom prehľadných tabuliek a grafov informujú o škodách a nebezpečných stretoch. V záverečných kapitolách sú uvedené návrhy potrebných opatrení a zmien týkajúcich sa legislatívy, práce s verejnosťou a praktickej starostlivosti o druhy a ich biotopy.
2. **Druhá časť** vo forme príloh predstavuje praktický návod na riešenie problematických okruhov:
   - modifikácia existujúcich a zavedenie nových relevantných foriem monitoringu a mapovania populácií veľkých šeliem

na Slovensku ako podklad pre reporting (správy o stave biotopov a druhov európskeho významu),
- zmena spôsobu nahlasovania, šetrenia, evidencia a úhrady náhrad škôd spôsobených veľkými šelmami na hospodárskych zvieratách, včelstvách a včelárskych zariadeniach, poľnohospodárskych plodinách, majetku a nebezpečných stretov človeka s medveďom,
- zjednotenie všetkých efektívnych spôsobov preventívnych opatrení na zníženie, resp. úplnú elimináciu škôd spôsobených veľkými šelmami,
- zmena systému zásahu do populácie veľkých šeliem odstrelom a odchytom u vlka formou ročného kvótovania a u medveďa prostredníctvom zavedenia tzv. **komisií pre ochranu a manažment medveďa hnedého na Slovensku**,
- zavedenie do praxe už čiastočne existujúceho zásahového tímu proti medveďovi hnedému na Slovensku.

V rámci PS o veľké šelmy boli navrhnuté viaceré zmeny v oblasti legislatívy, monitoringu a mapovania, práce s verejnosťou a praktickej starostlivosti.

1. Návrhy na zmeny v oblasti legislatívy

Návrhy na legislatívne zmeny sú v PS o veľké šelmy uvedené osobitne, či už je to pre legislatívu na úrovni starostlivosti o zver, alebo pre legislatívu na úseku ochrany prírody a krajiny, resp. zmeny inej legislatívy.

1.1. Návrhy na legislatívne zmeny pri ochrane a manažmente medveďa hnedého

Medzi základné návrhy v oblasti implementácie poľovníckej legislatívy je potrebné čiastočne upraviť termín zisťovania aktuálneho stavu zveri (v programe starostlivosti – mapovanie), aby všetky výsledky použité v poľovníckej štatistike prispeli k vhodnému manažmentu medveďa a do poľovníckej legislatívy zapracovať ustanovenia týkajúce sa výskumu zveri, ako aj zaviesť možnosť súčinnosti užívateľa poľovného revíru pri výskume, resp. monitoringu.

V oblasti implementácie legislatívy na úseku ochrany prírody a krajiny a iných právnych predpisov na úseku poľnohospodárskej prvovýroby je potrebné zabezpečiť povinné vedenie úplnej evidencie škôd spôsobených veľkými šelmami, preventívne opatrenia na ochranu poľnohospodárskych plodín, včelstiev, hospodárskych zvierat a majetku. V prípade pasenia zabezpečiť ochranu stáda hospodárskych zvierat (v tomto prípade ovce, hovädzí dobytok, kone, kozy, osly a ich kríženec) nad 100 jedincov, minimálne dvoma voľne pracujúcimi (pohybujúcimi sa) strážnymi psami, pri stáde do 100 jedincov minimálne jedným voľne pracujúcim strážnym psom. Pre podmienky Slovenska sa odporúča jeden voľne pustený strážny pes na 100 jedincov hospodárskych zvierat. V prípade ochrany včelstiev, poľnohospodárskych plodín a majetku zaviesť inštaláciu a pravidelnú kontrolu a opravu elektrických ohradníkov. Podľa požiadaviek chovateľov a pestovateľov bolo navrhnuté zavedenie podporných mechanizmov (napr. možnosť daňovej úľavy alebo zníženia dane, fond finančnej podpory zo zväzov, ale aj praktické poradenstvo) na používanie pastierskych strážnych psov, prípadne iných vhodných preventívnych opatrení na elimináciu škôd spôsobených medveďom. Ako nevyhnutnosť sa ukazuje potreba zavedenia možnosti poskytnutia náhrady za hospodárske zvieratá, ktoré neboli po útoku veľkých šeliem dohľadané, ale existujú dôkazy o tom, že došlo k ich strateniu alebo usmrteniu v dôsledku posudzovanej predačnej udalosti. To isté platí aj o zranených hospodárskych zvieratách.

Za veľmi dôležité považovali autori programov starostlivosti prehodnotenie zmeny zodpovedného orgánu, resp. organizácie ochrany prírody za komisionálne šetrenie škôd. Kompetencia v procese šetrenia, evidencie a rozhodovania za škody by mala prejsť z okresných úradov (odborov starostlivosti o životné prostredie) na ŠOP SR.

Veľmi dôležité je z legislatívy odstrániť pojem škoda na zveri spôsobená určeným a vybraným živočíchom a náhrada za veľkými šelmami strhnutej voľne žijúcej zveri, po predchádzajúcom preskúmaní opodstatnenosti tohto inštitútu.

Nemenej dôležité sú nasledovné úlohy:
- zabezpečiť spôsob motivačného príspevku za ochranu veľkých šeliem v územiach Natura 2000, v ktorých pracovná skupina

pre určenie kvóty odstrelu vlka a komisia pre ochranu a manažment medveďa hnedého na Slovensku zamedzí usmrtenie veľkých šeliem (vlka a medveďa).

- zabezpečiť realizáciu opatrení na zníženie, resp. úplnú elimináciu nelegálneho usmrcovania veľkých šeliem vrátane striktného dodržiavania zákonov na úseku ochrany prírody a poľovníctva.
- zriadiť národnú pracovnú skupinu pre environmentálnu kriminalitu, ktorá by organizovala činnosť skupín na odhaľovanie nelegálneho odstrelu veľkých šeliem.

1.2. Návrhy na legislatívne zmeny pri ochrane a manažmente vlka dravého

Okrem legislatívnych zmien, ktoré sú totožné so zmenami u medveďa hnedého, sú v PS o vlka dravého doplnené územia s celoročnou ochranou vlka v nasledovných katastrálnych územiach (pohraničná oblasť medzi Slovenskou a Poľskou republikou): Kamienka, Litmanová, Jarabina, Stará Ľubovňa, Kremná, Hraničné, Pilhov, Mníšek nad Popradom, Veľký Sulín, Matysová, Malý Sulín, Hajtovka, Údol, Malý Lipník, Starina, Legnava, Orlov, Ľubotín, Čirč, Ruská Voľa nad Popradom, Obručné, Šarišské Jastrabie, Kyjov, Pusté Pole a Ľubotín v okrese Stará Ľubovňa. Uvedené územia sú doplnené z dôvodu scelenia území s celoročnou ochranou na slovensko-poľskom pohraničí.

1.3. Návrhy na legislatívne zmeny pri ochrane a manažmente rysa ostrovida

Návrhy na legislatívne zmeny pri ochrane a manažmente rysa ostrovida sú totožné s návrhmi uvedenými v PS o medveďa hnedého. Návrhy sú zamerané najmä na zamedzenie nelegálneho lovu a starostlivosť o územia s vhodnými biotopmi pre rysa.

2. Návrhy na zmeny v oblasti monitoringu a mapovania veľkých šeliem

Pri realizácii a tvorbe PS o veľké šelmy autori vychádzali z faktu, že kvalitnú ochranu a manažment akéhokoľvek druhu živočícha je možné zabezpečiť len v prípade, že poznáme určité dôležité fakty o ich populáciách (hustota a početnosť populácie, biológia a etológia, vnútro a medzidruhová konkurencia, škody ap.).

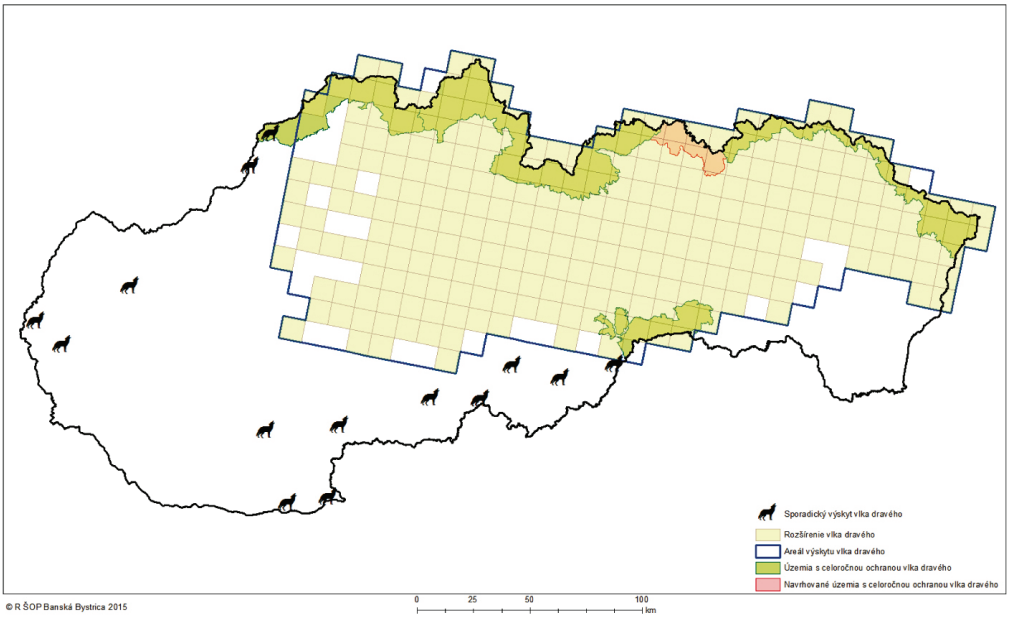

Obr. 1: Mapa rozšírenia vlka dravého s územiami s celoročnou ochranou a návrhmi nových území

V rámci PS o veľké šelmy na Slovensku boli všetky druhy monitoringu a mapovania rozdelené do dvoch skupín podľa finančnej náročnosti na ich realizáciu. Najmenej finančne náročné spôsoby (menej presné) sa budú realizovať pravidelne, tie finančne náročnejšie len v prípade zabezpečenia finančných prostriedkov zo strany ktoréhokoľvek z dotknutých subjektov a budú sa využívať na kalibráciu jednoduchších foriem.

Finančne menej náročné formy monitoringu:
- mapovanie realizované ŠOP SR,
- mapovanie realizované užívateľmi poľovných revírov,
- veľkoplošný monitoring medveďa na stacionároch,
- veľkoplošné sčítanie vlka na snehu na výberových plošných jednotkách – zimný monitoring,
- evidencia reprodukčných párov, resp. prírastku vlka – letný monitoring,
- kontinuálne hodnotenie (mapovanie) všetkých dostupných údajov o rozšírení a výskyte rysa v rámci rastrovej mapy s veľkosťou štvorcov 10 x 10 km na úrovni európskych populácií a karpatskej metapopulácie,
- kontinuálne mapovanie a monitoring s cieľom zaznamenávania/zberu úda-jov klasifikovaných v troch kategóriách: C1 = presné záznamy, C2 = potvrdené záznamy a C3 = nepotvrdené záznamy o pozorovaní rysa,
- pravidelné dotazníkové prieskumy na národnej a medzinárodnej úrovni,
- evidencia všetkých škôd spôsobených veľkými šelmami,
- analýza DNA z uhynutých a usmrtených jedincov veľkých šeliem.

Finančne náročnejšie formy monitoringu:
- monitoring a zisťovanie početnosti na základe analýz DNA,
- telemetrické sledovanie vlka a rysa – používa sa hlavne pre úlohy výskumu etológie, pričom v kombinácii s inými formami monitoringu (fotopasce, mapovanie ap.) ju môžeme považovať za podpornú formu.

Uvedené formy monitoringu sú z hľadiska významnosti členené na monitoring prispievajúci pre reporting a monitoring pre zabezpečenie optimálnej ochrany a manažmentu veľkých šeliem.

3. Návrhy na zmeny v oblasti výchovy, spolupráce s verejnosťou a výskumu

Opatrenia v oblasti výchovy, vzdelávania a zvyšovania informovanosti širokej verejnosti predstavujú jeden z najdôležitejších cieľov pri ochrane a manažmente u všetkých chránených živočíchoch, teda aj u veľkých šeliem. Neustále zvyšovanie povedomia o týchto chránených živočíchoch u laickej aj profesionálnej verejnosti (zmena postoja a zmiernenie negatívneho vnímania veľkých šeliem) predstavuje kľúč k zmene ponímania ochrany a manažmentu týchto živočíchov. Na zabezpečenie týchto dôležitých úloh je potrebné:
- pravidelne realizovať prieskum verejnej mienky zameraný na mieru akceptácie veľkých šeliem širokou verejnosťou,
- vypracovať komunikačnú stratégiu založenú na výsledkoch verejnej mienky za účelom šírenia nových a objektívnych informácií, týkajúcich sa veľkých šeliem s využitím všetkých dostupných spôsobov a metód (televízia, rozhlas, internet, sociálne siete),
- zlepšiť spoluprácu s médiami za účelom zabezpečenia vydávania objektívnych správ a informácií (pravidelné tlačové správy napr. ku škodám a nebezpečným stretom, tlačové konferencie, exkurzie, pozývať ich na odborné semináre a pod.),
- vypracovať vzdelávacie materiály vhodné pre vybrané médiá, sociálne siete, tvorcov verejnej mienky na lokálnej úrovni a pre politikov, ktoré by sprístupnili vedecké poznatky verejnosti s využitím aj existujúcich publikácií re-levantných pre podmienky Slovenska,
- šírenie poznatkov pre najdôležitejšie cieľové skupiny rôznymi spôsobmi, ako napr. webové stránky (vrátane informácie pre deti a študentov), pracovné stretnutia, tréningové kurzy, osobné kontakty, publikovanie v relevantných odborných časopisoch (napr. výsledky realizácie programu starostlivosti),
- pravidelné zvyšovanie informovanosti zá-

stupcov poľnohospodárskych subjektov, poľovníckej a ochranárskej verejnosti, ako aj širokej verejnosti (ďalej len „dotknuté subjekty“) o problematike spojenej s ochranou a manažmentom veľkých šeliem na Slovensku,
- pravidelné zvyšovanie informovanosti dotknutých subjektov ohľadne škôd a nebezpečných stretov spôsobených veľkými šelmami (vrátane strhnutej poľovnej zveri), možnosti ich nahlasovania, šetrenia a náhrad vrátane preventívnych opatrení,
- pravidelné informovanie dotknutých subjektov o výsledkoch rokovaní, seminárov, školení, workshopov organizovaných k problematike ochrany a manažmentu medveďa hnedého na Slovensku prostredníctvom masmédií (TV – Farmárska revue, Halali, Envirofilm a i. a rozhlasu), publikácií, letákov, internetu a pod.,
- príprava vzdelávacích programov a terénnych exkurzií pre školy a učiteľov,
- zapracovať nové poznatky a objektívne informácie o veľkých šelmách (vzťah predátor – korisť – biotop) do systému vzdelávania poľovníkov,
- vo vyučovacom procese na stredných a vysokých školách s biologickým, lesníckym a poľnohospodárskym zameraním poskytnúť študentom nové informácie a poznatky o veľkých šelmách a ich význame v ekosystémoch, ako aj o výsledkoch monitoringu,
- do vyučovacieho procesu na školách so zootechnickým, biologickým a ekologickým a poľnohospodárskym zameraním zapracovať problematiku ochrany poľnohospodárskych plodín, hospodárskych zvierat, včelstiev, majetku proti veľkým šelmám.

Výskum by sa v budúcnosti mal orientovať na komplexné zisťovanie stavu populácií veľkých šeliem, a to najmä na:
- odhad početnosti, populačnej hustoty a trendov s využitím moderných genetických a iných metód,
- etológiu populácie vlka a rysa, výskum priestorových, habitatových nárokov a migráciu s využitím GPS telemetrického sledovania,
- vyhodnotenie všetkých údajov z rôznych projektov realizovaných na Slovensku a v okolitých krajinách, ktoré by prispeli k zvýšenému poznaniu problematiky,
- zdokonalenie systému navrhovania každoročného zásahu do populácie veľkých šeliem či už odstrelom, alebo odchytom aj na báze vedeckých poznatkov (modelovanie populačnej dynamiky),
- identifikáciu migračných koridorov, fyzických bariér (dopravy a dopravnej infraštruktúry), straty biotopov a prepojenosti populácií,
- vplyv na veľké druhy kopytníkov,
- zdokonaľovanie metód ochrany poľnohospodárskych plodín, stád hospodárskych zvierat, včelstiev, majetku,
- zdokonaľovanie ochrany pred útokmi medveďa na človeka bez potreby usmrtenia jedinca medveďa hnedého,
- zdravotný stav populácií veľkých šeliem,
- sociologický výskum zameraný na vzťah človeka a veľkých šeliem,
- spoločný monitoring veľkých šeliem v pohraničných oblastiach s výmenou poznatkov a vyhodnocovaním údajov.

4. Návrhy na zmeny v oblasti praktickej starostlivosti

PS o veľké šelmy sa pri riešení praktickej ochrany a manažmentu v prvom rade zameriavajú na zabezpečenie vhodných a dostatočne veľkých lokalít a biotopov s potravnou bázou. Ďalej to je identifikovanie migračných koridorov veľkých šeliem pre účely udržania priechodnosti krajiny, vyhlásenia stavebnej uzávery v úzkych hrdlách migračných trás, predovšetkým v prihraničných územiach, ponechania voľných priestorov (napr. širokých priestorov pod mostami), resp. výstavby migračných objektov pri projektovaní a budovaní nových diaľnic a rýchlostných ciest, prípadne aj na cestách nižších kategórií, ako aj odstraňovania existujúcich migračných bariér (tieto aktivity sú realizované aj v súčasnosti prostredníctvom vydávania odborných stanovísk zo strany ŠOP SR).

Pre poľovnícku samosprávu je veľmi dôležité prijať zásady týkajúce sa zásahu do populácie medveďa hnedého, ako aj zabezpečiť zdokona-

lenie spôsobu určovania kvót lovu vlka tak, aby boli dodržané kritériá pre priaznivé hodnotenie druhu na úrovni populácie. V PS o rysa ostrovida sa neuvažuje so žiadnou zmenou zásahu do jeho populácie (navrhujeme naďalej ponechať výnimku zo zákona). Aj plánovaný či operatívny zásah do populácie je nutné na Slovensku považovať za určitú formu opatrení, týkajúcich sa praktickej starostlivosti o veľké šelmy. Mnohokrát sa usmrtením jedincov zníži riziko škôd, nebezpečných stretov alebo aj konkurencia vnútri populácie.

Za nepriamu aktivitu v oblasti praktickej starostlivosti považujeme aj uplatňovanie náhrady škôd spôsobených vlkom na hospodárskych zvieratách, poľnohospodárskych plodinách, včelstvách, majetku, ovocných drevinách, ich zisťovanie, šetrenie, dokumentáciu, tiež aj škôd na zveri v poľovných revíroch s celoročnou ochranou vlka v zmysle legislatívy, v územiach Natura 2000, kde bude zabezpečená celoročná ochrana vlka, ako aj v poľovných revíroch, v ktorých nebude povolený lov vlka z iných dôvodov (napr. pri určovaní kvóty lovu). So škodami spôsobenými veľkými šelmami veľmi úzko súvisia aj preventívne opatrenia na ich úplné zabránenie, resp. čiastočnú elimináciu.

4.1. Návrhy na zmeny zásahu do populácie medveďa hnedého

Program starostlivosti o medveďa hnedého zaviedol novú formu zásahu do populácie na základe poznatkov zo všetkých foriem monitoringu. Tento zásah by sa mal realizovať dvomi spôsobmi, a to:

- ochranným odstrelom (odchyt, usmrtenie veterinárnym lekárom) v zmysle rozhodnutia zásahového tímu,
- lov, ktorý je naplánovaný komisiami pre ochranu a manažment medveďa hnedého.

4.1.1. Ochranný odstrel (odchyt, usmrtenie veterinárnym lekárom) v zmysle rozhodnutia zásahového tímu

Tento ochranný odstrel bude realizovaný prostredníctvom zásahového tímu pre medveďa hnedého, ktorý vznikol z potreby operatívneho riešenia eliminácie škôd spôsobených medveďom hnedým, resp. z potreby operatívneho riešenia eliminácie nebezpečných stretov medveďa hnedého a človeka.

Činnosť zásahového tímu pozostáva z nasledovných aktivít:

- aktuálny monitoring situácie ihneď po nahlásení pohybu medveďa hnedého v blízkosti alebo priamo v intravilánoch obcí,
- operatívne posúdenie stupňa synantropizácie u medveďa spôsobujúceho opakované škody a nebezpečné strety,
- operatívne posúdenie eliminácie takého medveďa odchytom, resp. usmrtením,
- odchyt, resp. usmrtenie takého jedinca medveďa hnedého.

4.1.2. Lov, ktorý je naplánovaný komisiami pre ochranu a manažment medveďa hnedého

Okrem sledovania zníženia rizika škôd a nebezpečných stretov človeka s medveďom sa sleduje aj poľovnícke obhospodarovanie medveďa a zabezpečenie pozitívneho vzťahu verejnosti k medveďovi. Ide v podstate o naplánovaný zásah do populácie medveďa v zmysle platnej legislatívy a formou tzv. jednotnej výnimky udelenej žiadateľovi. Okrem uvedených cieľov sleduje tento systém aj praktické udržiavanie medvedej populácie v priaznivom stave.

Návrhy na zásahy do populácie medveďa hnedého sú v tomto prípade organizačne a prakticky realizované na úrovni organizačných jednotiek ŠOP SR prostredníctvom komisií pre ochranu a manažment medveďa hnedého na Slovensku (ďalej len „komisia“). Celý proces je riadený v zmysle určenia vydaného Ministerstvom životného prostredia pre ŠOP SR podľa zákona o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov. Komisia bude zložená zo zástupcov ŠOP SR, Slovenskej poľovníckej komory, užívateľov poľovných revírov, u ktorých je predpoklad, že v budú v konkrétnom roku loviť medveďa, okresných úradov (odbor pozemkový, odbor opravných prostriedkov, odbor starostlivosti o životné prostredie), miestnej samosprávy, vlastníkov, nájomcov a správcov pozemkov, na ktorých vznikali škody za predchádzajúce obdobie, regionálnych poľnohospodárskych a potravinových komôr a relevantných mimovládnych organizácií. Predsedom každej komisie bude zástupca ŠOP SR, ktorý v prípade opodstatnenosti môže na rokovanie prizvať aj ďalších zástupcov

relevantných subjektov (samostatne hospodáriaci roľníci, polícia, mestská polícia ap.). Komisia sa bude pravidelne schádzať, minimálne však raz za rok, najneskôr do konca januára príslušného kalendárneho roka, v ktorom sa lov bude realizovať. Hlavnou úlohou komisie bude navrhnúť tzv. ročnú kvótu odchytu a odstrelu medveďa v rámci jeho plošnej kompetencie. Pod pojmom stanovenie ročnej kvóty sa rozumie návrh počtu, váhovej kategórie odchytených a odstrelených jedincov, ako aj plošné rozdelenie odchytu a odstrelu medveďa pre jednotlivých užívateľov poľovných revírov.

4.2. Návrhy na zmeny zásahu do populácie vlka dravého

Zásah do populácie vlka dravého bude realizovaný formou každoročného stanovenia kvót lovu, ktoré určuje Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky podľa § 72 písm. m) zákona č. 274/2009 Z. z. o poľovníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Východiská pre určenie kvóty lovu budú vychádzať z viacerých zdrojov informácií:

- výsledky získané z monitoringov vlka dravého,
- škody spôsobené vlkom na hospodárskych zvieratách za predchádzajúce dve pastevné sezóny (KIMS, poľovnícka štatistika, štatistika v CEHZ),
- údaje o stave lokalít území Natura 2000,
- straty na raticovej zveri v predchádzajúcich dvoch poľovníckych sezónach,
- návrhy poradných zborov jednotlivých poľovných oblastí (§ 18 ods. 5 písm. e) zákona o poľovníctve) predložené okresnými úradmi v sídle kraja (§ 73 písm. k) zákona o poľovníctve).

Najdôležitejšie zásady zásahu do populácie:

1. Lov bude realizovaný v tých poľovných revíroch, kde sa ich užívatelia v predošlom období aktívne zúčastnili monitoringu. V prípade, že poskytnú relevantné dáta v zmysle prílohy č. 5 PS (monitoring) budú zaradené do rozhodovacieho procesu o pridelení kvóty lovu. Ide o dáta, ktoré sú povinní uvádzať užívatelia poľovných revírov ako výsledok sčítavania zveri v zmysle zákona o poľovníctve.
2. Vlka možno loviť prednostne posliedkou, postriežkou. Pracovná skupina v odôvodnených prípadoch (pravidelne sa opakujúce škody na hospodárskych zvieratách) môže rozhodnúť aj o love vlka na spoločných poľovačkách pre konkrétne lokality. Toto rozhodnutie sa netýka území európskeho významu, kde vlk predstavuje predmet ochrany.
3. V rámci jednej spoločnej poľovačky, jednej poľovníckej sezóny a jedného poľovníckeho revíru je možné usmrtiť najviac dvoch jedincov.
4. V prípade, že na určitých lokalitách bude povolený lov aj na spoločných poľovačkách a dôjde k odloveniu celej svorky (jej zdecimovaniu), nebudú uvedené lokality zaradené do procesu kvótovania.
5. Na spoločnej poľovačke, na ktorej bude umožnený aj lov vlka dravého, je možný maximálny počet tridsať (30) strelcov.

Navrhnuté a predkladané PS o veľké šelmy na Slovensku nepredstavujú konečnú verziu, ale treba ich pravidelne, minimálne v desaťročných intervaloch aktualizovať, aby predstavovali podklad pre ochranu a manažment týchto chránených živočíchov aj pre ďalšie obdobie. Dôležitá je preto aj spolupráca všetkých zainteresova-ných skupín najmä pri zbere dát, výskume, monitoringu, ochrane a praktickej starostlivosti. Nakoľko veľké šelmy predstavujú prioritné druhy Európskej únie a prírodné bohatstvo karpatskej prírody, je potrebné zabezpečiť intenzívnejšiu spoluprácu pri ochrane a manažmente týchto veľkých šeliem.

Ing. Vladimír Antal
ŠOP SR, riaditeľstvo

Radosti a strasti práce s fotopascami

Správa Národného parku Veľká Fatra, tak ako aj ostatné pracoviská, bola v rámci projektov realizovaných v ostatných rokoch vybavená fotopascami. Na prácu s nimi sme sa tešili, pretože veľa druhov živočíchov nie je možné účinne sledovať bez ich pomoci. No aj tu platí, že čo sa môže stať, to sa isto aj stane.

Prvé inštalácie fotopascí v teréne sprevádzali obavy o ich životnosť najmä v dôsledku ich odcudzenia. Niektorým z nás trvalo dlhšie, kým sme sa odhodlali ich nainštalovať. Kolega to zvládol s odstupom štyroch týždňov po nás, pretože sa najviac obával, že o fotopascu príde. Nakoniec našiel lokalitu hlboko v horách, kde nevedie žiadny chodník pre turistov, na hrebienku, ktorý by mohli veľké šelmy využívať na presuny, a fotopascu pripevnil na kmeň stromu. O dva týždne zvedavý na fotky vybral sa na kontrolu, no na jeho zdesenie fotopascu, ktorá mala byť upevnená na kmeni stromu, nenašiel. Neveriacky začal prehľadávať okolie a približne po 10 m našiel časť upevňovacieho popruhu a neďaleko neho aj fragmenty fotopasce dohryzenej medveďom tak dôsledne, že zubami povytŕhal LED diódy, ktoré ostali trčať z pasce na drôtikoch. Ako fotopasca padala na zem, vyhotovila ešte svoj úplne posledný záber s medveďom prechádzajúcim ponad ňu. Podľa správ z poľovného združenia, v územnej pôsobnosti ktorého sa to odohralo, pravdepodobne ten istý medveď podobne poškodil ďalšie dve fotopasce v okruhu dvoch kilometrov.

Zaujímavé situácie vznikajú aj pri monitoringu vo vysokohorskom prostredí. Koncom januára 2016 sme sa s kolegom vybrali na monitoring lesných kúr na lokalitu v Lúčanskej Malej Fatre. Snehu nebolo veľa, len okolo 50 – 60 cm. Našli sme lokalitu s tetrovom hoľniakom a osadili fotopascu vo výške približne 1,5 m. Keďže fotopasce nie sú zabezpečené proti krádeži ochrannými boxami či zámkami, bolo potrebné nájsť miesto mimo turistických trás a dohľadu turistov a fotopascu ukryť. Po štyroch týždňoch išli fotopascu demontovať dvaja kolegovia, no napriek označeniu na mape, slovnému popisu okolia, výšky osadenia i GPS polohe ju nevedeli nájsť. Pomohlo až navigovanie cez telefón. Identifikovali strom, na ktorom mala byť fotopasca upevnená a keďže v posledných dňoch snežilo, hľadali ju asi 50 cm nad snehom.

Fotopasca však bola celá pod snehom a keďže ju nevideli, mysleli si, že ide o krádež. Kolega len náhodou v snehu zazrel časť z nej. Výsledkom monitoringu bola jediná fotka živočícha – sliepky tetrova hoľniaka, ktorú fotopasca zaznamenala pokým ju nezasypal sneh.

Vyskúšali sme si to so snehom aj opačne. Opäť v snahe zachytiť niečo zo života hoľniakov, nainštalovali sme fotopascu na hrebeni Veľkej Fatry. Počasie bolo skvelé, snehu dosť – pomocou lavínovej sondy sme odmerali pevný terén pod nami v hĺbke 1,2 m. Aj keď bol už začiatok marca, bolo stále pomerne chladno. Všetko sa však zmenilo o pár týždňov, kedy prišlo k prudkému otepleniu a na našej monitorovanej ploche zmizla asi polovica snehu. To by nebol problém, keby nešlo o plochu zarastenú asi 1,5 – 2 m vysokou kosodrevinou, ktorá sa ústupom snehu vzpriamovala. Aj napriek tomu sme sa k fotopasci dostali a výsledkom boli zábery sliepok a kohúta hoľniakov, kuny, ktorá lokalitu navštevovala v noci, a jednej srnky, ktorá sa dostala napriek vysokej pokrývke snehu do výšky 1360 m n. m.

Fotopasce sme používali aj v okolí vodných tokov na trvalej monitorovacej ploche pre monitoring bobra na rieke Váh. Po prvých úspešných záberoch s bobrom, ktorý preplával dvakrát popred fotopascu a „zoťal“ štyri malé vŕby za ňou, sme fotopascu preložili. Pri ďalšej kontrole sme ju už hľadali márne. Náhodný okoloidúci si ju „privlastnil“ aj s uzamykacím lankom, ktorým sme ju poistili proti krádeži. Nasledovalo oznámenie krádeže na polícii, 2,5 hodinové spisovanie záznamu s policajtami, ktorí založili spis ako nevyriešený prípad.

V snahe „zneviditeľniť“ fotopascu pre nepovolané osoby, kolega vymyslel zlepšovák na trvalej monitorovacej ploche pre monitoring vydry riečnej. Do kmeňa vŕby naskrutkoval tesne nad vodu háčik, pretože najlepšie zábery sa robia vo výške cieľového druhu – a fotopascu naň zavesil. Z brehu ju vôbec nebolo vidno. O polohe fotopasce som nevedela a keďže ani podľa opisu kolegu, kde je umiestnená, som ju v teréne nenašla, na vedľajší strom som zavesila druhú, orientovanú smerom na breh, kadiaľ viedol vydrí chodník priamo do vody. Fotopascu som prikryla machom tak dôkladne, že ju ani kolega pri kontrole tej „svojej“ nenašiel. Na zábery vydier sme čakali do chvíle, kedy sa na horách začal topiť sneh a Turiec sa vybrežil kvôli množstvu vody, ako aj kvôli početným hateniam ľadovými kryhami. Fotopasca, ktorá bola zavesená na háčiku, bola trikrát čiastočne zatopená, a tak na záberoch v zrýchlenom slede bolo možné vidieť rýchlosť, akou v toku stúpala voda. Druhú fotopascu, ktorej sa podarilo zaznamenať krásne zábery rodinky vydier, sme našli na kmeni vŕby čiastočne podmytej vodou.

Pre fotopasce vyplývajú aj ďalšie riziká – jedna fotopasca bola znefunkčnená zásahom blesku do stromu, na ktorom bola upevnená, ďalšia skončila pod skalou po tom, čo ju vyhodil orol skalný z miesta v blízkosti hniezda. Nezriedka sa stane i to, že jediné steblo trávy, ktoré sme neodstránili spred pasce alebo ktoré tam vyrástlo v priebehu niekoľkých dní, svojím pohybom vo vetre zaplní pamäťovú kartu tisíckami fotiek.

Najviac skúseností s pascami sme získali počas monitoringu rysa v spolupráci s SWS, TUZVO a ZOO Bojnice, odkiaľ máme aj veľa cenných záberov. Práca s fotopascami je v mnohých smeroch zaujímavá, užitočná, niekedy aj dobrodružná až adrenalínová a sme radi, že máme možnosť s nimi pracovať aj naďalej. Všetkým prajeme veľa pekných záberov, čo najviac času stráveného v prírode a fotopasciam dlhú životnosť.

Ing. Mária Apfelová
Radovan Reťkovský
Správa NP Veľká Fatra

Bociany na budove Správy Národného parku Slovenský kras

Dnešné technické vymoženosti nám umožňujú pozorovať život bociana bieleho priamo na hniezde pomocou webovej kamery s internetovým prenosom. Hniezdo bociana bieleho na komíne kaštieľa, sídla Správy Národného parku Slovenský kras v Brzotíne, je kamerou snímané už od roku 2010. Vďaka spoločnosti VEGAnet, s. r. o., poskytovateľovi internetového pripojenia v Rožňave a okolí, ktorá nás podporila bezplatným internetovým pripojením pre online sledovanie hniezda, budeme mať možnosť nahliadnuť do života bocianov aj v roku 2016.

Hniezdo bociana bieleho na budove Správy NP Slovenský kras snímané webovou kamerou
foto: MVDr. A. Balážová

Dňa 10. 3. 2016 technici spoločnosti VEGAnet nainštalovali kameru a pripojenie k internetu. Online prenos si môžu záujemcovia pozrieť v čase od príletu do odletu bocianov na internetových stránkach www.bociany.sk, www.vtaky.sk, www.kukaj.sk.

Zaujímavosťou je, že v roku 2015 nový bocianí pár zahniezdil na druhom komíne kaštieľa, kde úspešne vychovali dve mláďatá. Pre zabezpečenie funkčnosti komína sa uskutočnila jeho rekonštrukcia. V rovnaký deň, ako sa inštalovala kamera, pracovníci správy národného parku nainštalovali na komín hniezdnu podložku s vypleteným hniezdom.

Na hniezdo snímané online kamerou priletela prvá samica (7. 4. 2016) a následne samec (11. 4. 2016). Znášku prvého vajíčka sme zaznamenali 22. 4. 2016. Zatiaľ sú v hniezde 4 vajíčka.

Na druhé, nové hniezdo, prileteli bociany neskôr ako prvý samec (10. 4. 2016) a potom, samica (13. 4. 2016). Samica sedí na vajíčkach, ale ich počet sa dozvieme až po vyliahnutí mláďat, nakoľko do tohto hniezda nemáme možnosť nahliadnuť. Dúfame a veríme, že tohto roku bude počet mláďat vyšší ako minulý rok.

MVDr. Andrea Balážová
Správa NP Slovenský kras

Hniezdo bociana bieleho na budove Správy NP Slovenský kras snímané webovou kamerou
foto: MVDr. A. Balážová

Koniec odysey nočného lovca

Vzťah človeka k našej najväčšej sove, výrovi skalnému (*Bubo bubo*), sa za posledné storočie príliš nezmenil. U širokej verejnosti už zrejme neprevládajú negatívne emócie pri pohľade na tohto majestátneho nočného lovca, no niektorí poľovníci ho stále považujú za pernatú škodnú, o ktorú nestoja hlavne v revíroch s väčším zastúpením malej poľovnej zveri. To, že napriek tejto averzii dokázal výr prežiť na veľkej časti nášho územia, svedčí o jeho pomerne dobrej adaptabilite.

Okrem strelných poranení a miestami aj otrávených návnad číhajú na vtáky so zahnutým zobákom a pazúrmi aj ďalšie nebezpečenstvá. Tie negatívne ovplyvňujú ich populačnú hustotu vrátane samotnej populácie výra skalného. Patria medzi ne viaceré antropogénne faktory, medzi ktorými majú dôležité miesto líniové stavby – cestné komunikácie, železnice a elektrické vedenia. Spomedzi elektrických vedení majú najhoršiu reputáciu 22 kV vedenia, medzi ktorými ešte stále dominuje starší typ s vodičmi umiestnenými v jednej rovine. Veľké vtáky pri kontakte s takýmto vedením, ktorého stĺpy nie sú zabezpečené vhodnými zábranami proti sadaniu operencov (dravce, sovy, bociany a pod.), ľahko spoja dva elektrické vodiče, čo spôsobí ich usmrtenie alebo vážny úraz. Nie všetky stĺpy elektrických vedení priťahujú rovnako intenzívne veľké druhy vtákov, určité body však majú zvlášť obľúbené a tie skutočne možno označiť ako stĺpy smrti. Jeden z takýchto stĺpov sa stal osudným aj pre výra skalného, ktorého život ukončil elektrický prúd v obci Hôrka nad Váhom 7. marca 2016. Táto obec leží na styku vážskej nivy a Považského Inovca medzi Novým Mestom nad Váhom a Piešťanmi. V jej okolí nachádzame pestrú mozaiku lesných i nelesných biotopov a nechýbajú tu ani menšie lomy.

Zaujímavá bola už tá skutočnosť, že smrť zastihla výra v momente, keď si chcel pochutiť na úlovku – potkanovi. Stihol mu však odtrhnúť len hlavu, pretože od večere ho vyrušil náhodný okoloidúci so psom. Koristi sa odmietol vzdať a chcel si ju odniesť na iné miesto, kde by v pokoji dokončil hostinu. Pri vzlietnutí výra zasiahol elektrický prúd, ktorý mal pre neho fatálne následky. Elektrický výboj spôsobil nielen smrteľné zranenie, ale aj prudké zovretie pazúrov, v ktorých držal korisť. Na nohe mal aj ornitologický krúžok (N. MUSEUM PRAHA 15504). Z údajov, ktoré sme následne získali od doktora Cepáka, vedúceho krúžkovacej stanice Prírodovedného múzea v Prahe, bolo možné do životopisu uhynutého výra doplniť aj ďalšie zaujímavé skutočnosti. Ako sám napísal „jedinec byl učiněný smolař“. Okrúžkovaný bol pánom Křižkom ako mláďa v máji roku 2012 na Zlínsku (ČR). O dva roky neskôr ho našli zamotaného do elektric-

Elektrickým prúdom usmrtený výr skalný so svojím posledným úlovkom – potkanom

Detail uloveného potkana v pazúroch ľavej nohy s ornitologickým krúžkom

kého ohradníka v Mikušovciach v okrese Ilava, necelých 50 km od svojho rodiska. Po ošetrení bol vypustený naspäť do voľnej prírody. A teraz, o dva roky neskôr, vyhasla iskra jeho štvorročného života na elektrických drôtoch. Možno to bolo volanie rodu, možno len náhoda, no príťažlivosť k územiu Slovenska sa mu stala osudná.

Na vyžiadanie zamestnancov Národného múzea v Prahe by sa mal vrátiť opäť do Česka, kde jeho odysea spojená s človekom začala. Možno práve ako muzeálny exponát niektorých návštevníkov presvedčí o tom, že viac ako „škodnou" je nádherným a vznešeným obyvateľom našich lesov a stretnutie s ním vo voľnej prírode patrí medzi vzácne okamihy v našom živote.

Text: RNDr. Jozef Májsky
Mgr. Soňa Štefaniková, PhD.
Správa CHKO Biele Karpaty
Foto: RNDr. Jozef Májsky

Faunisticky zaujímavé nálezy chrobákov z čeľade Dryopidae v chránených územiach v pôsobnosti CHKO Cerová vrchovina

V rámci dvoch projektov prebehlo vrokoch 2014 – 2015 na území v správe CHKO Cerová vrchovina mapovanie vybraných skupín chrobákov. Prvý bol zameraný na územia európskeho významu Dálovský močiar, Pokoradzské jazierka a Ťahan a prebiehal počas oboch rokov. Druhým projektom bolo terénne mapovanie zoologických druhov na vybraných lokalitách v území CHKO Cerová vrchovina počas vegetačného obdobia roka 2015. Mapovanie prinieslo okrem údajov o druhoch zahrnutých v sústave NATURA 2000 a druhoch označených kategóriou ohrozenosti podľa IUCN aj niektoré faunisticky zaujímavé údaje o druhoch jednej málo známej čeľade chrobákov, viazanej na vodné prostredie.

Čeľaď Dryopidae je v našej faune zastúpená 13 druhmi (Kodada et all., 2003). Druhy rodu *Dryops* sú ripikoly obývajúce brehy vôd, kým *Pomatinus substriatus* je typický akvabiont, ktorý prijíma kyslík pomocou plastrónu podobne ako druhy príbuznej čeľade Elmidae. Cerová vrchovina a priľahlé územie Rimavskej a Lučeneckej kotliny nie sú na vodné biotopy príliš bohaté. Navyše faunistické údaje o spomínaných druhoch sú veľmi sporadické v rámci celej Európy. Príčinou je nielen náročná identifikácia druhov rodu *Dryops*, ale aj stenotopný charakter výskytu všetkých spomínaných druhov.

***Dryops similaris* Bollow, 1936**

Cerová vrchovina, Tachty, vodná nádrž, plytký litorál, 1♂, 6. 6. 2015, X: 19,9282749997, Y: 48,1525099997, 292 m n. m., R. Cséfalvay leg.

Palearktický, v Európe široko rozšírený druh (Jäch, 2013). Vyskytuje sa však lokálne, jeho nálezy sú v celej šírke areálu veľmi sporadické. Z územia Slovenska boli doposiaľ známe dva údaje z povodia Dunaja a Moravy (Kodada et all., 2003). Jeho ekologické preferencie nie sú dobre známe, typ biotopu v Tachtách však uka-

zuje na podobnosť s habitatom druhu v susednej Českej republike – preteplené, husto zarastené stojaté plytké vody (Trávníček et. all., 2008).

***Dryops anglicanus* Edwards, 1909** (obr. 1)

Rimavská kotlina, Dražice, Pokoradzské jazierka (SKUEV0364), 3♂♂, 1♀, 11.5. 2015, X: 20,026975, Y: 48,425314, 392 m n. m., R. Cséfalvay leg.

Obr. 1: Dryops anglicanus (♂), veľkosť 5,1 mm, foto: R. Cséfalvay

Zistený v jazierku s najväčšou vodnou plochou na lokalite v juhozápadnom cípe rezervácie (obr. 2). Jazierko má charakter slatinného rašeliniska s porastmi ostríc a výskytom typických bultov s prítomnosťou rašeliníka (*Sphagnum* sp.). V lete vodná hladina periodicky vysychá.

Druh má ťažisko rozšírenia v Strednej Európe, jeho areál zahŕňa Francúzsko, Veľkú Britániu, Holandsko, Nemecko, Rakúsko, Maďarsko, Českú Republiku, Poľsko, Lotyšsko, Estónsko, Dánsko, Švédsko, Nórsko, Rusko, Grécko a Taliansko (Jäch, 2013). Recentne bol publikovaný zo Švajčiarska (Babbi et all., 2014). Z územia Slovenska bol doposiaľ známy len jediný údaj z povodia Latorice (Jászay, Kodada, 1997). V celej Európe sú nálezy tohto druhu izolované, veľmi sporadické a predstavujú dokopy len pár kusov jedincov (Babbi et all., 2014). Jeho výskyt má stenotopný charakter v rašelinných a slatinných typoch vôd (Buczyński, Przewoźni, 2008, Babbi et. all., 2014). Doposiaľ jediný údaj z územia Slovenska je zrejme dôvodom, že ho neuvádza ani náš Červený zoznam (Holecová, Franc, 2001), na rozdiel napríklad od Rakúska (Jäch, 1994) alebo Českej Republiky (Boukal, D. S. 2005). Jeho doplnenie do Červeného zoznamu navrhujú aj v Poľsku Buczyński a Przewoźni (2008).

***Pomatinus substriatus* Müller, 1806** (obr. 3)

Lučenecká kotlina, Veľká nad Ipľom, Dálovský močiar, Maškovský potok (SKUEV0365), 1♂, 24.6. 2014, X: 19,600975, Y: 48,236111, 173 m n. m., R. Cséfalvay leg.

Zistený v plytkom potoku pri juhozápadnom

Obr. 2: Pokoradzké jazierka, jazierko v severozápadnej časti územia európskeho významu, biotop druhu Dryops anglicanus, foto: R. Cséfalvay

Obr. 3: Pomatinus substriatus, veľkosť 5,2 mm foto: R. Cséfalvay

cípe tesne pri hranici územia európskeho významu Dálovský močiar (obr. 4). Druh má ťažisko rozšírenia v Strednej a Južnej Európe, severná časť areálu siaha po Švédsko a Litvu, južná zasahuje do Alžírska a Maroka, východná hranica areálu siaha do Turecka, Izraela, Libanonu a Sýrie (Foster, 2010, Jäch, 2013). Rozšíreniu a ekololgickým nárokom druhu na území Srbska sa podrobnejšie venujú Novaković et all. (2014), ktorí udávajú jeho preferenciu k tečúcim vodám s dnom tvoreným ťažším typom substrátu. Z územia Slovenska poznáme len málo údajov, okrem Roubalovho katalógu (Roubal, 1936) je známy nález z povodia Latorice (Kodada et all., 2003) a dvoch horských potokov v Nízkych Beskydách (Zaťovičová et all., 2004). Reofilný, na Slovensku veľmi vzácny druh. V Červenom zozname chrobákov Slovenska (Holecová, Franc, 2001) nie je zahrnutý, na rozdiel napríklad od Rakúska (Jäch, 1994) alebo Českej Republiky (Boukal, D. S. 2005), kde je v obidvoch prípadoch udávaný ako kriticky ohrozený.

Obr. 4: Maškovský potok na hranici ÚEV Dálovský močiar, biotop druhu Pomatinus substriatus, foto: R. Cséfalvay

Literatúra.

Babbi, M., Krüsi, B. O., Robinson, Ch., 2014: Ein neuer Hakenkäfer für die Schweiz: *Dryops anglicanus* Edwards, 1909 (Coleoptera, Dryopidae) in der Agglomeration von Zürich. Entomo Helvetica, 7: pp. 29-39.

Boukal, D. S., 2005: Hydraenidae (vodanovití), pp. 419-421; Scirtidae, pp. 450-451; Psephenidae, p. 458; Limnichidae, p. 459; Dryopidae, pp. 460-461; Elmidae, pp. 462-463. In: Farkač J., Král, D. & Škorpík, M. (eds.): *Červený seznam ohrožených druhů České republiky. Bezobratlí. Red List of threatened species in the Czech Republic. Invertebrates*. Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky, Praha, 758 pp (in Czech and English).

Buczyński, P., Przewoźni, M., 2008: New data on the occurence of *Dryops anglicanus* Edwards, 1909 in Poland (Coleoptera: Dryopidae). Opole Scientific Society Nature Journal, 41: pp. 53-57.

Foster, G. N., 2010: A review of the scarce and threatened Cole-

optera of Great Britain Part (3): Water beetles of Great britain. *Species Status* 1. Joint Nature Conservation Committee, Peterborough.
Holecová, M., Franc, V., 2001: Červený zoznam chrobákov Slovenska. In: Baláž, D., Marhold, K., Urban, P., (Eds.): Červený zoznam rastlín a živočíchov Slovenska. Ochr. prír., 20 (Suppl.): s. 111-128.
Jászay, T., Kodada, J., 1997: Faunistic records from Slovakia. Coleoptera – Staphylinidae, Dryopidae. Entomological problems, 28(1): p. 24.
Jäch, M. A., 1994: Rote Liste der Gefährdeten Käfer Österreichs (Coleoptera). In: Gepp, J. Rote Listen Gefährdeter Tiere Österreichs. Bundesministerium für Umwelt, Jugend und Familie, Band 2, Graz, pp. 107-200.
Jäch, M. A., 2013: Fauna Europaea: Dryopidae. In. Alonso-Zarazaga, M. A., 2013. Fauna Europaea: Coleoptera. Fauna Europaea Version 2.6.1. http://www.faunaeur.org.
Kodada, J., Jäch, M. A., Cséfalvay, R., 2003: Coleoptera. pp. 32-41, 265-286, 287-350. In: Šporka, F., (Ed.) 2003: Vodné bezstavovce (makroevertebráta) Slovenska, súpis druhov a autekologické charakteristiky. Slovenský hydrometeorologický ústav, Bratislava, 590 s.
Novaković, B., Ilić, M., Andus, S., Čanak Atlagić, J., Marinković, N., Duknic, J., 2014: Recent Distribution and Ecological Notes on the Dryopid Beetle *Pomatinus substriatus* Müller, 1806 (Dryopidae: Coleoptera) in Serbia. Water Research and Management, Vol. 4, No. 2: pp. 37-42.
Roubal, J., 1936: Katalog Coleopter (brouků) Slovenska a Podkarpatské Rusi. Díl II. Práce učené společnosti Šafaříkovy v Bratislavě 16, Bratislava, 434 s.
Trávníček, D., Boukal, M., Hamet, A., Vancl, Z., Cséfalvay, R., Vašíčková, K., 2008: Vodní brouci CHKO Moravský Kras (Coleoptera: Gyrinidae, Haliplidae, Noteridae, Dytiscidae, Helophoridae, Hydrochidae, Hydrophilidae, Hydraenidae, Elmidae, Dryopidae, Heteroceridae). Acta musealia Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně, VIII (1-2): s.34-59.
Zaťovičová, Z., Jr. Čiampor, F., Kodada, J., 2004: Aquatic Coleoptera (Insecta) of streams in the Nízke Beskydy Region (Slovakia): faunistics, ecology and comparison of sampling methods. Biologia, Bratislava 59/Suppl. 15: pp. 181-189.

Poďakovanie: Práca vznikla vďaka projektom Vypracovanie programu starostlivosti o chránené územia zahrnuté v sústave NATURA 2000 ITMS – 24150120045 (číslo projektu 22280) a Vypracovanie pilotného programu starostlivosti o NP Veľká Fatra, NP Muránska planina a CHKO Cerová vrchovina v súlade s prehodnocovaním chránených území ITMS – 24150120042 (číslo projektu 22270).

Za všestrannú pomoc a konzultácie v teréne autor ďakuje Mgr. Csabovi Balázsovi zo Správy CHKO Cerová vrchovina.

Roman Cséfalvay, PhD.
Kyselica- Indal 92
930 30 Rohovce
mail: csefalvay@szm.sk

Zaujímavosti z histórie

Prvé chránené územie v hornom Uhorsku

V roku **1876** Maďarský karpatský spolok prevzal od obce Veľký Slavkov do trvalého nájmu botanickú lokalitu Kvetnica vo Velickej doline vo Vysokých Tatrách. Zriadil tu prvé prírodné chránené územie na Slovensku, aby zabezpečil ochranu jeho flóry a prírodných hodnôt. Územie bolo ohraničené a aj označené informačnými tabuľami.

V roku **1916** Štefan Ambrózy-Migazzi (zakladateľ Arboréta Mlyňany) vydal výzvu k ženám s názvom Vojna a ochrana vtáctva, ktorá vyšla v celej rakúsko-uhorskej monarchii a v ktorej apeloval na ženy, ktoré ostali doma, aby sa popri svojich starostiach o rodinu a deti venovali aj ochrane vtáctva.

Zdroj: Ing. Viliam Stockmann, CSc., Dejiny ochrany prírody na Slovensku, vydala Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky, Banská Bystrica, 2013

red.

Svetový deň mokradí 2016

Štátna ochrana prírody SR aj v tomto roku pripravila niekoľko podujatí pri príležitosti Svetového dňa mokradí, z ktorých vám niektoré predstavíme:

ŠOP SR – riaditeľstvo a Správa NAPANT v spolupráci so **Slovenskou agentúrou životného prostredia** uskutočnili v jej priestoroch dňa 3. februára pre žiakov 5. ročníka základných škôl z Banskej Bystrice interaktívny program spojený s prednáškami, besedou, premietaním filmu o mokradiach a ekohrami.

Správa Národného parku Poloniny pripravila výukový program Keď sa povie mokraď, ktorý zahŕňal prednášku o mokradiach, premietanie filmu o zaplavovanej časti Dunaja v rakúskom národnom parku a hry na uvedenú tému. Dňa 2. februára sa program uskutočnil v Múzeu Zemplínske Hámre pre žiakov MŠ a ZŠ zo Zemplínskych Hámrov a 5. februára pre žiakov ZŠ na ZŠ Komenského v Snine.

Správa Národného parku Veľká Fatra uskutočnila dvojhodinový blok s prezentáciami a prednáškami na tému ochrany mokradí pre žiakov 5. ročníka ZŠ Hurbanova v Martine.

Správa Národného parku Malá Fatra a **Škola ochrany prírody vo Varíne** pripravila od 9. do 19. februára pre SŠ interaktívny program Mokrade a ramsarské lokality, ktorý zahŕňal okrem zážitkových aktivít na danú tému aj premietanie filmu Mokrade na Slovensku. Programu sa zúčastnili študenti z gymnázií z Kysuckého Nového Mesta a Žiliny, žilinských stredných škôl zdravotníckej, priemyselnej stavebnej, odbornej školy poľnohospodárstva a služieb na vidieku a Dopravnej akadémie. Uvedený program prezentovala v dňoch 19. a 26. februára aj žiakom žilinských základných škôl.

Správa NAPANT zrealizovala pre školy výukové programy, prednášky, tvorivé dielne a hry na tému mokrade. Na základných školách Horehronia boli prednášky zamerané na funkcie mokradí a miestne mokrade Pohorelské vrchovisko a Alúvium Hrona, pre 2. stupeň program zahŕňal aj kvíz.

Správa TANAP počas celého mesiaca február uskutočnila pre základné školy a Strednú odbornú školu technickú v Poprade prezentácie o mokradiach a premietanie filmov.

Správa PIENAP realizovala 15. februára prednášku pre žiakov 1. ročníka zo ZŠ Spišská Stará Ves s názvom Mokrade pre našu budúcnosť: trvalo udržateľná existencia. Dňa 23. februára pripravila besedu pre seniorov z Domu sociálnych služieb Život v Spišských Hanušovciach.

Správa Národného parku Slovenský kras pripravila 11. februára interaktívne prednášky pre žiakov 1. stupňa ZŠ a MŠ v Brzotíne, ktorí si pozreli film o rastlinách a živočíchoch mokradí, vysvetlili si význam mokradí pre krajinu, vypracovali pracovné listy a zahrali sa na udržateľný rybolov. Počas celého februára správa pripravila pre 2. stupeň ZŠ a gymnázium prezentácie o funkciách, ohrození, ochrane mokradí a o ramsarských lokalitách. Žiaci vypracovali pracovný list Tajomstvá mokradí, pozreli si film o mokradiach a zahrali sa na sieť života, ktorou si priblížili vzťahy medzi druhmi vyskytujúcimi sa v mokradiach.

Správa Národného parku Slovenský raj organizovala dňa 2. a 8. februára v Spišskej Novej Vsi prezentácie s besedou pre žiakov 6. ročníka zo ZŠ Ing. Kožucha zo Spišskej Novej Vsi, študentov zo Strednej pedagogickej školy z Levoče a 15. marca pre žiakov 1. – 2. ročníka z Gymnázia Školská zo Spišskej Novej Vsi na tému Načo sú nám mokrade? Dňa 9. a 10. februára sa uskutočnil metodický deň pre učiteľov ZŠ a MŠ na tému Inšpirácie pre krajinu vody. V termíne od 23. februára do 31. marca prebiehali aktivity vrátane tvorivých dielní, zamerané na život v mokradiach pre MŠ zo Spišskej Novej Vsi, Tepličky, Bystrian, Chrasti nad Hornádom, Slovenskej Spišskej Novej Vsi a pre ZŠ Lipová a Levočská zo Spišskej Novej Vsi a ZŠ Komenského zo Smižian.

Správa Chránenej krajinnej oblasti Ponitrie uskutočnila 3. februára na Gymnáziu V. B. Nedožerského v Prievidzi prezentáciu na tému Význam mokradí v krajine, ktorej sa zúčastnili žiaci 1. a 2. ročníka.

Správa Chránenej krajinnej oblasti Latorica pripravila 2. februára pre žiakov zo ZŠ Komenského v Sečovciach, 9. februára pre žiakov zo ZŠ Sv. Juraja v Trebišove a 10. februára pre žiakov zo ZŠ Slobody v Košiciach prezentáciu, premietanie filmu a prácu s pracovnými listami na tému mokrade.

Správa Chránenej krajinnej oblasti Vihorlat uskutočnila prednášky spojené s besedou a premietaním filmu s názvom Mokrade v územnej pôsobnosti Správy CHKO Vihorlat a ich význam. Dňa 10. februára sa program uskutočnil pre žiakov ZŠ z Palína a 12. februára pre žiakov ZŠ z Rakovca nad Ondavou.

Správa Chránenej krajinnej oblasti Východné Karpaty pripravila 10. februára pre žiakov zo ZŠ Komenského z Medzilaboriec premietanie filmu Rok v živote vážok s diskusiou o mokradiach a ich úlohe v krajine, ktoré sa uskutočnilo v priestoroch Informačného strediska správy v Medzilaborciach.

Regionálne centrum ochrany prírody Prešov pripravilo 2. februára prednášky o význame mokradí a ich funkciách v krajine, spojenú s premietaním filmu o mokradiach pre študentov Gymnázia J. A. Raymana v Prešove. Pre žiakov ekokrúžku Stonožka z MŠ Budovateľská v Prešove pripravilo program zameraný na spoznávanie obyvateľov mokradí. Dňa 10. februára pripravila pre žiakov 7. až 9. ročníka súkromnej ZŠ Slobody v Košiciach projektový deň na tému Voda v krajine, súčasťou ktorého bola prednáška, hry, práca s pracovnými listami, zisťovanie fyzikálnych a chemických vlastností vody a premietanie filmu o medzinárodne významných mokradiach na Slovensku.

Regionálne centrum ochrany prírody Bratislava dňa 2. februára uskutočnilo na ZŠ Veternicova pre žiakov 3. a 4. ročníka prezentáciu o rastlinách a živočíchoch mokradí a ich ohrození doplnenú o ekohru a pre žiakov 7. a 8. ročníka prezentáciu o mokradiach, spojenú s besedou a premietaním filmu Ramsarské lokality na Slovensku

Podujatí v rámci Svetového dňa mokradí organizovaných Štátnou ochranou prírody SR sa zúčastnilo 3 510 účastníkov (pre porovnanie v roku 2015 ich bolo 2 758).

Ing. Miriam Balciarová
RNDr. Katarína Králiková
ŠOP SR, riaditeľstvo

Environmentálna výchova sa rozbehla aj na Ponitrí

Po príchode nového roku sa v januári väčšinou konzultujeme s pedagógmi na základných a stredných školách, čo zorganizujeme pre žiakov a študentov počas februára a marca. Prvým termínom, ktorý nás katalyzuje k aktivite je medzinárodný deň mokradí (2. február). Po tomto termíne sa rozbehnú prednáškové a diskusné akcie na tému významu mokradí, zachovávania brehových porastov a meandrujúcich úsekov riek. Keďže toto plánovanie s učiteľmi prebieha v januári, privítajú aj ponuku prezentácie k zimnému prikrmovaniu vtákov, zásadám správnej výroby a inštalácie vtáčích búdok pre ich hniezdenie a výchovu mláďat. Výnimkou nie je ani požiadavka na prednášku o medveďoch či veľkých šelmách, žijúcich na Slovensku.

Keďže pôsobím na pracovisku v Prievidzi, spolupracujem najmä s Regionálnym kultúrnym centrom a Hornonitrianskym múzeom v Prievidzi (ďalej len „HNM“), v priestoroch ktorých sa konajú aj niektoré prednášky. Väčšina aktivít však prebieha priamo na základných a stredných školách, najviac v okrese Prievidza, pravidelne aj v okrese Bánovce nad Bebravou a sporadicky aj v okresoch Topoľčany a Nitra. A čo sa udialo v 1. štvrťroku 2016?

Vo februári a marci som sa zúčastnil na šiestich akciách. Dňa 3. februára som mal na Gymnáziu v Prievidzi pre 50 študentov prezentáciu o význame lesov a stromov rastúcich mimo lesa, v HNM dňa 19. februára pre školákov z Prievidze prezentácie o vtákoch, ktoré boli sprievodnými akciami k výstave Vtáky pod lupou, svet vtáčej ríše na poštových známkach. Školáci zo ZŠ Rastislavova z Prievidze si po prednáške so záujmom pozreli aj výstavu známok a preparáty vtákov v zbierkach HNM. Dňa 22. februára som sa zúčastnil besedy s deťmi 1. až 4. ročníka na ZŠ v Rybanoch (okres Bánovce n. Bebravou) na tému naši operení priatelia (výroba búdok, zimné prikrmovanie, krúžkovanie vtákov) a aj na tému strety s medveďom.

Prezentácia o medveďoch v ZŠ Rybany

Beseda so žiakmi v ZŠ Výčapy Opatovce

Dňa 23. februára sa konala v Spojenej strednej škole v Novákoch prezentácia k významu mokradí v krajine a 16. marca prezentácia o veľkých šelmách so zameraním na medveďa a vlka. Pri príležitosti Dňa vtákov som sa so žiakmi 1. – 5. ročníka na ZŠ Výčapy-Opatovce (okres Nitra) rozprával o správnej výrobe vtáčích búdok, prikrmovaní vtákov, o pestrom sfarbení ich peria, ako aj o najvýznamnejších vtáčích druhoch v CHKO Ponitrie.

Prezentácia o vtákoch v RKC v Prievidzi

A prečo to robím ? Dôvodov je viacero. Sú to najmä opakované pozvania do viacerých škôl, rozžiarené detské oči, záujem žiakov, študentov aj pedagógov o moje prezentácie a besedy, aj nefalšovaná spokojnosť detí po prednáške, prejavená potleskom. Takto si dobíjam „baterky“, ktoré sú potrebné pre plnenie úloh zoológa v rámci ŠOP SR.

RNDr. Vladimír Slobodník
Správa CHKO Ponitrie

Nové „vtáčie záhrady“ v Poloninách

V uplynulých mesiacoch sme upriamili svoju pozornosť na svet vtákov. Počas prázdninového dňa sme v spolupráci s Centrom voľného času v Snine pripravili pre deti náučno-hravé dopoludnie. Rozprávanie o živote operencov, o ich správaní a poznávaní bolo oživené ukážkami preparátov niektorých živočíchov, vtáčích pier, hniezd či vajíčok. Nechýbali ekohry a súťaže. Veľký úspech malo predovšetkým veľké vtáčie pexeso, na výrobu ktorého sme použili staré, nepotrebné kalendáre a foliovací stroj. Druhá časť programu pokračovala na školskom dvore. Spolu s deťmi sme si vyrobili vlastnú vtáčiu búdku a umiestnili kŕmidlá. Keďže areál je súčasťou miestnej materskej školy, sme radi, že pozorovať „naše“ vtáčence budú môcť aj malí škôlkari. Nám sa v priebehu dňa z koruny okolitých stromov napriek sychravému počasiu ozývali sýkorky a brhlíky. Na ich pozorovanie sme využili pripravené ďalekohľady.

Ďalšie vtáčie záhrady sme vytvorili pri príležitosti Svetového dňa vtáctva spolu so školákmi a pedagógmi na základných školách v Zemplínskych Hámroch a v Belej nad Cirochou. Aj tu sme cez optiku ďalekohľadov sledovali prítomné druhy vtákov. Tentokrát sme mali pestrejšiu spoločnosť, predvádzali sa nám predovšetkým sýkorky, pinky, drozdy čierne i plavé, stehlíky, vrabce, v povetrí krúžil myšiak,

Pri novom kŕmidle

Víťazné družstvo pri hre „vtáčie pexeso“

Prezentácia o živote operencov

Pozorovanie vtáctva žiakov CZŠ v Belej n/C

svoje hniezdo v blízkosti školy práve opustil bocianí pár. Oslavy sviatku vtáctva vyvrcholili spoločným osadením vtáčích búdok.

Už teraz je pripravený „poradovník“ škôl, v ktorých budeme podobné aktivity realizovať, tentokrát pri príležitosti Medzinárodného dňa sťahovavých vtákov. Inštalované vtáčie búdky boli vyrobené v rámci projektu Ochrana a zlepšenie pobytových podmienok chránených druhov živočíchov a ich biotopov financovaného z Environmentálneho fondu.

Mgr. Iveta Buraľová
Správa NP Poloniny

Nový náučný chodník Vihorlatskými bučinami v Chránenej krajinnej oblasti Vihorlat

Karpatské bukové lesy predstavujú nenahraditeľné prírodné laboratórium a sú domovom viacerých vzácnych druhov rastlín a živočíchov.

Nový náučný chodník prechádza bučinami Vihorlatu po existujúcich lesných cestách a turistických chodníkoch.

Vihorlat patrí medzi najlesnatejšie pohoria Slovenska. Deväťdesiat percent jeho územia zaberajú lesné ekosystémy, predovšetkým bukové a jedľovo-bukové lesy, kde hlavnú drevinu predstavuje buk lesný (*Fagus sylvatica*). Jedine na lokalite Jedlinka rastie ešte pôvodná jedľa biela (*Abies alba*) a smrek obyčajný (*Picea abies*) – je to však posledné miesto ich výskytu v celom pohorí. Sporadicky môžeme zaznamenať aj prítomnosť izolovaných kyslomilných bukových a lipovo-javorových sutinových lesov. V území sú

Panely na náučnom chodníku

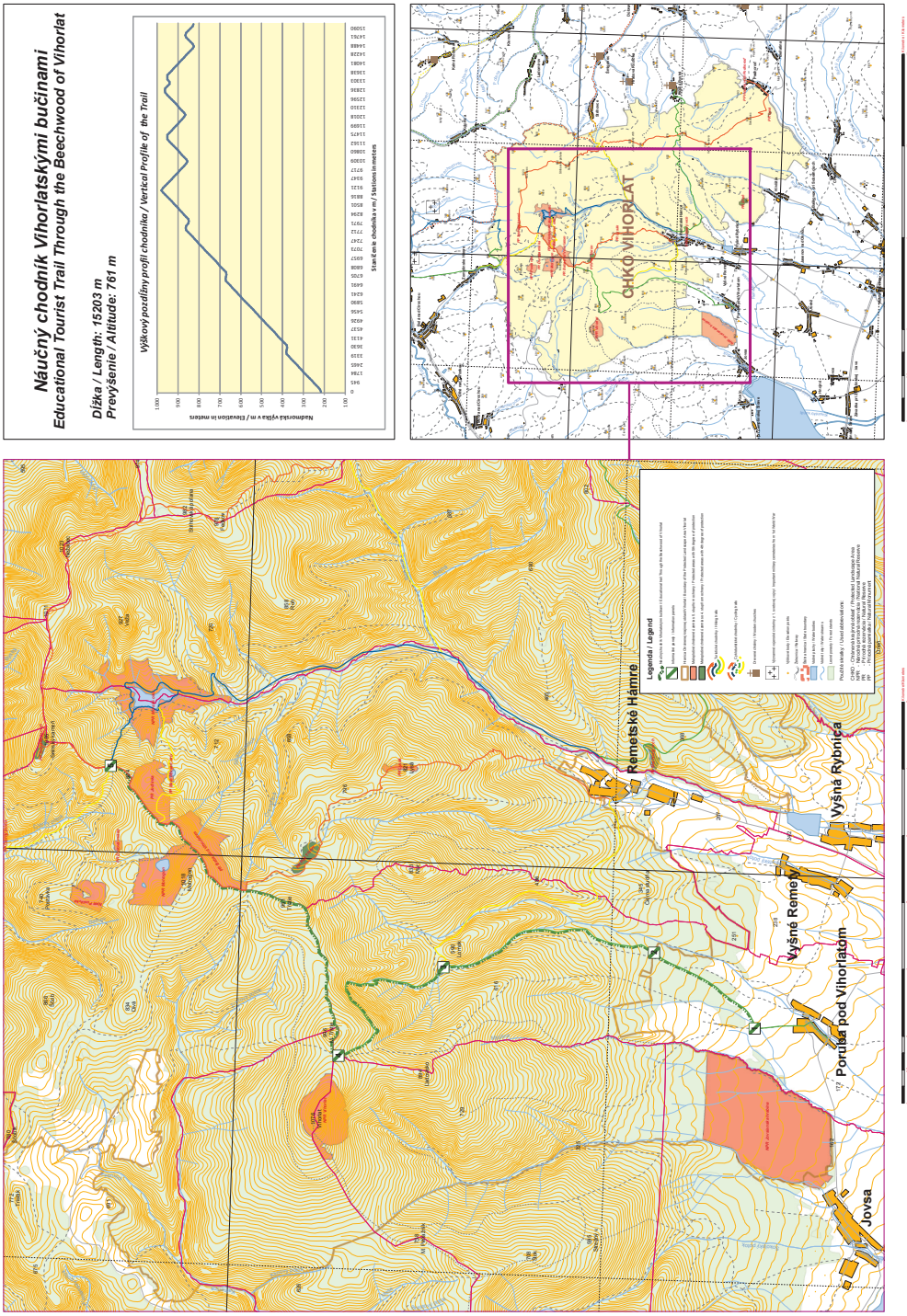
Náučný chodník Vihorlatskými bučinami
Educational Tourist Trail Through the Beechwood of Vihorlat
Dĺžka / Length: 15203 m
Prevýšenie / Altitude: 761 m
Výškový pozdĺžny profil chodníka / Vertical Profile of the Trail
Nadmorská výška v m / Elevation in meters
Stanice chodníka v m / Stations in meters
CHKO VIHORLAT
Remetské Hámre
Vyšná Rybnica
Vyšné Remety
Poruba pod Vihorlatom
Jovsa
Legenda / Legend

aj lesné porasty, ktoré sú človekom narušené len minimálne a majú charakter prírodných lesov s pralesovitou štruktúrou (v okolí Morského oka, Jedlinky, Veže, Motrogonu, Sninského kameňa).

Náučný chodník začína pri priehrade v Porube pod Vihorlatom, pokračuje na lokalitu Stará koniareň, odtiaľ smerom na lokalitu Poľana a končí na lokalite Tri table, kde sa môže turista napojiť na ďalšie značené turistické chodníky alebo pokračovať vo výstupe na Sninský kameň.

Chodník má dĺžku 12,54 km, prevýšenie 776 m n. m., je stredne náročný. Prostredníctvom piatich tabúľ návštevník získa informácie o faune, flóre a iných zaujímavostiach v území. Trasa náučného chodníka bola vybraná v tejto lokalite hlavne preto, lebo výstup smerom na Vihorlat patrí k najzaujímavejším turistickým atrakciám v území. Vybudovanie náučného chodníka bolo finančne podporené z programu Švajčiarskeho finančného mechanizmu v rámci projektu Rozvoj ochrany prírody a chránených území v slovenských Karpatoch.

Text a foto: Ing. Zuzana Argalášová
Správa CHKO Vihorlat

Rátame s každým turistom

Orava patrí medzi výnimočné regióny Slovenska. Má v sebe veľký turistický potenciál. Mnoho ľudí tu navštevuje rôzne prírodné zaujímavosti, kultúrne a športové podujatia. Na Orave sa má človek skutočne na čo pozerať. Jednou z možností, ako sa turisticky vyžiť, je navštíviť náučné chodníky, ktoré sprevádzajú po prírodných zaujímavostiach.

Správa Chránenej krajinnej oblasti Horná Orava v minulom roku vybudovala nový náučný chodník v Oraviciach a zrekonštruovala chodník na Babiu horu. Oba chodníky tak zatraktívnili tieto miesta, čo určite prispelo k rozvoju turistického ruchu na Orave. Človeku sa natíska otázka, koľko ľudí asi tak prejde po takejto trase? Doteraz sme nemali možnosť získať presné údaje. Dnes sa stávajú súčasťou vybavenia turistických a náučných chodníkov sčítače návštevníkov. Oba spomenuté chodníky takéto prístroje majú. Po takmer roku ich fungovania môžeme zhodnotiť návštevnosť týchto peších trás.

Na chodníkoch je inštalovaných niekoľko snímačov, ktoré zaznamenajú návštevníka, ktorý ním prechádza. Počet ľudí, ktoré prešli týmito miestami v letnej turistickej sezóne 2015 prekročil hranicu 30 000. Najväčší počet turistov bol zaznamenaný na chodníku v Oraviciach. Blízkosť termálneho kúpaliska, Západných Tatier či skanzenu v Zuberci zrejme zvyšuje jeho návštevnosť. Návštevníci okolia Babej hory počas výstupu na tento vrchol Oravských Beskýd majú možnosť sa prejsť podvalovým chodníkom cez rašelinisko Slaná voda. Celkovo si týmto výnimočným ekosystémom prešlo 4 000 ľudí. Niektorí turisti však túto prirodzenú mokraď a rašelinisko obišli. Pri stúpaní do vrcholových častí príroda ponúka nádherné scenérie do okolitých hôr. Takýmito zážitkami sa mohlo pokochať takmer

7 000 ľudí. Zaujímavosťou je, že ľudia si užívali výhľad aj počas hlbokej noci. Medzi najnavštevovanejšie dni patrili sobota a nedeľa. Víkend a čas oddychu jednoducho lákali na kopce. V týchto dňoch sa chodníky tešili zvýšenej návštevnosti. Postupne, ako leto končilo, ubúdalo aj turistov. Dni sa skracovali a opäť prišiel čas pracovných a školských povinností.

Denne v najhorúcejších dňoch prejdú po chodníkoch desiatky, ba až stovky ľudí. Počet návštevníkov bude zrejme stúpať. Pre samotnú prírodu, ktorá je hlavnou atrakciou, je potrebné, aby rástol počet zodpovedných turistov. Takých, ktorí nebudú znehodnocovať okolitú prírodu a samotný náučný chodník. Po prechádzkach prírodou by sme sa mali vždy správať ako slušní a tichí hostia. Iba tak si môžeme domov priniesť veľa nezabudnuteľných zážitkov a dobrodružstiev.

Ing. Michal Kozoň
Správa CHKO Horná Orava

IV. svetový kongres o biosférických rezerváciách

IV. svetový kongres o biosférických rezerváciách s názvom Nová vízia pre dekádu 2016 –2025 sa konal 14. – 17. 3. 2016 v Lime, Peru. Kongres organizoval Sekretariát UNESCO pre program Človek a biosféra, Ministerstvo životného prostredia v Peru a ich Národný správca štátnych chránených území a Národná komisia pre program Človek a biosféra (MAB).

Počas kongresu, ktorý sa prvýkrát konal mimo Európy, sa stretli predstavitelia vlád, reprezentanti z biosférických rezervácií, miestnych komunít, mimovládnych organizácii, škôl a iných inštitúcií zo 115 krajín, ktoré sa podieľajú na spolupráci v rámci spomínaného programu.

Účastníci kongresu si mohli vypočuť mnoho zaujímavých prednášok, napríklad o cieľoch trvalej udržateľnosti, konferencii o klimatických zmenách (COP21), Programe MAB v Peru a mnoho iných. Okrem toho sa konalo niekoľko workshopov vrátane workshopov, zameraných na prípravu Limského akčného plánu na roky 2016 – 2025, ktorý bol počas tohto kongresu prijatý spolu s Limskou deklaráciou.

Limská deklarácia, prijatá účastníkmi kongresu, sa zameriava na dosiahnutie synergie medzi biosférickými územiami, cieľmi OSN pre trvalo udržateľný rozvoj a Dohovor o klimatických zmenách, ktorý bol prijatý v Paríži v roku 2015. Deklarácia sa okrem iného snaží aj o výraznejšie zapojenie miestnych komunít do manažmentu biosférických rezervácií a o založenie nových partnerstiev medzi vedcami a vládami, národnými a lokálnymi politikmi a medzi verejnými a súkromnými sektormi.

Mgr. Jana Pokrievková
ŠOP SR, riaditeľstvo

Chránené územia v meniacom sa svete
Výročná konferencia EUROPARC-u

Príroda vôkol nás sa neustále mení a my sa snažíme tieto zmeny skúmať a vysvetliť. Nemení sa však len príroda samotná, ale pod vplyvom rôznych zmien, ako klimatické zmeny, zmeny v politike, ale aj sociálne zmeny, sa musia meniť aj organizácie, ktoré sa zaoberajú ochranou prírody. Konferencia EUROPARC-u, ktorá sa uskutočnila v októbri 2015 v Regensburgu v Nemecku, poukazovala na tieto zmeny a výzvy z nich vyplývajúce.

Prezentácia súčasných zmien v politike Európskej komisie, pripravená Albertom Arrogo Schnellom

Federácia EUROPARC je mimovládna organizácia, založená v roku 1973, ktorá sa zameriava na zviditeľnenie chránených území a ich manažment. V súčasnosti má okolo 380 členov z 37 krajín sveta vrátane Štátnej ochrany prírody Slovenskej republiky.

Konferencie sa zúčastnilo 185 účastníkov z rôznych chránených území, ako aj organizácií, ktoré sú členom federácie EUROPARC. Počas trvania konferencie mali účastníci možnosť vypočuť si rôzne prejavy, ktoré ich motivovali, aby pokračovali v činnostiach zameraných na ochranu prírody.

Medzi rečníkmi, ktorí vystúpili na konferencii, bol aj prezident EUROPARC-u Ignace Shops, ktorý zdôraznil motto konferencie: „Mysli globálne, konaj lokálne a meň sa osobne!“ (Think globally, act locally and change personally!)

Po jeho vystúpení nasledoval Jonathan Hughes, výkonný riaditeľ Scottish Wildlife Trust, člen komisie IUCN a spoluzakladateľ Svetového fóra pre prírodný kapitál (World Forum on Natural Capital). Napriek tomu, že mnoho ľudí má na tému prírodný kapitál skôr negatívny postoj a vidí ju len ako ďalšiu z možností ako zneužívať prírodu, Hughes veľmi zanietene a presvedčivo predstavil mnohé príležitosti, ktoré prírodný kapitál ponúka, hlavne so zameraním na ekosystémové služby.

Okrem mnohých ďalších prednášok mali účastníci možnosť vymeniť si skúsenosti s ostatnými členmi federácie a mohli sa zúčastniť rôznych workshopov, vďaka ktorým získali nové skúsenosti a zručnosti. Spomínané workshopy sa zameriavali na témy, ako je ekologické poľnohospodárstvo, cezhraničná spolupráca, práca s mladými ľuďmi a profesionálny rozvoj zamestnancov chránených území.

Rovnako ako po minulé roky aj v roku 2015 boli udelené štipendiá Alfreda Toepfera pre mladých prírodovedcov a znovu sa poukázalo na to, ako môžu študijné cesty podporiť výmenu skúseností a spoluprácu medzi rôznymi chránenými územiami. Okrem toho bola udelená medaila Alfreda Toepfera za výnimočnú prácu a prínos pre ochranu prírodu pre Jane Hodges, ktorá pracuje pre Národný park Pembrokeshire Coast. Tohtoročné nominácie možno odoslať do 20. 6. 2016 (viac informácií, týkajúcich sa ocenenia a proce-

su nominácie, nájdete na http://www.europarc.org/nature/awards-2/alfred-toepfer-medal/).

Medzi ďalšími oceneniami, ktoré sa počas konferencie udeľovali, patrí aj ocenenie Natura 2000 Communication Award (ocenenie za komunikáciu). Spomínané ocenenie bolo udelené portugalskému projektu, nazvanému Busacco Digital. V rámci tohto projektu bola vytvorená online platforma, ktorá umožnila miestnym obyvateľom zapojiť sa do výsadby lesa v národnom parku Bussaco, zasiahnutým hurikánom v roku 2013. Každý, kto sa rozhodol zapojiť do tohto projektu, sponzoroval výsadbu jednotlivých stromov, mohol si zvoliť, kde sa daný strom vysadí a následne mohol sledovať jeho rast, pričom národný park sledoval a koordinoval druhové zloženia lesa.

Držitelia štipendia Alfreda Toepfera

Počas konferencie sa konalo aj zasadanie členov, ktoré sa okrem iného zaoberalo rozpočtom federácie a rozhodlo o miernom zvýšení členského príspevku. V roku 2016 sa bude konferencia konať v dňoch 12. – 16. októbra vo švajčiarskom parku Jura Vaudois a už teraz môžeme predpokladať, že poskytne priestor pre vytváranie kontaktov, učenie sa a pre výmenu skúsenosti.

Literatúra:

Liz Eyre a Mark O'Sullivan, EUROPARC CONFERENCE 2015, [online]. Dostupné na: http://www.cotswoldsaonb.org.uk/userfiles/file/meetings-2015/boardagm-10-dec-15/agenda-item-14-europarc-conference-report.pdf

Protected areas in changing world, Conference report, [online]. Dostupné na: http://www.europarc.org/wp-content/uploads/2016/03/Report-EUROPARC-Conference-2015.pdf .

Mgr. Jana Pokrievková
ŠOP SR, riaditeľstvo
Foto: Jakub Kašpar

Agenda 2030 a ochrana prírody

Členské krajiny OSN 25. septembra 2015 vytýčili ciele pre ukončenie chudoby, ochranu planéty a zabezpečenie prosperity pre všetkých ľudí ako súčasť novej agendy pre trvalo udržateľný rozvoj. V nasledujúcich 14 rokoch by mali byť realizované zámery v 17 oblastiach vrátane opatrení v oblasti ochrany prírody a zachovania biodiverzity.

Rezolúcia, prijatá na 70. zasadnutí Valného zhromaždenia OSN 70/1 pod názvom **Transformujeme náš svet: Agenda 2030 pre udržateľný rozvoj**, predstavuje záverečný dokument samitu Organizácie Spojených národov pre prijatie agendy udržateľného rozvoja po roku 2015.[1]

Predstavuje plán činností pre ľudí, planétu a prosperitu a vyjadruje snahu o posilnenie svetového mieru, slobody, o odstránenie chudoby a hladu, čo je nevyhnutná podmienka pre udr-

[1] http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E

žateľný rozvoj a vyjadruje odhodlanie ozdraviť a ochrániť našu planétu.

Agenda bola prerokovaná v čase, kedy udržateľný rozvoj čelí obrovským výzvam a sociálnej a rodovej nerovnosti. Globálne hrozby pre zdravie, stále častejšie a intenzívnejšie prírodné katastrofy, rastúce konflikty, násilný extrémizmus, terorizmus a súvisiace humanitárne krízy, ako aj nútené vysídľovanie ľudí prispievajú k zastaveniu rozvoja, ktorý sme v posledných desaťročiach dosiahli. V súčasnosti je ľudstvo vystavené vyčerpávaniu prírodných zdrojov, zhoršujúcemu sa životnému prostrediu, rozširovaniu púští, suchu, degradácii pôdy, nedostatku pitnej vody a úbytku biodiverzity. Jedným z najväčších problémov našej doby je klimatická zmena a jej negatívne dopady ohrozujú schopnosť všetkých krajín dosiahnuť udržateľný rozvoj.

Prijatých 17 zámerov a 169 čiastkových cieľov tejto novej celosvetovej agendy vychádza z Miléniových rozvojových cieľov, ako aj ďalších globálnych strategických dokumentov a presadzujú rovnováhu medzi ekonomickým, sociálnym a environmentálnym udržateľným rozvojom. Deklarované odhodlanie krajín prijať odvážne a transformačné kroky na to, aby sa svet posunul na udržateľnú cestu, vytvára záväzok na ochranu planéty pred postupným zhoršovaním podmienok na nej, a to aj prostredníctvom udržateľnej spotreby a výroby, spravovaním prírodných zdrojov, zmiernenia klimatických zmien a podobne. Je to záväzok pre uskutočňovanie ekonomického, sociálneho a technologického pokroku v mieri a v rovnováhe s prírodou. V nasledujúcich rokoch až do roku 2030 by sa mali mobilizovať prostriedky pre implementáciu tejto Agendy prostredníctvom obnoveného Globálneho partnerstva pre udržateľný rozvoj za účasti všetkých krajín, dotknutých skupín a všetkých ľudí.

Predstavitelia štátov sveta vrátane Slovenska deklarovali víziu sveta s udržateľným využívaním prírodných zdrojov, rozvojom a využívaním technológií šetrných ku klíme, rešpektujúcich biodiverzitu, a víziu sveta, v ktorom ľudstvo žije v harmónii s prírodou a zabezpečuje ochranu voľne žijúcich živočíchov a rastlín, ako aj ostatných živých organizmov.

Členské štáty OSN si uvedomujú, že sociálny a ekonomický rozvoj závisí od udržateľného manažmentu prírodných zdrojov, preto sú odhodlané uchovať a udržateľne využívať oceány

a moria, zdroje sladkej vody, ako aj lesy, horské oblasti a chrániť biodiverzitu, ekosystémy a život v prírode, ale aj podporovať udržateľný cestovný ruch, riešiť problémy s nedostatkom a znečistením vody a znižovať riziko prírodných katastrof.

Uvedené zámery a čiastkové ciele udržateľného rozvoja, ktoré nadobudli účinnosť 1. januára 2016, sú komplexné, integrované a nedeliteľné, ale sústredíme sa tu na tie, ktoré sú významné najmä z hľadiska činností a zámerov v oblasti ochrany biodiverzity a úloh štátnej ochrany prírody v našich podmienkach.

Zámery a ciele udržateľného rozvoja

1. Ukončiť chudobu všade a vo všetkých jej formách.

2. Odstrániť hlad, dosiahnuť potravinovú bezpečnosť, lepšiu výživu obyvateľstva a podporovať udržateľné poľnohospodárstvo.

V rámci tohto zámeru sa má o. i. zabezpečiť udržateľná produkcia potravín a realizovať poľnohospodárske praktiky, ktoré zvýšia produktivitu a výrobu, pomôžu zachovávať ekosystémy, posilnia schopnosť adaptácie na klimatickú zmenu, extrémne prejavy počasia, sucho, záplavy a iné prírodné katastrofy a ktoré zlepšia kvalitu pôdy a krajiny.

Do roku 2020 sa má zachovať genetická rozmanitosť semien, pestovaných rastlín a chovaných domácich zvierat a ich voľne žijúcich príbuzných druhov, a to aj prostredníctvom vhodne spravovaných a diverzifikovaných bánk semien a rastlín na národnej, regionálnej a medzinárodnej úrovni.

3. Zabezpečiť zdravý život a podporovať blahobyt pre všetkých v každom veku.

Do roku 2030 sa má o. i. podstatne znížiť počet úmrtí a ochorení vyvolaných nebezpečnými chemikáliami a znečistením a kontamináciou ovzdušia, vody a pôdy.

4. Zabezpečiť inkluzívne, spravodlivé a kvalitné vzdelávanie a podporovať celoživotné vzdelávanie pre všetkých.

Do roku 2030 sa má o. i. zabezpečiť, aby všetky vzdelávajúce sa osoby získali vedomosti a zručnosti potrebné pre presadzovanie udržateľného rozvoja, a to aj prostredníctvom vzdelávania v oblasti udržateľného rozvoja a životného štýlu, ľudských práv, rodovej rovnosti, presadzovania kultúry mieru a nenásilia, globálneho občianstva a kultúrnej rôznorodosti.

5. Dosiahnuť rodovú rovnosť a posilniť postavenie všetkých žien a dievčat.

6. Zabezpečiť dostupnosť a udržateľné spravovanie vôd a sanitárnych opatrení pre všetkých.

Tento zámer má viac čiastkových cieľov do roku 2030, ktoré sú relevantné pre našu činnosť, ako je napr. zlepšenie kvality vody znižovaním znečistenia, elimináciou skládkovania a minimalizáciou vypúšťania škodlivých chemikálií a látok, so znížením podielu nespracovanej odpadovej vody o polovicu a podstatným zvýšením recyklovania a bezpečného opätovného využitia vody. Podstatne sa má zvýšiť účinnosť využívania vody vo všetkých sektoroch a zabezpečiť udržateľné čerpanie a dodávky sladkej vody tak, aby sa znížil nedostatok vody a počet ľudí, ktorí trpia jej nedostatkom. Predpokladá sa implementovanie integrovaného manažmentu vodných zdrojov na všetkých úrovniach, a to, ak je to potrebné, aj cezhraničnou spoluprácou. Do roku 2020 sa majú chrániť a obnoviť ekosystémy viazané na vodu vrátane horských ekosystémov, lesov, mokradí, tokov, podzemných vôd a jazier. Do roku 2030 je potrebné rozšíriť medzinárodnú spoluprácu a budovanie kapacít pri činnostiach a programoch súvisiacich s vodou a hygienou a efektívnym hospodárením s vodou vrátane zachytávania dažďovej vody, odsoľovania, čistenia odpadových vôd, zavedenia technológií recyklovania a opätovného využívania vody. Nutné je podporovať účasť miestnych komunít na zlepšovaní manažmentu vody a hygieny.

7. Zabezpečiť prístup k cenovo dostupným, spoľahlivým a udržateľným moderným zdrojom energie pre všetkých.

Do roku 2030 sa má na globálnej úrovni podstatne zvýšiť podiel obnoviteľných zdrojov energie a zvýšiť ich energetická účinnosť. Predpokladá sa rozšírenie medzinárodnej spolupráce v oblasti výskumu a vývoja technológií na výrobu čistej energie vrátane obnoviteľnej energie, energetickej účinnosti a čistejšej technológie pri využívaní fosílnych palív, ako aj presadzovanie investícií do energetickej infraštruktúry a technológií na výrobu čistej energie.

8. Podporovať trvalý, inkluzívny a udržateľný ekonomický rast, produktívnu zamestnanosť a dôstojnú prácu pre všetkých.

Do roku 2030 sa má o. i. na globálnej úrovni zlepšiť efektívne využívanie zdrojov v spotrebe aj výrobe. Krajiny sa majú snažiť o oddelenie ekonomického rastu od poškodzovania životného prostredia. Majú sa vypracovať a implementovať politiky pre presadzovanie udržateľného cestovného ruchu, ktorý tvorí pracovné miesta a propaguje miestnu kultúru a produkty.

9. Vybudovať odolnú infraštruktúru, podporovať inkluzívnu a udržateľnú industrializáciu a posilniť inovácie.

10. Znížiť rozdiely v rámci krajiny a medzi krajinami.

11. Premeniť mestá a ľudské sídla na inkluzívne, bezpečné, odolné a udržateľné.

Čiastkové ciele sú zamerané napríklad na udržateľné dopravné systémy, rozširovanie verejnej dopravy, udržateľnú urbanizáciu, ochranu kultúrneho a prírodného dedičstva sveta, zníženie počtu úmrtí a ekonomických škôd spôsobených prírodnými katastrofami. Do roku 2030 sa má znížiť negatívny environmentálny dopad miest v prepočte na jedného obyvateľa, a to prostredníctvom zlepšenia kvality ovzdušia a hospodárenia s komunálnym a iným odpadom. Má sa zabezpečiť prístup k bezpečným a „zeleným“ verejným priestorom. Do roku 2020 sa má podstatne zvýšiť počet miest a ľudských sídiel, ktoré prijali a implementovali integrované politiky a plány smerom k efektívnemu využívaniu zdrojov, zmierňovaniu vplyvu klimatických zmien a adaptácii na klimatické zmeny, ako aj odolnosti voči prírodným katastrofám.

12. Zabezpečiť udržateľnú spotrebu a výrobné schémy.

V tejto oblasti sa má implementovať rámcový program udržateľnej spotreby a výroby a do roku 2030 dosiahnuť udržateľné obhospodarovanie a efektívne využívanie prírodných zdrojov.

V prepočte na jedného obyvateľa sa má vo svete, znížiť plytvanie s potravinami o polovicu a znížiť sa majú aj potravinové straty v rámci výrobných a dodávateľských reťazcov vrátane strát po zbere.

Do roku 2020 sa má dosiahnuť náležité hospodárenie s chemickými látkami a všetkými druhmi odpadu počas jeho životného cyklu a má sa podstatne znížiť ich vypúšťanie do atmosféry, vody a pôdy s cieľom minimalizácie ich negatívnych vplyvov na ľudské zdravie a životné prostredie. Do roku 2030 je nutné podstatne znížiť tvorbu odpadu prostredníctvom prevencie jeho tvorby, redukciou, recyklovaním a jeho opätovným použitím. Presadzovať sa má prax zeleného verejného obstarávania (v záujme udržateľnosti). Ľudia všade vo svete majú mať relevantné informácie o udržateľnom rozvoji a životnom štýle, ktorý je v harmónii s prírodou. Racionalizovať sa majú neefektívne dotácie na fosílne palivá a reštrukturalizovať a odstraňovať sa majú ekonomické stimuly škodlivé pre životné prostredie.

13. Podniknúť bezodkladné opatrenia na boj proti klimatickým zmenám a ich dôsledkom.

Treba posilniť odolnosť a adaptačnú schopnosť všetkých krajín voči rizikám spojeným s klimatickými zmenami a prírodnými katastrofami. Opatrenia týkajúce sa klimatických zmien sa majú integrovať do národných politík, stratégií a plánovania. Nutné je zlepšiť vzdelávanie, zvýšiť informovanosť verejnosti a posilniť inštitucionálne kapacity pre zmierňovanie klimatických zmien, adaptáciu na klimatické zmeny, znižovanie ich dopadov a včasné varovanie.

14. Zachovať a udržateľne využívať oceány, moria a ich zdroje na udržateľný rozvoj.

15. Chrániť, obnovovať a podporovať udržateľné využívanie terestrických ekosystémov, udržateľne obhospodarovať lesy, bojovať proti dezertifikácii, zastaviť a zvrátiť degradáciu krajiny a zastaviť úbytok biodiverzity.

Do roku 2020 sa má zabezpečiť zachovanie, obnova a udržateľné využívanie terestrických a vnútrozemských sladkovodných ekosystémov a ich služieb, najmä lesov, mokradí či horských oblastí v súlade so záväzkami podľa medzinárodných dohôd.

Do roku 2020 je nutné presadzovať udržateľné obhospodarovanie všetkých typov lesov, zastaviť odlesňovanie, obnoviť poškodené lesy a na celosvetovej úrovni podstatne zvýšiť zalesňovanie.

Do roku 2030 budú krajiny bojovať s rozširovaním púští, obnovovať poškodenú krajinu a pôdu vrátane krajiny postihnutej rozširovaním púští, suchom a záplavami. Majú tiež zabezpečiť zachovanie horských ekosystémov vrátane ich

biodiverzity.

Okamžite a vo významnej miere treba konať s cieľom zníženia degradácie prírodných biotopov, zastavenia úbytku biodiverzity a do roku 2020 chrániť ohrozené druhy a zabrániť ich vyhynutiu.

Štáty sa v súlade s medzinárodnými dohodami zaviazali presadzovať spravodlivé a rovnocenné zdieľanie úžitkov, vyplývajúcich z využívania genetických zdrojov, a presadzovať primeraný prístup k takýmto zdrojom či urgentne konať s cieľom zastaviť pytliactvo, nelegálne obchodovanie s chránenými druhmi flóry a fauny a znížiť dopyt aj dodávanie nelegálne získaných produktov z voľne žijúcich druhov.

Do roku 2020 majú zaviesť opatrenia, ktoré zabránia zavádzaniu inváznych nepôvodných druhov a významne znížia ich dopad na suchozemské a vodné ekosystémy a tieto druhy budú regulovať alebo odstraňovať.

Do roku 2020 zapracujú hodnoty ekosystémov a biodiverzity do národného a miestneho plánovania, rozvojových procesov, stratégií znižovania chudoby a do účtovníctva.

Potrebné je mobilizovať a významne zvýšiť finančné prostriedky zo všetkých zdrojov na ochranu a udržateľné využívanie biodiverzity a ekosystémov, udržateľné obhospodarovanie lesov a poskytovať primerané stimuly pre rozvojové krajiny v tejto oblasti.

16. Presadzovať mierumilovné spoločnosti pre udržateľný rozvoj, zabezpečiť prístup k spravodlivosti pre všetkých a budovať efektívne, transparentné a inkluzívne inštitúcie na všetkých úrovniach.

Čiastkové ciele zahŕňajú významné zníženie všetkých foriem násilia, presadzovanie právneho štátu na národnej a medzinárodnej úrovni, zabezpečenie rovnakého prístupu k spravodlivosti pre všetkých, významné zníženie nelegálnych finančných tokov a boj so všetkými formami organizovaného zločinu. Nutné je podstatne znížiť korupciu vo všetkých formách, vytvoriť efektívne, zodpovedné a transparentné inštitúcie na všetkých úrovniach a zabezpečiť vnímavé, inkluzívne, participatívne a reprezentatívne rozhodovanie. Zabezpečiť sa má prístup verejnosti k informáciám, ochrana základných slobôd v súlade s národnou legislatívou a medzinárodnými dohovormi a posilnenie relevantných národných inštitúcií s budovaním kapacít na všetkých úrovniach.

17. Posilniť prostriedky implementácie a obnoviť globálne partnerstvo pre udržateľný rozvoj.

Definujú sa tu ciele v oblasti financovania, technológií, budovania kapacít, obchodu, politickej a inštitucionálnej koherencie, mnohostranných partnerstiev, informácií, monitoringu a zodpovednosti.

Pre úspech agendy udržateľného rozvoja je nevyhnutné zabezpečiť partnerstvo medzi vládami, súkromným sektorom a občianskou spoločnosťou. Tieto partnerstvá sú postavené na spoločných princípoch a hodnotách, spoločnej vízii a cieľoch, ktoré kladú do stredu ľudí a planétu a sú potrebné na globálnej, regionálnej, národnej i lokálnej úrovni.

Realizácia Agendy 2030

Štáty sa zaviazali zaoberať sa tiež systematickými nadväzujúcimi krokmi a prehodnocovaním implementácie tejto Agendy do roku 2030. Silný a účinný participatívny, transparentný a integrovaný rámec nadväzujúcich krokov a prehodnocovania prispeje k implementácii tejto Agendy a pomôže krajinám dosiahnuť a sledovať pokrok pri jej implementácii.

Očakávame, ako nová vláda SR pristúpi k plneniu týchto záväzkov, ako aj k realizácii ďalších relevantných stratégií a akčných plánov a ako zapracuje ciele Agendy 2030 do nových plánovacích procesov, politík a stratégií vrátane plánovania rozvojovej pomoci.

Ako sa uvádza v dokumente, môžeme byť prvou generáciou, ktorá uspeje v odstránení chudoby. A môžeme byť aj tou poslednou, ktorá má šancu zachrániť našu planétu. Ak sa zrealizujú naše ambície naprieč celou Agendou a uspejeme v našich cieľoch, svet bude v roku 2030 lepší.

Preklad Agendy 2030 do slovenčiny je k nahliadnutiu na www.rokovania.sk/File.aspx/Index/Mater-Dokum-198027.

RNDr. Ján Kadlečík
ŠOP SR, riaditeľstvo

Natura 2000 AWARD
CENA Natura 2000

Európska komisia už tretí raz vyhlásila súťaž o cenu Natura 2000. Natura 2000 je európska sústava chránených území, ktorú členské krajiny Európskej únie vymedzujú pre zachovanie prírodného dedičstva, ktoré je významné nielen pre príslušný členský štát, ale najmä pre Európsku úniu ako celok.

Natura 2000 má zabezpečiť ochranu najvzácnejších a najviac ohrozených druhov voľne rastúcich rastlín, voľne žijúcich živočíchov a prirodzených biotopov, a tým zabezpečiť zachovanie biologickej diverzity v celej Európskej únii.

Napriek svojmu rozsahu a dosiahnutým úspechom je pojem Natura 2000 pre veľa ľudí stále neznámy. Hlavným motívom Európskej komisie bolo situáciu zmeniť a priniesť túto značku medzi ľudí a poukázať na konkrétne prínosy Natura 2000 pre zachovanie hodnôt európskeho prírodného dedičstva. Pri udeľovaní cien sa okrem prínosu v oblasti ochrany prírody prihliada k benefitom, ktoré vznikli zaradením územia do tejto sústavy a môžu byť vnímané ako pozitívny príklad. Sú to napr. rozvoj cestovného ruchu, socio-ekomický prínos pre región, zvyšovanie spoločenského povedomia o hodnotách európskeho prírodného a kultúrneho dedičstva a pod.

Cena Natura 2000 sa udeľuje v piatich kategóriách:

- **ochrana** (zlepšenie stavu konkrétneho biotopu európskeho významu a/alebo skupiny druhov európskeho významu; ide o biotopy alebo druhy vymenované v prílohe I a prílohe II smernice o biotopoch alebo prílohe I smernice o ochrane vtáctva alebo pravidelne migrujúce druhy vtáctva);
- **socio-ekonomické prínosy** (ocenenie socio-ekonomických prínosov konkrétneho projektu alebo lokality sústavy Natura 2000; „značka Natura 2000“ môže napríklad zvýhodniť podnikateľov využívajúcich prírodné zdroje území Natura 2000 z hľadiska cien alebo doplnkových tovarov);
- **komunikácia** (úspešné komunikačné aktivity zamerané na zvyšovanie povedomia a propagáciu Natura 2000, ktoré prinášajú zmeny postoja alebo správania sa vo vzťahu k sústave Natura 2000);
- **zosúladenie záujmov a vnímania** (efektívne zosúladenie záujmov často znamená kompromisy medzi zainteresovanými subjektmi, ktoré majú odlišné a často protichodné záujmy a postoje; v tejto kategórii sa uplatnia úspešné snahy, ktoré dokázali čeliť socio-ekonomickým alebo politickým tlakom, záujmom využitia území spôsobom, ktorý je v prospech sústavy Natura 2000);
- **„networking“ a cezhraničná spolupráca** (v tejto kategórii je obsiahnutá spolupráca, ktorej výsledkom sú pozitívne vplyvy na sústavu Natura 2000 a/alebo spolupráca medzi administratívnymi regiónmi, medzi rôznymi biogeografickými regiónmi alebo medzi morskými a suchozemskými lokalitami Natura 2000).

O udelenie ocenenia sa môže uchádzať každý subjekt, ktorý je súčasťou sústavy Natura 2000 – podnikatelia, úrady, mimovládne organizácie, dobrovoľníci, vlastníci pozemkov, vzdelávacie inštitúcie alebo jednotlivci. Všetci tí, ktorí v období od 1. decembra 2010 do 30. novembra 2015 realizovali projekty, ktoré v uplynulom roku priniesli konkrétne výsledky. Žiadosti sú hodnotené tímom nezávislých odborníkov, ktorí zverejňujú svoje stanovisko každoročne v máji.

Do aktuálnej súťaže bolo prihlásených 83 návrhov, z ktorých odborná porota vybrala celkom 24 projektov z 15 členských štátov Európskej

únie (Belgicko, Bulharsko, Nemecko, Estónsko, Fínsko, Francúzsko, Grécko, Chorvátsko, Lotyšsko, Maďarsko, Rakúsko, Rumunsko, Spojeného kráľovstvo, Španielsko a Taliansko). Víťazov vyhlásil 23. mája 2016 na slávnostnom ceremoniáli v Bruseli komisár pre životné prostredie Karmenu Vella spoločne s odbornou porotou. Víťazi získavajú okrem cennej trofeje aj finančný príspevok na podporu a ďalší rozvoj svojich aktivít.

Okrem uvedených piatich kategórií sa už po druhýkrát udeľuje cena európskych občanov (European Natura 2000 Citizens' Award). Tak ako aj v predchádzajúcom ročníku, tak aj v tomto mohli občania hlasovať on-line za svojho finalistu. Hlasovanie trvalo do 8. mája 2016 a bolo spropagované na webstránkach Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky a Štátnej ochrany prírody Slovenskej republiky. V roku 2015 sa do hlasovania zapojilo takmer 25 tisíc občanov Európskej únie. Tento rok je počet už teraz vyšší.

Viac informácii o cene NATURA 2000 je možné nájsť na:
http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/awards/index_en.htm
alebo na
https://www.facebook.com/EUEnvironment

Ing. Natália Kubicová
ŠOP SR, riaditeľstvo

Predsedníctvo Slovenskej republiky v Rade Európskej únie a úloha predsedajúceho štátu

Po dvanástich rokoch členstva Slovenskej republiky v Európskej únii budeme od 1. júla 2016 predsedať Rade Európskej únie (ďalej len „EÚ"). Z pohľadu členského štátu je predsedníctvo v Rade EÚ jednou z najdôležitejších a najnáročnejších úloh vyplývajúcich z členstva v EÚ.

Predsedníctvo Rady EÚ je zabezpečované členskými štátmi na rotačnom základe v súlade s podmienkami stanovenými Európskou radou. Toto rotujúce predsedníctvo sa nevzťahuje na Radu pre zahraničné veci. Predsedníctvo Rady EÚ vykonávajú vopred určené skupiny troch členských štátov (tzv. predsednícke trio) počas obdobia 18 mesiacov. Skupiny sú vytvorené s prihliadnutím o. i. na geografickú rovnováhu v rámci EÚ. Poradie predsedníctiev stanovila Rada EÚ v decembri 2004.

Predsedníctvo Slovenskej republiky v Rade EÚ (ďalej len „SK PRES") je súčasťou predsedníckeho tria spolu s Holandskom a Maltou. Predsednícke trio má spoločný politický program. Každý člen skupiny predsedníckeho tria v stanovenom poradí predsedá Rade počas obdobia šiestich mesiacov, ostatní členovia pomáhajú aktuálnej predsedajúcej krajine pri vykonávaní všetkých právomocí na základe spoločného programu.

SK EU2016
Slovenské predsedníctvo v Rade Európskej únie

Spoločný program aktuálneho predsedníckeho tria bol schválený dňa 15. decembra 2015 v Rade pre všeobecné záležitosti. Priority v oblasti životného prostredia sú obehová ekonomika, lepšie využívanie zdrojov v oblasti odpadov, vôd, ovzdušia a biodiverzity, zmena klímy a kroky vyplývajúce z výsledkov zasadnutia Konferencie zmluvných strán Rámcového dohovoru OSN o zmene klímy, ktoré sa konalo v decembri 2015 v Paríži, implementácia Klimaticko-energetického balíčka 2030 a Agendy 2030 pre udržateľný rozvoj. Program Slovenskej republiky je v súčasnosti v štádiu prípravy, prioritou bude oblasť obehovej ekonomiky, vody a zmeny klímy.

Hlavné úlohy rezortu životného prostredia budú:

- **plánovanie stretnutí**, t. j. vypracovávanie plánu rokovaní pracovných skupín Rady EÚ

v Bruseli v súlade s termínmi, ktoré je nutné dodržať,

- v úzkej spolupráci so sekretariátom Rady EÚ **organizovanie zasadnutí**, najmä zabezpečovanie programu rokovaní, miestnosti, prekladateľov,
- **príprava dokumentov, podporných materiálov a koordinácia** ich ďalšej úpravy a následná distribúcia členským štátom EÚ prostredníctvom sekretariátu Rady EÚ, samotná príprava dokumentov na rokovania vrátane dokumentov líšiacich sa charakterom a rozsahom (legislatívne návrhy, zasadnutia medzinárodných dohovorov a rôznych pracovných skupín dohovorov),
- predsedanie stretnutiam v Rade EÚ a v jej prípravných orgánoch – v oblasti životného prostredia sú **v kompetencii Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky v rámci prípravných orgánov Rady EÚ** dve pracovné skupiny, a to pracovná skupina pre životné prostredie a pracovná skupina pre medzinárodné otázky týkajúce sa životného prostredia; osobitnú kapitolu tvorí aj predsedanie počas konania rôznych medzinárodných stretnutí,
- vystupovanie vo funkcii **sprostredkovateľa pri riadených diskusiách** s cieľom dosiahnuť dohody a nájsť kompromisné riešenie medzi členskými štátmi EÚ, ako aj riadenie prípadných nepredvídateľných situácií,
- **zastupovanie Rady EÚ** na stretnutiach s inými orgánmi EÚ, najmä Európskym parlamentom a Európskou komisiou,
- **zabezpečovanie rokovaní v mieste predsedajúcej krajiny**, konkrétne plánovanie, organizovanie stretnutí vrátane prípravy dokumentov a koordinácie prípravných stretnutí.

Slovenskú republiku čaká počas SK PRES 2016 mimoriadne veľa aktivít v oblasti životného prostredia. Prebiehajú prípravy na 22 rokovaní na Slovensku, viac ako 20 medzinárodných konferencií v zahraničí a 100 zasadnutí pracovných skupín Rady EÚ v Bruseli, ktorým bude Slovenská republika predsedať.

Z pohľadu životného prostredia sú naplánované rokovania dvoch formálnych zasadnutí Rady ministrov zodpovedných za životné prostredie a zmenu klímy, z toho jedno zasadnutie bude v Bruseli a druhé v Luxemburgu. Zároveň sa v júli 2016 v Bratislave bude konať zasadnutie neformálnej Rady ministrov EÚ zodpovedných za životné prostredie a zmenu klímy.

Medzi ďalšie významné podujatia, ktoré sa budú konať na Slovensku počas SK PRES 2016, patrí aj ministerská konferencia o vode a „high-level“ konferencia o prechode na zelenú ekonomiku. Čakajú nás tiež dôležité zasadnutia v zahraničí, kde budeme ako predsedajúca krajina zastupovať EÚ, napríklad zasadnutie konferencie zmluvných strán Rámcového dohovoru OSN o zmene klímy v Maroku, konferencie zmluvných strán Dohovoru OSN o biologickej diverzite v Mexiku, konferencie zmluvných strán Dohovoru o medzinárodnom obchode s ohrozenými druhmi voľne žijúcich živočíchov a rastlín (CITES) v Juhoafrickej republike či zasadnutie zmluvných strán Montrealského protokolu v Rwande. Prehľad dôležitých podujatí k téme ochrany prírody, ktoré sa počas SK PRES konajú na Slovensku aj v zahraničí, je uvedený v tabuľke:

Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky tiež plánuje SK PRES využiť na prezentáciu prírody a biodiverzity. Najzaujímavejšie, najcennejšie a najkrajšie časti Slovenska – národné parky, jaskyne, územia sústavy Natura 2000 a lokality UNESCO budú propagované v Bruseli. Spoločne s odbornými organizáciami ochrany prírody je pripravovaná výstava pod názvom Ochrana prírody a biodiverzity na Slovensku, ktorá sa uskutoční v dňoch od 19. septembra do 7. októbra 2016 v Berlaymonte v hlavnej budove Európskej komisie v Bruseli. Nad výstavou prevzal záštitu komisár pre životné prostredie, námorné záležitosti a rybárstvo pán Karmenu Vella a podpredseda Európskej komisie pán Maroš Šefčovič. Súčasťou výstavy budú umelecké fotografie, informačné panely o chránených územiach Slovenska a výber najlepších plagátov z trienále Ekoplagát. Národná banka Slovenska poskytne pamätné a zberateľské mince s motívmi ochrany prírody a krajiny. Sprievodnými podujatiami výstavy v Bruseli bude premietanie filmov s tematikou ochrany prírody na Slovensku a odborné diskusie na túto tému.

Ing. Ivan Rodina, Ing. Lucia Vlčková
Ministerstvo životného prostredia
Slovenskej republiky

Termín konania	Názov podujatia (najvýznamnejšie z hľadiska ochrany prírody)	Miesto konania
11. 7. 2016	Ministerská konferencia o vode (spolupráca s Európskou komisiou, Medzinárodnou komisiou pre ochranu Dunaja a komisiou pre Rýn a Európskou agentúrou pre životné prostredie)	Slovensko
11. – 12. 7. 2016	Neformálna Rada ministrov pre životné prostredie a zmenu klímy	Slovensko
30. 8. – 1. 9. 2016	8. stretnutie zmluvných strán Dohody o ochrane malých veľrybotvarých cicavcov v Baltickom a Severnom mori, ASCOBANS	Fínsko
6. – 7. 9. 2016	High-level konferencia o prechode na zelenú ekonomiku (spolupráca s Európskou komisiou, Európskou agentúrou pre životné prostredie, Programom OSN pre životné prostredie a OECD)	Slovensko
19. 9. – 7. 10. 2016	Výstava pod názvom Ochrana prírody a biodiverzity na Slovensku	Belgicko
24. 9. – 5. 10. 2016	17. zasadnutie konferencie zmluvných strán Dohovoru o medzinárodnom obchode s ohrozenými druhmi voľne žijúcich živočíchov a rastlín (COP 17 CITES)	Juhoafrická republika
10. – 12. 10. 2016	Stretnutie riaditeľov ochrany prírody členských štátov EÚ	Slovensko
10. – 14. 10. 2016	28. stretnutie zmluvných strán Montrealského protokolu	Rwanda
17. – 21. 10. 2016	Konferencia OSN o bývaní a udržateľnom rozvoji miest, HABITAT III	Ekvádor
17. – 28. 10. 2016	35. zasadnutie Komisie pre ochranu živých antarktických morských zdrojov (CCAMLR)	Austrália
20. – 28. 10. 2016	66. zasadnutie Medzinárodnej veľrybárskej komisie (IWC)	Slovinsko
7. – 18. 11. 2016	22. zasadnutie konferencie zmluvných strán Rámcového dohovoru OSN o zmene klímy, 12. zasadnutie zmluvných strán Kjótskeho protokolu, Zasadnutie pracovnej skupiny k Parížskej dohode	Maroko
15. – 18. 11. 2016	36. zasadnutie Stáleho výboru Bernského dohovoru	Francúzsko
22. – 25. 11. 2016	6. stretnutie zmluvných strán Dohody o ochrane malých veľrybotvarých cicavcov v Čiernom a Stredozemnom mori, ACCOBAMS	Monako
24. – 25. 11. 2016	Konferencia policajných špecialistov k príprave akčného plánu EÚ pre boj s environmentálnou kriminalitou	Slovensko
4. – 17. 12. 2016	13. zasadnutie konferencie zmluvných strán Dohovoru OSN o biologickej diverzite (COP 13 CBD)	Mexiko
4. – 17. 12. 2016	8. stretnutie zmluvných strán Kartagenského protokolu	Mexiko
4. – 17. 12. 2016	2. stretnutie zmluvných strán Nagojského protokolu	Mexiko

Konferencia k 20-ročnému jubileu svetového dedičstva

Od zápisu jaskýň Slovenského krasu do Zoznamu svetového prírodného dedičstva uplynulo 20 rokov. Za túto dobu sa v záujme ich ochrany vykonalo množstvo prác v oblasti legislatívy, výskumu, monitoringu, manažmentu i environmentálnej výchovy. Jaskyne Slovenského a Aggtelekského krasu boli zapísané do Zoznamu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO na základe bilaterálneho nominačného slovensko-maďarského projektu v roku 1995. V roku 2000 bol tento projekt rozšírený o Dobšinskú ľadovú jaskyňu. K súčasnému dvadsaťročnému jubileu sa pridalo aj 70. výročie založenia UNESCO a navyše maďarskí kolegovia oslávili 30. výročie vyhlásenia Aggtelekského národného parku. Vzhľadom na uvedené významné jubileá sa Štátna ochrana prírody SR – Správa slovenských jaskýň a Správa Aggtelekského národného parku rozhodli spoločne zorganizovať konferenciu Výskum, využívanie a ochrana jaskýň, ktorá sa na Slovensku usporadúva každé dva roky a práve teraz vstúpila do okrúhleho 10. ročníka.

Miestom konferencie sa stala historická budova Radnice v Rožňave a bývalá sýpka Esterházyho panstva v maďarskom Bódvaszilasi, v súčasnosti prebudovaná na dom umenia v rámci Programu cezhraničnej spolupráce Maďarská republika – Slovenská republika 2007 – 2013. Na návrh maďarskej strany sme sa rozhodli na úvodný ceremoniál osláv pozvať aj prezidentov oboch štátov. Slávnostné otvorenie podujatia sa konalo dňa 22. septembra 2015 v Koncertnej sieni jaskyne Baradla. Príhovory v jaskyni predniesli obaja prezidenti, pán János Áder a pán Andrej Kiska, ako aj riaditeľ Aggtelekského národného parku Balázs Veress a za ŠOP SR riaditeľ Správy slovenských jaskýň (SSJ) Ján Zuskin. Prezidenti vyzdvihli aj význam výsledkov dvadsaťročnej práce odborných pracovníkov v prospech zachovania hodnôt svetového dedičstva. Nasledovala vážna hudba – sláčikový orchester predniesol skladbu od Z. Kodálya Tance z Galanty. Dôstojnými príhovormi a orchestrom vytvorená atmosféra zanechali hlboký a nezabudnuteľný dojem v každom účastníkovi. Po koncerte si účastníci pozreli časť jaskyne Baradla a následne sa presunuli do Domice. Prezidentov, ministra pôdohospodárstva Maďarska a štátnych tajomníkov tu sprevádzal riaditeľ Správy slovenských jaskýň, ostatných účastníkov podujatia (zástupcov okresných úradov, Slovenskej inšpekcie životného prostredia, starostov dotknutých obcí, predstaviteľov múzeí, Slovenskej speleologickej spoločnosti, Správy jaskýň Českej republiky a zaslúžilých pracovníkov nominačného projektu) sprevádzali pracovníci SSJ P. Bella a Ľ. Gaál. Na záver bola pre účastníkov vo vstupnom areáli Domice pripravená recepcia.

Nasledujúce dni patrili konferenčným referátom a terénnym exkurziám. V Rožňave a v maďarskom Bódvaszilasi mali vedeckí pracovníci a jaskyniari možnosť prezentovať výsledky svojich výskumov v uplynulých rokoch, uskutočnených najmä na území Slovenského a Aggtelekského krasu. Obzvlášť pozoruhodné boli výsledky výskumných prác na projekte v rámci Programu cezhraničnej spolupráce Maďarská republika – Slovenská republika 2007 – 2013. Stopovacie skúšky podzemných vôd tu priniesli niekoľko prekvapivých výsledkov, ale nemenej dôležité boli aj poznatky získané biológmi v jaskynnom systéme Domica – Baradla, odkiaľ identifikovali vyše 500 bezstavovcov vrátane mnohých vzácnych a endemických druhov. Prvýkrát sa tu uskutočnil aj mikrobiologický výskum podzemných vôd. V rámci tohto projektu sa podarilo vydať aj prvú komplexnú monografiu tohto významného, vyše 26 km dlhého jaskynného systému v slovenskom a v maďarskom jazyku. Po prezentovaní výsledkov sa účastníci konferencie mohli oboznámiť s jaskyňami vo vrchu Esztramos v Rudabanskom pohorí, ktoré sa stali známymi vďaka banskej činnosti. Početná skupina sa prihlásila aj na prechod v podzemí z Domice do Baradly cez sifóny, ktoré vďaka nedostatku zrážok neboli úplne uzatvorené.

Konferencie sa zúčastnilo 75 osôb, odznelo 33 prednášok a prezentovaných bolo 10 posterov. Podujatiu bolo venované osobitné číslo odborného časopisu Správy slovenských jaskýň Aragonit a k jubileu organizátori vydali aj farebnú publikáciu o spoločnom svetovom dedičstve v slovenskom, maďarskom a anglickom jazyku.

Vydarené slovensko-maďarské podujatie významne prispelo k vzájomnému poznaniu výsledkov odborných pracovníkov i k zblíženiu ľudí oboch štátov.

RNDr. Ľudovít Gaál
ŠOP SR, Správa slovenských jaskýň

Poznámky k rozšíreniu vrzúnika *Morimus gabzdili* Danilevsky 2015

Pred šiestimi rokmi som na východe Slovenska prvýkrát zaznamenal fúzačovitého chrobáka rodu *Morimus*. Po niekoľkoročných peripetiách o zaradenie do systematiky poslal som sériu exemplárov jednému z najväčších svetových odborníkov na čeľaď *Cerambycidae* Michailovi Leontievičovi Danilevskému do Severtovho inštitútu ekológie a evolúcie pri Ruskej akadémii vied v Moskve. Ten ho po našich spoločných konzultáciách popísal ako nový druh pre svetovú vedu pod menom *Morimus gabzdili*. Typová lokalita sa jednoznačne potvrdila zozbieraním ďalších exemplárov, preto by som rád entomologickú verejnosť i vážených čitateľov oboznámil s faktami.

Typová lokalita výskytu nedávno popísaného nového druhu fuzáčovitého chrobáka pre svetovú vedu *Morimus gabzdili* Danilevsky 2015 patrí do oblasti Východoslovenskej nížiny k celku Kapušianskych pláňav a Latorickej roviny. Reliéf územia je rovinný až mierne zvlnený. Tvorí intenzívne poklesávajúcu panvu vyplnenú kvartérnym štrkom, ílom a pieskom, na povrchu prekrytých sprašou. Zo severu je ohraničená riekou Uh, zo západu Laborcom a z južnej strany depresívnym mokraďovým územím Latorice. Charakteristická je vysokou hladinou podzemnej vody, trvalým zamokrením a terénnou depresiou s močiarnou vegetáciou. Územie je popretkávané odvodňovacími kanálmi a mŕtvymi ramenami. Časť je tvorená aluviálnymi náplavami riek Uh, Laborec a Latorice, ktoré pretekajú územím lužných lesov a vlhkých lúk a vytvára tu meandre, slepé ramená i riečne ostrovy. Oblasť je odvodňovaná systémom kanálov, ktoré sú poprepájané a zvedené do recipientov s nadväznosťou na vybudovanú hydromelioračnú sieť. Hydrológia Latorice a jej prítokov je ovplyvňovaná procesmi priľahlej nížiny, globálnymi zmenami, ako aj ľudskými zásahmi z minulého storočia. Zvýšené prietoky sú evidované pri jarnom topení snehu, ako aj v prípade intenzívnych, dlhšie trvajúcich zrážok. Latorica pramení v geomorfologickom celku Poloninsky chrebet vo Východných Karpatoch na západnej Ukrajine. Celková dĺžka toku je 188 km, na Slovensku 38 km. Koryto bolo v minulosti upravované budovaním ochranných hrádzí a poldrov, čím bolo z časti vytvorené nové koryto. Severovýchodne od obce Zemplín sa spája s riekou Ondava a ďalej pokračuje ako Bodrog. To je stručný náčrt prírodných pomerov typovej lokality *Morimus gabzdili*.

Niekoľko kilometrov juhovýchodne od náleziska chrobáka je prekládková železničná stanica pri Čiernej nad Tisou. V minulosti sa tam dovážala vo vagónoch železná ruda zo Sovietskeho zväzu. Ďalšou špekuláciou je, že spolu s ňou bol na Slovensko zavlečený aj tento chrobák. V okolí Čiernej nad Tisou nebol doposiaľ zaznamenaný ani jediný exemplár tohto rodu a prírodné podmienky pre vývoj a trvalé usadenie druhu sú tu nevhodné. Je málo pravdepodobné, aby chrobák

neschopný lietať dokázal prekonať tak nepriaznivý, zamokrený terén s osobitným typom biotopu, ako sú mokrade, plytké vodné nádrže a sezónne mláky, mezofilné lúky, lúčny porast inundačnej hrádze alebo periodicky zaplavovaný lužný les, a nevytvoriť si prechodné populácie schopné šíriť sa ďalej na západ. Ťažko si teda predstaviť, aby sa nelietavý chrobák dostal z východu Európy cez tieto prírodné prekážky inak ako prirodzeným spôsobom a obišiel pritom oveľa vhodnejšie a ľahšie prístupné biotopy, rozprestierajúce sa južným smerom.

Zastávam názor, že chrobák tu prežíval ako pozostatok veľmi starého rozšírenia kaukazskej fauny po zaľadnení alebo prirodzeného rozšírenia druhu pred dávnym časom cez Podkarpatskú Rus s možným prispením rozvodnenej rieky Latorica pri každoročných záplavách počas mnohých rokov. V žiadnom prípade to nie je prvý príspevok kaukazskej entomofauny, zaznamenaný na území bývalého Československa, teda ani nič nepochopiteľné. *Morimus* tu dokázal vytvoriť enklávy na suchých miestach pôvodného vŕbovotopoľového lužného lesa s prímesou drevín tvrdšieho luhu, ako brest, hrab, jeseň či dub. Uchytiť sa mohol aj na prechodných riečnych ostrovčekoch, odkiaľ sa potom po vhodných lokalitách šíril ďalej, až vytvoril súčasnú bohatú populáciu nového druhu, schopnú expandovať západným smerom. Tomu dáva za pravdu aj fakt, že táto oblasť nikdy nebola dostatočne entomologicky preskúmaná.

Koncom minulého storočia robil sporadicky entomologický výskum okrajových častí tohto územia prof. Majzlan, ktorý zaznamenal nálezy pozoruhodných druhov chrobákov. Ďalšie nálezy vzácnych druhov chrobákov, ktoré som zaznamenal i odpublikoval za ostatných pätnásť rokov, teda za dobu, keď som začal podrobnejšie študovať túto oblasť, mi dávajú jednoznačne za pravdu. *Pentodon idiota*, *Carabus clathratus*, *Anoxia pilosa* nie sú nijaké miniatúry, a predsa z tejto lokality neboli zaznamenané buď vôbec, alebo takmer sto rokov. Preto je celkom prirodzené, že aj *Morimus gabzdili* unikal pozornosti. Pritom sú tu pomerne hojne rozšírené. A to nehovorím o drobných druhoch behúnikov, nosánikov, hnojníkov, liskaviek, májok a iných druhov, ktoré sú pre väčšinu entomológov nedostižným snom. Z okolia neďalekej obce Leles bol popísaný aj ďalší nový druh pre svetovú vedu, nosánik *Dicranthus majzlani* Kodada, Holecová et Behne, 1991. Zberatelia sa zameriavali na atraktívnejšie lokality položené južnejšie (M. Trakany, M. Horeš, Somotor, Kamenec, Strážne atď.), relatívne jednoduchšie prístupné a obsadené komerčne vyhľadávanými druhmi.

Ak by bola pravda, že *Morimus gabzdili* bol dovezený vlakom, bolo by pre neho jednoduchšie osídliť južnejšie, vhodnejšie lokality. Za tie roky by bol dávno objavený v týchto oblastiach, v ktorých má takmer ideálne podmienky pre svoju bionómiu a ktoré navštevujú desiatky entomológov. Nemusel by sa prácne „dobýjať“ na terajšiu typovú lokalitu cez krajne nevhodné, takmer trvalo zamokrené prostredie kanálov a močiarov či piesočnaté duny bez drevín, vhodných pre jeho vývoj a v neposlednom rade aj cez samotnú rieku Latorica. Teórie o jeho zavlečení po železnici a ešte k tomu so železnou rudou môžu napadnúť iba človeku, ktorý v tejto oblasti nikdy nebol. Úvahy, že na Slovensku tento druh žije 30 – 40 rokov, sú mylné a zakladajú sa znovu iba na teórii o zavlečení exemplárov počas socialistickej éry po železnici, čo je, podľa môjho názoru, nezmysel. Keď „mali čas vypadnúť“ v obmedzenom časovom úseku v Čiernej nad Tisou, ako to že sa neuchytili a nerozmnožili na Morave, kde dovezená železná ruda bola ako nekvalitná sypaná rovno na haldy, kde stála neobmedzený čas, a odkiaľ poznáme niekoľko druhov chrobákov z kaukazskej fauny? Nikde po trase nikto počas tých uvádzaných 40 rokov tohto chrobáka nezaznamenal? Pritom počas cesty Ukrajinou nákladné vlaky bežne zostávajú stáť na staniciach aj niekoľko dní.

Podobne to bolo aj s validitou druhu *Morimus orientalis* Reitter,1894, keď sa viedli siahodlhé rozpravy o preradení na poddruh či synonymum, pokiaľ za všetkým nedali bodku turecký vedci a nepotvrdili ho ako skutočne platný druh.

Po prehliadke a posúdení všetkých druhov rodu *Morimus* viacerými odborníkmi aj z českej entomologickej obce sa došlo k záveru, že exempláre *Morimus gabzdili* sa nezhodujú so

žiadnym európskym druhom a jedince *Morimus verecundus* (Faldermann, 1836) z Iránu, Turecka a Veľkého Kaukazu sa od slovenských podstatne líšia. To dáva za pravdu Michailovi L. Danilevskému z Ruskej akadémie vied, ktorý tvrdí, že druh *verecundus* je výslovne kaukazský taxón. *Morimus gabzdili* a *Morimus verecundus* sú úplne iné druhy a rozdiely v ich morfológii je vidieť na prvý pohľad. Krovky sú kratšie podobne ako tykadlá a ochlpenie je taktiež rozdielne. Zatiaľ čo u *Morimus verecundus* je šedé alebo svetlo hrdzavé, u *Morimus gabzdili* je čierne až tmavo ryšavé. *Morimus verecundus* má krovky omnoho viac a hustejšie zrnité, čo je najviac viditeľné v strede hornej polovice, kde zrnité perlovanie vytvára už voľným okom viditeľnú „rašpľu." Najviac podobné „našim" Morimusom sú kusy z východu čiernomorského pobrežia a západných svahov Malého Kaukazu, ktoré však doteraz neboli seriózne systematický zaradené a ani M. L. Danilevsky ich nepovažuje za *Morimus verecundus*.

Preto ak exempláre z nejasnej krymskej populácie, zmieňované M. L. Danilevským, zo Soči, Gagri, Národného parku Mtirala v Gruzínsku či Krymu sú blízko príbuzné novému druhu *Morimus gabzdili* Danilevsky 2015, tak aj napriek všetkým špekuláciám a neprajníkom budú mať navždy zapísanú typovú lokalitu Slovakia.

Text a foto: Rudolf Gabzdil

Poľovníctvo z hľadiska ochrany rastlinstva

V príspevku uvádzam niektoré príklady škôd na vzácnejšom rastlinstve Malých Karpát, spôsobených premnoženou raticovou zverou v kontexte s fenoménom, zvaným poľovníctvo. Článok bol napísaný na základe materiálov o poľovníctve, ktoré sú verejne prístupné a boli v čase jeho písania dostupné.

Poľovníctvo je zo zákona (zákon č. 274/2009 Z. z. o poľovníctve) „súhrn činností zameraných na trvalo udržateľné, racionálne cieľavedomé obhospodarovanie a využívanie voľne žijúcej zveri ako prírodného bohatstva a súčasti prírodných ekosystémov. Je súčasťou kultúrneho dedičstva, tvorby a ochrany životného prostredia." V učebnici poľovníctva (Garaj 1997) si môžeme prečítať, že v minulosti bola v popredí produkčná stránka poľovníctva, či už vo forme diviny na trh, alebo ako zdroj devíz za povolenky na odstrel. Dôsledkom bol neúmerný nárast početnosti raticovej zveri, čo sa však odrazilo aj na výške škôd v lesnom a poľnom hospodárstve. V súčasnosti je podľa tohto autora evidentné, že moderné poľovníctvo bude založené na jeho dôslednej ekologizácii a stratégii „trvalo udržateľného rozvoja". Jedným z jeho základných predpokladov je zachovanie genetického bohatstva žijúcich organizmov a ich druhovej diverzity v prirodzených i umelých ekosystémoch. Iní autori Bakoš a Hell (1999) v učebnici poľovníctva uvádzajú: „Ekologicko-ochranárska funkcia poľovníctva spočíva

Vnadisko pre zver v časti orchideovej lúky (Malé Karpaty)

v tom, že pri zodpovednom výkone garantuje zachovanie všetkých druhov zveri a ich optimálny rozvoj v súlade s prírodnými podmienkami a záujmami ľudskej spoločnosti. Významne prispieva aj k ochrane krajiny a k zlepšovaniu jej trofických a topických vlastností, napr. obhospodarovaním lúčok a políčok pre zver, výsadbou remízok, pomocou pri zalesňovaní a ochrane lesa atď. (poľovníci by mali pomáhať aj pri likvidácii odpadkov z prírody, pri odhaľovaní znečisťovateľov a poškodzovateľov prírodného prostredia, pri tvorbe malých vodných nádrží, údržbe studničiek a oplotení). Táto činnosť poľovníkov prospieva nielen zveri, ale aj ostatným voľne žijúcim živočíchom vrátane ohrozených a takisto aj divo rastúcim druhom flóry. Ekologicko-ochranárska funkcia poľovníctva musí preto v každej kultúrnej krajine mať prednosť pred jeho výrobno-komerčnou funkciou." Ďalej títo autori rozvádzajú tému ekologizácie poľovníctva, píšuc o nutnosti nechovať v revíroch nadmerné počty zveri, prevyšujúce úživnú kapacitu prostredia len preto, aby sa vytvorilo viac loveckých príležitostí. Snaha o rozširovanie neautochtónnych druhov zveri tiež nie je podľa nich v súlade s ekologizáciou poľovníctva a zásady ekologického poľovníctva si vyžadujú presadzovať správny poľovnícky manažment a potláčanie neseriózneho, ziskuchtivého prístupu k poľovníctvu. Toľko vraví teória.

Na internetových stránkach poľovníckych združení či poľovníckych časopisov sa však dozvieme, že pod pojmom ochrana prírody rozumie radový poľovník v podstate výlučne ochranu chovnej poľovnej zveri (výnimočne iného druhu zveri). Teda vlastne mu splýva ochrana prírody s ochranou jeho záujmov.

Krmovisko a jeho vplyv na vegetáciu (Malé Karpaty)

V praxi ovplyvňuje poľovníctvo nielen živočíchy danej oblasti, ale samozrejme aj rastlinstvo. Pomerne často sa o tom píše najmä v súvislosti so škodami napáchanými zverou na lesných porastoch a tiež aj na kultúrnych plodinách. Tieto škody bývajú aj vyčíslené a sú predmetom pohľadávok voči poľovným združeniam. Škody na iných porastoch však nie sú evidované, je síce známe, že zver poškodzuje aj vzácnejšie druhy rastlín, ale tieto škody nie sú vyčíslované a hovorí sa o nich veľmi málo, ak vôbec. Samozrejme, škody na rastlinstve sú tým väčšie, čím viac raticovej zveri poľovníci v danej oblasti chovajú. Za ostatných desať rokov tieto škody narastajú, atakované sú aj populácie rastlín, ktoré doteraz bez problémov prežívali, v súčasnosti sú niektoré takmer na pokraji likvidácie. Svedčí to o stúpajúcom počte raticovej zveri, najmä diviačej, ktorá sa nezriedka objavuje aj v okrajových častiach ľudských sídiel a robí škody v záhradách, ba dokonca aj na cintorínoch, o čom nás informujú aj médiá.

Príklady škôd

Zhrnul som niektoré svoje pozorovania, týkajúce sa poškodzovania chránených, ohrozených či vzácnych druhov rastlín Malých Karpát raticovou zverou za ostatných asi 10 rokov a uvádzam najmarkantnejšie príklady (v zátvorke je uvedená hodnota jedinca podľa prílohy č. 5 k vyhláške č. 24/2003 Z. z.).

Predovšetkým priamou konzumáciou raticovou zverou sú ohrozované tieto druhy:

Aconitum vulparia

V Malých Karpatoch je tento druh zriedkavý, 8 údajov je starších ako 40 rokov, z novšieho obdobia sú známe 3 nálezy (Králik 2013). Druh najviac trpí ohryzom na miestach s malou početnosťou, spásané sú predovšetkým kvety a populácie na týchto lokalitách postupne spejú k zániku v dôsledku nemožnosti generatívnej reprodukcie.

Arabis alpina

Najpočetnejšiu populáciu tohto vzácneho druhu som zaznamenal v Malých Karpatoch v roku 1999 na Taricových skalách východne od vrchu Vysoká (Králik 2010a). Stovky rastlín tu rástli na ploche asi 100 x 20 m. V roku 2015 sa populácia scvrkla na niekoľko jedincov, zato žihľava sa vďaka hojnosti dusičnanov nevídane rozrástla. Dlhodobo som sledoval, že iba nepatrné množstvo kvitnúcich rastlín má šancu vytvoriť zrelé plody, kvetné stonky boli pravidelne spásané, najpravdepodobnejšie muflónmi vzhľadom na skalnatý terén tvorený voľnými balvanmi, medzi ktorými arábka alpínska rástla. Ako sa populácia zmenšovala nebolo už možné nájsť rastliny so zrelými plodmi, všetky plodonosné stonky padli za obeť chúťkam premnožených muflónov. Arábka alpínska sa zatiaľ v Malých Karpatoch zachováva na niekoľkých lokalitách, no pokiaľ tam nerastie na skalných stenách neprístupných pre muflóny, bude z nich ustupovať.

Dactylorhiza majalis (14 €)

V ostatných rokoch sú v dôsledku enormného zvýšenia počtov diviačej zveri veľmi atakované orchidey rastúce na lúkach a mokrinách. Azda najmarkantnejšie to vidno v Malých Karpatoch na lúkach, kde donedávna rástli pomerne početné a stabilné populácie tohto druhu a ktoré bývajú niekedy doslova rozorané diviakmi, ako napríklad lúky v Rohožníckej doline.

Dictamnus albus (14 €)

V Malých Karpatoch na vápencoch nezriedka sa vyskytujúci druh trpí ohryzom, a to najmä kvetonosných stoniek premnoženou raticovou zverou čoraz viac. Na niektorých lokalitách môžu byť menej početné populácie v dohľadnom čase silno poškodené, ak sa nezníži početnosť zveri.

Epipactis palustris (51 €)

Iba s veľkým úsilím sa darí ochraňovať diviakmi zdecimovanú populáciu tohto druhu, rastúcu na svahovom pramenisku pri Perneku na jednej z troch recentných malokarpatských lokalít. V roku 2003, kedy bola po prvý raz zaznamenaná (Králik 2004a), bolo v nej viac než 100 jedincov. Už v roku 2005 bola zdevastovaná diviakmi a počet poklesol pod 50. Odvtedy početnosť neprekročila toto množstvo, populáciu sa iba striedavo úspešne darí pred diviakmi ochraňovať. Tento druh mal neďaleko ešte dve mikropopulácie, ktoré v súčasnosti už nejestvujú, neprežili nájazdy diviakov, hoci tam rástli možno desiatky rokov pred ich zaznamenaním.

Ohryzom poškodený mečík škridlicovitý (Malé Karpaty)

Spasené súkvetia ľalie zlatohlavej (Malé Karpaty)

Eriophorum latifolium

Recentných výskytov tohto druhu v Malých Karpatoch je veľmi málo. Tri málopočetné populácie rástli donedávna pri Perneku. Jedna z nich s iba niekoľkými jedincami bola zničená spolu s nižšie uvedenou lokalitou druhu *Gymnadenia densiflora*.

Gladiolus imbricatus (37 €)

Druh bol nájdený po prvý raz v Malých Karpatoch v roku 2003 (Králik 2004b) a vyskytuje sa vo veľmi malom množstve iba v dvoch dolinách. Odvtedy sa iba veľmi vzácne podarilo, že na zopár rastlinách dozreli semená. A to iba vtedy, keď

som spravil ochranné opatrenia pred raticovou zverou, ktorá inak s obľubou skonzumovala všetky kvety.

Gymnadenia densiflora (92 €)

V Malých Karpatoch veľmi vzácne sa vyskytujúci druh, zaznamenaný bol iba v dvoch dolinách (Králik 2006, 2013) a v PP Bukovina (Hájek, M., Burianová, P., Hrbatý, J. 1999). Lokalita pri Perneku, kde na pramenisku zasahujúcom zo zarastajúcej pastviny do lesa rástlo 22 rastlín na ploche asi 20 m^2 zanikla asi niekedy po roku 2010, v súčasnosti je úplne zdevastovaná diviačou zverou (zanikol tak aj biotop vyššie zmienených druhov *Epipactis palustris* a *Eriophorum latifolium*).

Gentiana cruciata

Z Malých Karpát sa uvádza pomerne veľa údajov o výskyte, z ktorých značná časť pochádza z 1. polovice 20. storočia, pomerne veľa je ale aj zo súčasného obdobia (Králik 2007, 2013). Podľa pozorovaní niekoľkých populácií možno však povedať, že horec krížatý je vyhľadávanou zložkou potravy bylinožravcov (zrejme pre obsah horčín podporujúcich trávenie) a z niektorých menších lokalít zaznamenaných iba relatívne nedávno sa úplne stratil, hoci bol na nich veľmi početný. Bez zmeny zostávajú populácie v bezprostrednej blízkosti ľudských sídiel, kam zver chodí iba zriedka.

Gentianopsis ciliata

Bertová a Holub (1984) uvádzajú vo Flóre Slovenska, až na jednu výnimku, iba všeobecný zoznam názvov 14 obcí ako miest výskytu tohto druhu v Malých Karpatoch od Bratislavy po Nové Mesto nad Váhom, teda početný výskyt. Od roku 1999 som zaznamenal v časti tohto pohoria od Bratislavy po Rozbehy iba päť lokalít s mikropopuláciami s 1 až 15 kvitnúcimi rastlinami (Králik 2007, 2013). Na dvoch z nich som už nasledujúce roky žiadne rastliny pahorca brvitého nenašiel. Zrejme podobne ako horec krížatý sú vyhľadávané bylinožravcami.

Himantoglossum caprinum (230 €), *Limodorum abortivum* (138 €), *Orchis militaris* (69 €), *O. pallens* (23 €), *O. purpurea* (51 €), zástupcovia rodov *Cephalanthera* a *Epipactis*.

Všetky tieto a aj iné orchidey trpia konzumáciou predovšetkým súkvetí, čo obmedzuje produkciu semien. Ohrozené sú predovšetkým druhy s veľmi malými populáciami a nedostatočnou tvorbou semien, ako napríklad *Himantoglossum caprinum* (Králik 2010b). O intenzite tlaku bylinožravcov na orchidey svedčí prípad nálezu malej populácie druhu *Orchis militaris* v bučinách medzi vrchmi Vysoká a Horný vrch na trávnatom svahu nad lesnou cestou (Králik 2013). Dňa 5. 6. 2010, keď bola táto populácia zaznamenaná, mala asi 50 kvitnúcich rastlín. Pri opätovnej návšteve lokality 26. 6. t. j. asi o tri týždne, zostali už iba dve dokvitajúce stonky, viac-menej poľahnuté a ukryté pod listami vegetácie.

Lilium martagon

Druh síce už nie je medzi chránenými a vyskytuje sa ešte pomerne často, ale populácie sú silno atakované diviačou zverou, ktorá vyrýva cibule a na niektorých lokalitách aj vyššou raticovou zverou, ktorá zasa požiera predovšetkým kvety. Z niektorých lokalít preto už tento druh vymizol.

Scorzonera austriaca subsp. *austriaca*

Tento taxón trpí predovšetkým spásaním kvetov, čo znemožňuje jeho reprodukciu a tiež eróziou pôdy a zošliapavaním zverou pri intenzívnej pastve. Na niektorých lokalitách, kde bývalo pred niekoľkými rokmi pomerne dosť kvitnúcich rastlín, ho v súčasnosti nie je možné nájsť v kvitnúcom stave.

Vicia pisiformis

Jediná kvitnúca rastlina, zaznamenaná v roku 2009 na lokalite pri Horných Orešanoch (Králik 2013), bola vzápätí spasená zverou a odvtedy sa tam nenašla. Vzhľadom na to, že ostatné malokarpatské lokality sú staršie než 40 rokov a zástupcovia rodu vika patria medzi kvalitné krmoviny, možno tento druh považovať v Malých Karpatoch za minimálne nezvestný.

Niektoré druhy vzácnejších rastlín síce nie sú ohrozené priamym spásaním, ale nepriamo zošliapavaním a eróziou spôsobenou pastvou či vytváraním ležovísk. Týmto spôsobom sú ohrozené najmä druhy xerotermov, napr. *Fumana procumbens* (37 €) či *Rhodax canus*.

Do kategórie škôd tohto charakteru možno zaradiť aj prípad malej populácie taxónu *Pulsatilla pratensis* subsp. *bohemica* (23 €), zaznamenanej po prvý raz v roku 2010 (Králik 2013). Už o 2 – 3 roky neskôr bola zdevastovaná diviačou zverou, ktorá si na jej mieste spravila ležoviská, hoci

miesto je iba pár metrov od turistického chodníka, ktorý je však veľmi málo využívaný.

Populácia vzácneho druhu rastliny je v pomere k ostatným druhom rastlín bylinožravcami oveľa viac atakovaná, je pre zver vzácnejším spestrením jedálnička. Ak počet rastlín v populácii poklesne pod určitú hranicu, jej zánik sa urýchli a ak nenastane pozitívna zmena, tak populácia zaniká (v uvedených konkrétnych prípadoch je zväčša spasená).

Paradoxy poľovníctva

Z vyššie uvedeného vyplýva, že osud populácií málopočetných vzácnych druhov závisí od počtov raticovej zveri, a teda majú ho v rukách poľovníci. Privysoké stavy raticovej zveri niektorí poľovníci ignorujú či popierajú, tvrdia, že zveri nie je nadbytok, ale sa presúva pod tlakom človeka („vyrušovaním"), takže na niektorých miestach sa môže koncentrovať a to môže vyvolávať dojem, že je premnožená. Iní tento stav verejne priznávajú. Napríklad Tlačová agentúra SR poskytla 22. mája 2015 nasledovné stanoviská poslancov NR SR Tibora Lebockého a Zsolta Simona, ktorí patria k vášnivým poľovníkom: „Poľovníctvo má veľký význam, a to nielen z pohľadu ochrany prírody, ale aj z hľadiska ochrany zveri a jej zveľaďovania. Človek musí regulovať stav zvierat v prírode. Ak to nebude robiť, druh sa môže premnožiť a potom máme problémy s medveďmi v dedinách či s premnožením diviakov, ktoré poškodzujú napríklad cintoríny" (Z. Simon). Rovnaký názor má aj T. Lebocký „Poľovníctvo je absolútne potrebné. Každý hovorí o zachovaní biodiverzity, ale na druhej strane si neuvedomuje, že populačná dynamika voľne žijúcej zveri v poslednom období stúpa napriek tomu, že sa zvyšuje plánovaný odstrel. Napriek tomu najmä u diviačej aj u srnčej zveri sa nám tie počty zvyšujú (http://www.teraz.sk/slovensko/polovnictvo-je-dolezite-pre-ochranu/136447-clanok.html)."

Na porovnanie vývoja početných stavov jelenej, srnčej, diviačej zveri a muflónov na Slovensku uvádzam zopár ilustračných údajov, dostupných z literatúry a internetu.

Jelenia zver

Jamnický (1995) porovnával stavy jelenej zveri na Slovensku na začiatku a na konci 20. storočia, čiže asi za sto rokov. Analýzu vykonal na základe vykonaného odstrelu zveri a spätného prepočtu na skutočné stavy. Dospel k záveru, že v čase písania článku žilo na Slovensku asi 14-krát viac jelenej zveri ako pred 100 rokmi.

Konôpka, Hell, Lehocký (2003) uvádzajú v čase písania príspevku pri jelenej zveri jarný kmeňový stav (33 008 jedincov) o 64 % vyšší ako normovaný kmeňový stav. Pritom jarný kmeňový stav jelenej zveri prepočítaný na základe hláseného odstrelu (35 304 jedincov) bol až o 75 % vyšší ako normovaný kmeňový stav. Podľa ďalších údajov v sezóne 2011/2012 bolo ulovených 22 000 kusov jelenej zveri, kým v roku 1968 asi 7 500. Do deväťdesiatych rokov sa dostal lov na úroveň viac ako 20-tisíc jedincov. Po roku 2000 sa chvíľu lovilo v priemere menej ako 9 000 jedincov, no potom sa odlov raketovo opäť dostal nad 20 000. Že by stavy jelenej zveri tak rýchlo opäť vzrástli? Určite nie. Zver bola v revíroch, len ju poľovníci pri sčítavaní akosi „prehliadali". Neprehliadnuteľné však boli škody, ktoré „zatajovaná" zver spôsobila na lesných porastoch a poľnohospodárskych kultúrach. K objektívnym číslam sa však asi tak ľahko nedopracujeme, pretože je ešte stále dosť neuspokojených lovcov, ktorí o presnú štatistiku nemajú záujem (http://polovnictvo.pluska.sk/polovnictvo-rybarstvo/polovnik/polovnicka-prax/chov-starostlivost-zver/2013/hory-budu-rucat.html). Ďalší ilustračný údaj možno nájsť v učebnici Bancíka a kol. (1978). V roku 1975 sa ulovilo 10 993 kusov jelenej zveri, kmeňový stav sa vtedy odhadoval na 27 000 a cieľ sa stanovil na 20 000 s produkciou aspoň 5 700 kusov jelenej zveri ročne. Po roku 2010 sa na Slovensku vyskytuje podľa nahlasovaných jarných kmeňových stavov vyše 50 000 jedincov jelenej zveri (http://polovnictvo.pluska.sk/polovnictvo-rybarstvo/polovnik/polovnicka-prax/chov-starostlivost-zver/2013/).

Srnčia zver

Pred druhou svetovou vojnou maximálna produkcia srnčej zveri, a to 7 021 kusov priemerne ročne bola dosiahnutá v rokoch 1933 – 1936 (Herz 2010). Bancík a kol. (1978) uvádzajú

z druhej polovice 70. rokov minulého storočia odstrel vyše 16 000 kusov a plánovaný cieľový kmeňový stav 75 000 (ktorý sa však pomerne dlho nepodarilo dosiahnuť) s odstrelom 20 000 kusov ročne. Až v roku 2000 bol jarný kmeňový stav dosiahnutý nad 75 000 jedincov, avšak odstrel bol iba niečo nad 17 000. V roku 2009 bol však už stav srnčej zveri až v počte 96 650 jedincov a odlov 26 293 kusov. Za 10 rokov vzrástli stavy srnčej zveri na Slovensku o 28,7 % a oproti roku 1996 až o 49 % (Herz 2010).

Muflóny

Bancík a kol. (1978) uvádzajú ako cieľ dosiahnuť kmeňový stav asi 2 000 ks (teda o niečo nižší, ako v čase písania publikácie) a ročnú produkciu 500 ks. V sezóne 2014/2015 bol plán lovu približne 6 200 jedincov pri normovanom kmeňovom stave 8 500 jedincov. Vykázaný jarný stav 12 846 však môže byť podhodnotený (http://polovnictvo.pluska.sk/polovnictvo-rybarstvo/polovnik/polovnicka-prax/chov-starostlivost-zver/2015/ked-muflony-bacuju-bucinach.html). O príčinách minimálne 6-násobného vzrastu početného stavu možno usudzovať z nasledovného textu: „Zisky prináša pri tomto druhu zveri nielen poplatkový lov, ale aj predaj jedincov na ďalšie zazverovanie. Ale poľovať na samičiu zver je akoby za trest. O divinu nemá prakticky nikto záujem, občas sa ulovený kus predá za 25 eur. Výnos nepokryje ani náklady na prepravu do výkupu (http://polovnictvo.pluska.sk/polovnictvo-rybarstvo/polovnik/polovnicka-prax/chov-starostlivost-zver/2011/korzicky-uzol.html)“.

Diviačia zver

Bancík a kol. (1978) uvádzajú, že kmeňový stav diviačej zveri sa odhaduje na Slovensku (v 70. rokoch minulého storočia) asi na 11 000 s tým, že ho treba asi o tretinu znížiť a ročne sa uloví takmer 7 000 kusov. Podľa štatistických údajov Lesníckeho výskumného ústavu vo Zvolene sa v rokoch 1924 až 1929 na Slovensku lovilo v priemere 935 kusov, v 70. rokoch 6 039, v 90. už 14 000 a v rokoch 2000 až 2006 to bolo v priemere 21 000 kusov diviačej zveri ročne. Obdobný vývoj zaznamenali v celej strednej Európe, najmä v Nemecku, kde v rokoch 1957 a 1958 ulovili 26 665 kusov a v rokoch 2001 a 2002 až 531 887 kusov diviačej zveri (http://polovnictvo.pluska.sk/polovnictvo-a-rybarstvo/polovnik/polovnicka-prax/chov-a-starostlivost-o-zver/2009/tichy-boom-diviacej-zveri.html).

V roku 2013 sa lovilo na Slovensku už závratných 40 000 jedincov za rok. Ešte horšie boli na tom v Nemecku, kde ročne ulovili viac ako 650 000 diviakov a napriek tomu každoročne evidujú viac ako milión jedincov diviačej zveri (http://polovnictvo.pluska.sk/polovnictvo-rybarstvo/polovnik/polovnicka-prax/chov-starostlivost-zver/2013/diviaky-vyhravaju-zmenime-taktiku.html). V niektorých nemeckých oblastiach dokonca uvažujú s nasadením armády.

Podľa poľovníckej štatistiky ktorú vydáva Národné lesnícke centrum vo Zvolene sa produkcia diviačej zveri od roku 2001 do roku 2013 zvýšila takmer o 100 % (Herz 2015).

Obyčajný človek by na základe týchto údajov povedal, že zveri majú poľovníci až-až.

Logicky z toho vyplýva, že poľovnej zveri sa u nás darí veľmi dobre. Paradoxne však poľovnícky výskum nie aby sa sústredil na to, ako udržať populačnú dynamiku poľovnej zveri na uzde, ale zaoberá sa na niektorých výskumných pracoviskách napr. vplyvom stresu na prijímanie potravy v dôsledku narušovania denného biorytmu zveri, jej pastevných cyklov a návrhmi, ako tento stres eliminovať, teda v podstate problematikou zlepšenia životných podmienok zveri, aby sa jej darilo lepšie sa rozmnožovať. V pokusoch sa používala zdomácnená poľovná zver a ako kontrola voči stresovým faktorom boli stanovené ideálne podmienky zvierat chovaných v zajatí. Na základe porovnania príjmu potravy v ideálnych podmienkach, ktoré v prírode ani nejestvujú, a príjmu potravy v pokusných extrémne drastických stresujúcich podmienkach (napr. srnčia zver bola nútená každé 3 hodiny počas 6 dní k neustálemu pohybu celých 10 minút; zvieratám bol absolútne zabránený prístupu k potrave až počas 14 hodín dňa) boli spravené odstrašujúce závery vplyvu stresu na hmotnosť zvierat a z toho teoreticky odvodený negatívny vplyv na kondíciu, zdravotný stav, reprodukciu zveri a trofejovú kvalitu. Vyhladovaným zvieratám boli predkladané kmienky smrekov a spotreba zvie-

ratami obhryzenej kôry bola prezentovaná ako škody na porastoch pri rušení pastevných cyklov v dôsledku vyrušovania zveri. Na základe týchto pokusov bolo klasifikované pasenie sa v noci ako dôsledok denného vyrušovania ľuďmi, keď zver je doslova zahnaná ľuďmi do úkrytov v hustých porastoch, na ktorých potom pácha veľké škody (Hell, Vodňanský, Rajský, Slamečka 2006, Rajský 2008, Rajský, Vodňanský 2008).

Závery všetkých týchto prác smerujú k tomu, že za rušenie zveri sú zodpovední ľudia predovšetkým svojimi voľnočasovými rekreačnými, športovými a poľovnými aktivitami. Ako jednu z možností zabrániť tomuto rušeniu navrhujú autori usmerniť pohyb návštevníkov prírody do lokalít a trás na to určených tak, aby nevyrušovali zver v ostatných častiach revírov. Autori teda vinia zo zmeny správania sa zvierat najmä zvýšenú rekreačnú aktivitu ľudí v súčasnosti, zabúdajú však, že toto správanie bolo zvieratám vlastné predsa už dávno predtým. Dôkazom je publikácia Základy poľovníctva od Bancíka a kol. (1978), kde autori opisujú ako normálne správanie jelenej zveri, keď sa pasie najmä v noci, ale v období mimo vegetácie pri nedostatku potravy niekedy aj cez deň. Inak cez deň odpočíva v mladinách. Pri charakteristike muflónov uvádzajú, že sa pasú aj cez deň a o danielej zveri píšu, že je dennou zverou viac, ako zver jelenia a diviačia zver vedie vyslovene nočný život. Niektorí poľovníci zrejme nevedia, že v zime sa raticová zver koncentruje sama od seba na zhromaždiská zveri, kde si vyšliape v snehu cestičky a živí sa aj zvýšeným ohryzom (a teda nie pod tlakom človeka). Táto skutočnosť bola známa severoamerickým Indiánom od nepamäti. Blúdenie po krajine s vysokou snehovou prikrývkou totiž veľmi odčerpáva energiu potrebnú na prežitie zimy. A treba zdôrazniť ešte jednu veľmi dôležitú, ale opomínanú vec, že zver sa prioritne bojí poľovníkov, veľmi dobre si uvedomuje, že jej hrozí smrteľné nebezpečenstvo. Nie je však schopná rozoznať, že turista nemá zbraň a nepredstavuje pre ňu žiadne riziko, preto pred ním uniká. Teda v strese uniká pred hrozbou poľovníka, z jej pohľadu teda pred hocijakým človekom. Každému je známe, že na miestach našej planéty, kde zvieratá neprišli do kontaktu s človekom – lovcom, sa zvieratá človeka neboja a neutekajú pred ním.

Zaujímavý je fakt, že aj keď niektorí poľovníci už začínajú priznávať premnoženie raticovej zveri, skôr sa zaujímajú o možnosti, ako ich udržať, zlepšiť ich výživu a tak tieto stavy zvyšovať. Autori Rajský a Vodňanský (2014) sa napr. vyjadrujú takto: „Pretrvávajúcim problémom pri manažovaní výživy sú vysoké stavy raticovej zveri, čo je zapríčinené aj z dôvodu zvýšeného poľovníckeho záujmu a taktiež veľkoplošného poľnohospodárstva (pozn.: veľkoplošné poľnohospodárstvo bolo už za socializmu a také vysoké stavy zveri neboli). Pri vysokých stavoch raticovej zveri, aké dnes evidujeme, je impakt na prírodné zdroje potravy intenzívny a význam správneho prikrmovania zveri sa stupňuje. Manažovaním výživy zveri priamo alebo nepriamo ovplyvňujeme: výživový stav (kondíciu), zdravotný stav, reprodukciu, telesné rozmery a parametre parožia, migrácie a koncentrácie (plošnú distribúciu), impakt na lesné a agrárne kultúry“.

Početnosť zveri v určitom revíri sa odvíja od normovaného kmeňového stavu zveri pre daný revír, ktorý je stanovený podľa kvality poľovného revíru, určenej jeho zimnou úživnosťou, a je teda tabuľkovo určený. Inými slovami normované kmeňové stavy sú charakterizované ako optimálne stanovený počet jedincov chovaného druhu zveri v príslušnej akostnej triede poľovného revíru, ktorý zabezpečuje územnú stabilitu ekologického systému. Stavy zveri sa určujú sčítaním podľa príslušných smerníc (Garaj 2006). Normované kmeňové stavy raticovej zveri sú však vo väčšine našich poľovných oblastí niekoľkonásobne nižšie ako skutočné jarné kmeňové stavy. Z toho dôvodu dochádza k nevyváženému stavu medzi počtom zveri, čiže potravnými nárokmi zveri, a kapacitou prostredia, ktorá je k dispozícii bez toho aby došlo k prekročeniu únosného poškodenia porastov. V situácii, keď skutočná početnosť zveri prevyšuje únosný stav (z pohľadu ponuky prostredia a lesníckych záujmov), je ochrana lesa nevyhnutná (Rajský 2010). Z tej istej práce je aj nasledovný názor na problematiku: „Vplyvom rušivých aktivít antropického charakteru (celoročné vyrušovanie – športy, turizmus, rekreácia atď.) presúva zver pastvu na otvorených priestranstvách do nočných hodín. Počas skráteného časového intervalu, v priebehu ktorého

má prístup k pastve, nedokáže prijať množstvo potravy, ktoré by pokrylo celodennú potrebu. Zver je nútená hľadať alternatívne zdroje potravy. Deficit kompenzuje zvýšenou konzumáciou drevín v lesných komplexoch, v ktorých sa v priebehu dňa zdržuje." „Viaceré práce skúmajú možnosť eliminovania primárnej príčiny vzniku škôd – hladu prostredníctvom doplnkovej výživy (prikrmovania)." Teda opäť klasické poľovnícke stanovisko, nie privysoké počty zveri sú na vine, ale rekreačné ľudské aktivity. A netreba znižovať stavy zveri, ale ju viac kŕmiť.

Napriek vyššie uvedeným údajom o stavoch chovanej poľovnej zveri sa možno dokonca stretnúť aj s názorom, že k nedostatkom súčasnej bonitácie revírov patrí podceňovanie úživnosti poľnohospodárskych kultúr, najmä ozimín a pre zver atraktívnych biotopov, ako je trvalo rozptýlená vegetácia (remízky, brehové porasty), porastový plášť a okraje lesných ciest, ktoré sú z hľadiska lesného hospodárstva nevýznamné, ale z hľadiska potravy zveri veľmi atraktívne (Mikuš 2010). A teda, že početnosť chovanej zveri by mohla byť ešte vyššia. Ďalší názor poľovníka, tentoraz českého, k početnosti zveri: „Před nedávnem bylo zveřejněno tzv. stanovisko vědců k ochraně našich lesů, které se částečně týká také hospodaření se zvěří. Autoři bez konkrétních důkazů tvrdí, že: „v lesích se udržují vysoké stavy spárkaté zvěře, zejména jelení a srnčí, kvůli velkému zájmu o jejich lov..." (Kamler 2006).

Spôsob myslenia radového poľovníka by bolo možné azda charakterizovať nasledovným textom: „S celoplošným přikrmováním ve všech honitbách se setkáváme teprve ve 20. století, kdy u nás přibylo obyvatel včetně myslivců, kteří začali mít k dispozici i větší zásoby krmiv, jejichž množství, složení a kvalita byly již se zájmem sledovány i z vědeckých hledisek. Jedině tak bylo možno chovat v našich poměrech poměrně vysoké stavy zvěře (tedy už bez velkých šelem a také díky zimnímu přikrmování). Početní stavy zvěře vyhovovaly nejen myslivcům, ale i většině venkovských obyvatel, které obklopovala stále živá a v průběhu roku s časem se měnící příroda. Obě tyto skupiny obyvatel se živou přírodou těšily a přitom se považovalo za normální, a i nyní se často považuje za samozřejmost, že myslivci musí nést náklady na zajišťování krmiv, na stavbu mysliveckých zařízení i na rozvoz krmiv, a to i přesto, že jim ve volné přírodě žijící zvěř nepatří. V současnosti jsou tyto a další náklady takové, že mnohokrát převyšují příjmy myslivců – uživatelů honiteb. Jejich příjmy totiž spočívají pouze v prodeji u nás poměrně laciné zvěřiny anebo v zadávání poplatkových lovů zejména trofejové zvěře, o niž myslivci celoročně pečují, ale následně si ji sami nemohou ulovit. To vlastně znamená, že myslivecký chov zvěře je službou pro jiné. Je tudíž logické, že myslivci mají i přes každoročně vynakládané – a ne vždy logicky zdůvodněné – výdaje zájem na chovu dostatečného množství co nejpestřejší druhové skladby zvěře, aby i oni se mohli podílet na sklizni výsledků své činnosti" (Hromas 2007).

Dalo by sa tu hovoriť o akomsi začarovanom kruhu. Poľovník potrebuje chovať viac zveri, preto míňa veľa peňazí na jej kŕmenie, rozvoz krmív, stavbu poľovníckych zariadení. A veľa zveri zase potrebuje, aby mu predaj úlovkov refundoval náklady. Ak by však znížil stavy, nemusel by mať náklady s krmivami a náklady na posedy by mu uhradila odlovená zver, takže by nemusel míňať toľko peňazí. Podľa poľovníka sa obyvateľstvo teší zo zveri a on ju chová vlastne takmer iba pre toto potešenie ľudí, na druhej strane však nerád vidí ľudí vo svojom revíri, pretože mu plašia zver spred mušky a že vraj kvôli tomu plašeniu robia škody v lese, takže najlepšie by bolo úplne zakázať ľuďom vstup do lesa. Ak by však choval menej zveri, škôd by bolo menej a mohla by sa po vyplašení odsunúť na iné miesto a tam pokračovať v pasení, hustota zveri by jej to dovoľovala.

No kvôli objektivite treba povedať, že aj medzi poľovníkmi sa nájdu rozumné postoje, ktoré by bolo potrebné rešpektovať. Za všetky aspoň jeden, názor profesora Juraja Cibereja z Košíc: „V poslednom období každý poľovník chce naraz aj trofej, aj klobásy (divinu). Preto v populácii raticovej zveri trpíme čoraz viac samičej zveri. V prvom rade musíme upraviť „neprirodzenú" pohlavnú štruktúru pri jednotlivých druhoch. Čo tak minimálne jednu sezónu neloviť vo všetkých voľných revíroch na Slovensku trofejovú zver (samce) a naopak dôsledne splniť plán odlovu samíc a mláďat? Ak teda výrazne znížime po-

četnosť samičej zveri, klesnú prírastky, znížia sa škody na porastoch a kultúrach a zároveň sa zvýši trofejová kvalita zveri“ (http://polovnictvo.pluska.sk/polovnictvo-rybarstvo/polovnik/polovnicka-prax/lov/2014/proti-skode.html).

Aj na problematiku sčítavania zveri v revíroch jestvuje recept. Renomovaní autori odborných publikácií odporúčajú zisťovať stavy zveri celoročným pozorovaním a tak je to stanovené aj v súčasnej legislatíve. Realita je však taká, že niektoré združenia stavy zveri nadhodnocujú, aby mohli na ňu poľovať. Potom zver lákajú z iných revírov sypaním krmiva aj mimo obdobia zimy. Inde uvádzajú nižšie počty a dávajú si schvaľovať nižší plán lovu, aby ho ľahšie splnili. Aj pri vymáhaní škôd spôsobených raticovou zverou na lesných porastoch sa môže užívateľ revíru ohradiť, že plán odstrelu plní. Na druhej strane ešte vždy môže požiadať o zvýšenie odstrelu (http://polovnictvo.pluska.sk/polovnictvo-rybarstvo/polovnik/polovnicka-prax/chov-starostlivost-zver/2012/presny-sucet-nepresnych-cisel.html).

Nie je cieľom tohto článku zisťovať, kde nastáva chyba. V praxi botanika sa však človek často stretáva s následkami privysokých stavov zveri, najmä diviačej, na pôvodné rastlinstvo. Keďže nejde o ekonomicky významné druhy, nevenujú tomu pozornosť ani poľovníci (nik od nich nevymáha platby za škody), ani lesníci (nejde o produkčné druhy drevín), ani poľnohospodári (nejde o ich plodiny). Takže jedna významná súčasť ekosystému je daná napospas raticovej zveri, a to doslova a do písmena. Máme zákony a vyhlášky, chrániace vzácne a ohrozené druhy rastlín, ale iba priamo pred ľuďmi, nie pred prílišným apetítom poľovnej zveri. Teoretický návod, ako tomu zabrániť, je aj v poľovníckej literatúre, je to však iba kratučký odsek, zrejme preto prehliadaný. Znie: „Ak chceme v chránených územiach chrániť napr. niektoré rastlinné spoločenstvá, tak by sa v nich zver mala loviť intenzívnejšie, aby ich poškodzovala čo najmenej“ (Bakoš, Hell 1999). A dodávam: k ekonomickému výpočtu normovaného kmeňového stavu zveri pre daný revír by sa mala do úvahy brať nielen jeho maximálna úživnosť, ale aj riziko, že ak presiahne určité množstvo bylinožravcov na túto plochu, tak to môže znamenať zánik nízko početných populácií rastlín, teda tých vzácnejších. Aj bylinožravce majú rady pestrú potravu a vyhľadávajú nielen masu na nakŕmenie, ale aj niečo viac. Bohužiaľ, aj v poľovníctve vládne slepé rátanie čísel, čo sa prezentuje ako ekonómia. Každý ekonóm už zabudol, že názov ekonómia pochádza z gréckeho slova oikonomia („vedenie domácnosti, správa“), ktoré vzniklo zo slov oikos („dom, hospodárstvo“) a nomos („pravidlo, zákon“),

Časť asi 100-členného stáda jelenej zveri (Malé Karpaty sú poľovnou oblasťou srnčej zveri)

a teda je to vedenie hospodárstva po všetkých stránkach a nie iba téza: maximálny zisk pri minimálnych nákladoch. Aj revír je hospodárstvo, ktoré treba vnímať komplexne, všetky jeho zložky a neredukovať ich iba na čísla či počty zveri. Pri sploštenom ekonomickom vnímaní dochádza postupne k degradácii jednotlivých subsystémov ekosystému so škodami, možno nenapraviteľnými. Azda v tom je podstata neduhov poľovníctva, že nedisponuje odborníkmi na komplexnosť, ale je v ňom zakódované jednostranné zameranie na úžitok vo forme zveri. V poľovníckych prácach sa o potrebe zachovať rôznorodosť rastlinstva, teda dalo by sa povedať, že vlastne aj vzácnejšie druhy, nájde sotva zopár viet: „Z hľadiska vyváženého príjmu živín sú pre jeleňovité významné biotopy s pestrou druhovou diverzitou rastlinstva." „Pri sene sa podieľa na jeho výživnej hodnote, napr. botanické zloženie porastu a vegetačné štádium, v ktorom bola kosba vykonaná" (Rajský 2010).

Poľovníctvo a ochrana prírody

Na tomto mieste treba na okraj uviesť aj námietky poľovníkov namierené proti ochrane prírody, ktoré v jemnej nepriamej forme možno nájsť dokonca v učebniciach poľovníctva. Už Bancík a kol. (1978) píšu o negatívnych stránkach civilizácie takto: „Niektoré z nich prejavujú sa už v praxi tým, že na rozvoj poľovníctva vplývajú negatívne a nútia aj radových poľovníkov, aby sa touto problematikou zaoberali. Konkrétne tu ide o stále rozširovanie chránených prírodných oblastí, kde nie je možné normálne poľovnícke hospodárenie, o stále zmenšovanie poľovnej plochy, zaberanej na výstavbu, o prideľovanie poľovných plôch na rekreačné účely, o precivilizovanie lesov v prímestských poľovných revíroch..." Bakoš a Hell (1999) zasa uvádzajú, že v zákone o ochrane prírody (pôvodný zákon č. 287/1994 Z. z.) je veľa nových ustanovení, týkajúcich sa aj poľovníctva, ktoré znamenajú pre poľovníkov aj početné vážne obmedzenia, v mnohých prípadoch celkom neodôvodnené. Tento obraz o vzťahu poľovníctva k ochrane prírody možno zrejme nájsť aj v iných príručkách a učebniciach o poľovníctve.

Treba ešte raz zdôrazniť, že pod ochranou prírody v tomto článku sa myslí ochrana prírody v intenciách cieľov Štátnej ochrany prírody SR. Vo vzťahu poľovníctvo – ochrana prírody vyvstáva jedna dôležitá otázka: „Poľovníctvo v službách ochrany prírody... alebo azda naopak?" Zásadné fakty k tejto otázke možno zhrnúť do troch bodov.

1. Akosi bez povšimnutia zostáva fakt, že žiaden druh chovanej poľovnej zveri nie je zákonom chránený, teda nie je predmetom žiadnej ochrany a ani ochranu nepotrebuje.
2. Poľovníctvo je hobby, koníček. Každý, kto holduje nejakému hobby vie, že si ho musí platiť z vlastného vrecka a nemal by očakávať, že na ňom bude zarábať.
3. Poľovnícka organizácia nie je súčasťou Štátnej ochrany prírody SR.

Ak preformulujeme úvodnú otázku, môžeme sa pýtať: „Aké služby poskytujú poľovníci Štátnej ochrane prírody SR?" V úvodnej časti článku sú z učebníc poľovníctva citované oblasti, v ktorých by poľovníci mali byť nápomocní ochrane prírody. S konkrétnymi prípadmi je to však poskromnejšie, aspoň po zadaní kľúčových slov „ochrana prírody a poľovníctvo" do vyhľadávača na internete okrem ochrany chovanej poľovnej zveri v podstate nie je možné nájsť nič alebo takmer nič. Na Slovensku zrejme úplne absentuje diskusia na túto tému. Preto uvádzam iba české materiály.

Pred niekoľkými rokmi bola medzi českými poľovníkmi uskutočnená anketa o ich účasti na praktickej ochrane prírody a krajiny. Pôvodný text je z pera Petra Maradu (2010): „Důraz byl kladen pouze na zjištění informace o aktivitách myslivců ve vztahu k ochraně a vytváření prvků konkrétního územního systému ekologické stability. Výsledky ankety byly zarážející. Myslivecké subjekty (dotčení uživatelé honiteb) v drtivé většině neparticipovaly na projektové přípravě (tvorba projektu a podání žádosti), myslivecké subjekty nerealizovaly předmětné opatření (včetně ozeleňování) a též následná péče o vybudovaná zařízení nebyla výsadou místně hospodařících myslivců. Naopak zkušenosti představitelů obcí s myslivci ve věci realizace krajinotvorných opatření byly velmi negativní. Ze strany myslivců se např. jednalo dokonce o úmyslné a prokázané porušování pletiva oploceného nově založeného

biocentra za účelem zajištění přístupu pro zvěř; vytváření negativní kampaně ve smyslu „nově vytvořený a oplocený biokoridor bude bránit migraci zvěře“ nebo „nové polní nezpevněné cesty umožňující průchod intenzivně zemědělsky obhospodařovanou krajinou“, zaznělo i radikální „Ne – nechceme, aby nám někdo chodil do revíru“.

Klasický postoj poľovníka k ochrane prírody reprezentuje Pavel Rohon (2009): „Když ochranáři vyzdvihují úspěchy v ochraně dravců, zachráněné labuti či záchranu poraněného výra, hovoří o návratu sokola do přírody, pak by měla být ale stejně tak v očích veřejnosti právě těmi ochranáři oceněna práce myslivců již třeba jen proto, že zvěř vůbec existuje v takovém množství, jako je tomu v naší zemi.“

Ak už poľovníci považujú za svoju zásluhu stavy chovanej zveri, mali by spoľahlivo vykonávať aj funkciu predátorov, ktorí boli v niektorých krajinách ako konkurencia úplne vyhubení práve poľovníkmi. O potrebe premeny poľovníctva sa píše a hovorí pomerne dlho. Jeden príklad za všetky je prejav vtedajšieho českého ministra životného prostredia Libora Ambrozka na konferencii Myslivost – historie a perspektivy, ktorá sa konala v Židlochoviciach dňa 11. 10. 2002: „Při pohledu zvenčí se zdá, že zatím v myslivosti převládá ten proud konzervativní, kdy je přístup postaven na sice osvědčených, ale již překonaných tradicích. Jako příklad mohu uvést vztah k velkým šelmám, který nás ochránce přírody velmi trápí. Největším problémem stabilizace populace rysa a vlka je ilegální odstřel. Změna obecně platného názoru na význam velkých šelem v ekosystémech je nevyhnutelná. Já musím s potěšením konstatovat, že se v myslivosti objevuje progresivní proud. Jeho základem je ekosystémové chápání myslivosti, kdy se přechází od hospodaření s konkrétními druhy zvěře na péči o celý systém rostlinných a živočišných druhů v jejich celé rozmanitosti v jejich původním prostředí. O tomto přístupu se mohou myslivci na vlastní oči přesvědčit například v případě programu záchrany populace koroptve polní“ (http://www.myslivost.cz/Casopis-Myslivost/Myslivost/2002/Prosinec---2002/Myslivost-z-pohledu-ochrany-prirody).

Logické je otázku z úvodu kapitoly aj obrátiť a spýtať sa: „Aké služby poskytuje Štátna ochrana prírody SR poľovníkom?“ V pôvodnom zákone o ochrane prírody a krajiny č. 287/1994 Z. z. bolo uvedené, že na územiach, kde platí 2. a 3. stupeň ochrany sa súhlas orgánu ochrany prírody vyžaduje na intenzívny chov zveri a rýb (§13, ods. 2, písmeno e) a na uznanie poľovného revíru (§13, 2, f). V novom zákone č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny už tieto podmienky nie sú, boli zrušené v prospech poľovníkov. V tomto zákone bola ustanovená aj výnimka na vjazd motorového vozidla do území s 2. až. 4. stupňom ochrany pre majiteľov, správcov a nájomcov pozemkov (teda aj pre nájomcov poľovných revírov), ktorá v zákone č. 287/1994 Z. z. nebola. Voľný pohyb poľovného psa bol vyňatý zo zákazu voľne pustiť psa v území s 3. stupňom ochrany. Pribudol iba zákaz organizovať spoločné poľovačky v územiach s 3. a vyšším stupňom ochrany. Na popud poľovníkov pribudol v zákone zákaz vjazdu a státia s bicyklom na pozemky za hranicami zastavaného územia mimo diaľnice, cesty, miestnej komunikácie, účelovej komunikácie a vyznačenej cyklotrasy (§13, ods. 1, písm. b) na územiach s 2. a vyšším stupňom ochrany. Úplné znenie zákona č. 543/2002 Z. z., aktualizované k 1. 1. 2015 je doplnené o výnimku, podľa ktorej sa zákaz pohybovať sa mimo vyznačeného turistického alebo náučného chodníka za hranicami zastavaného územia obce v územiach s 3. až 5. stupňom ochrany nevzťahuje na pohyb v súvislosti s výkonom práva poľovníctva alebo výkonom rybárskeho práva (§14, ods. 3, §15, ods. 1, §16, ods. 1).

V súčasnosti sa teda môžu poľovníci bez akejkoľvek kontroly pohybovať pešo či autom neobmedzene v územiach so všetkými stupňami ochrany, a to aj s voľne pusteným psom. Poľovať nemôžu iba v území s 5. stupňom ochrany a organizované poľovačky sú dovolené iba v územiach s 2. stupňom ochrany. Poľovnícke zariadenia sa nemôžu stavať iba v území s 5. stupňom ochrany.

Na dôvažok paradoxne zákon o ochrane prírody nehovorí o možnosti nariadiť vykonávať nejakú činnosť intenzívnejšie, iba ju obmedziť či zakázať. Znenie § 4 zákona: Všeobecná ochrana rastlín a živočíchov:

(1) Každý je pri vykonávaní činnosti, ktorou

Časť danielieho stáda s vyše 100 jedincami vo voľnej prírode Malých Karpát

môže ohroziť, poškodiť alebo zničiť rastliny alebo živočíchy alebo ich biotopy, povinný postupovať tak, aby nedochádzalo k ich zbytočnému úhynu alebo k poškodzovaniu a ničeniu.

(2) Ak činnosť uvedená v odseku 1 vedie k ohrozeniu existencie druhov rastlín a živočíchov alebo k ich degenerácii, k narušeniu rozmnožovacích schopností alebo k zániku ich populácie, štátny orgán ochrany prírody a krajiny (ďalej len „orgán ochrany prírody") túto činnosť po predchádzajúcom upozornení obmedzí alebo zakáže.

(Ako bolo už skôr uvedené, populácia vzácneho druhu rastliny je v pomere k ostatným druhom rastlín bylinožravcami oveľa viac atakovaná, je pre zver vzácnejším spestrením jedálnička. Ak počet rastlín v populácii poklesne pod určitú hranicu, jej zánik sa zrýchli a ak nenastane zmena, tak populácia zaniká).

Nuž, nech si každý čitateľ odpovie na dôležitú otázku zo začiatku kapitoly sám.

Závery

Z materiálov preštudovaných pri príprave tohto článku možno usudzovať na ciele a zámery poľovníctva. Vzhľadom na to, že početné stavy zveri neustále stúpajú a poľovníci sa snažia o to, aby boli čím väčšie, je zrejme poľovníctvo aj biznis, ktorý dobre vynáša.

Za škody, ktoré spôsobuje premnožená zver, nehrozí fakticky takmer žiaden postih. Zákon o poľovníctve č. 274/2009 Z. z. ustanovuje síce povinnosť náhrady škody (§1 písm. h), ale v § 69 písm. c) sa zároveň uvádza, že užívateľ revíru nezodpovedá za poškodenie tých lesných porastov, ktoré neboli chránené proti ohryzu oplôtkami, mechanicky alebo repelentmi. Lesné porasty sú v ostatných desaťročiach každoročne chránené technickými prostriedkami približne na ploche do 20-tisíc hektárov. Predovšetkým ide o porasty ohrozené obhryzom, odhryzom, lúpaním a vytĺkaním, ktorých individuálna ochrana by bola veľmi prácna a drahá. Náklady vynaložené na ochranu lesa kopírovali škody, do roku 1999 mali klesajúcu tendenciu, neskôr sa zvyšovali a v roku 2008 dosiahli maximum – 2 193 000 Eur. Ďalšie lesné porasty, ohrozené najmä jeleňou zverou, zostávajú z ekonomických a environmentálnych príčin nechránené. V zmysle zákona o poľovníctve prípadné poškodenie týchto porastov bude musieť znášať vlastník alebo užívateľ lesa bez možnosti náhrady vzniknutej škody (http://polovnictvo.pluska.sk/polovnictvo-rybarstvo/polovnik/polovnicka-prax/chov-starostlivost-zver/2011/kto-zaplati-ucet.html). V prípade štátnych lesov idú prostriedky na ochranu lesov z našich vreciek prostredníctvom

Krmovisko (burinisko) pre zver (Malé Karpaty)

daní. Zisky z chovu zveri, samozrejme, poľovníkom. Škody na poľnohospodárskej produkcii sú dnes často vymáhané súdne s neurčitým výsledkom. Nuž, zvyšovanie stavov zveri niečo aj stojí. Samozrejme, neboli by to poľovníci, keby za tieto škody neobviňovali ostatných občanov, ktorí bezpochyby majú právo na pobyt v prírode a rekreáciu. Poľovníkov veľmi hnevá všetko, čo im prekáža pri realizácii ich koníčka. Napríklad Zabloudil (2010) to zhrnul veľmi pekne: „ Budují se cyklistické stezky, sportovní a rekreační plochy, ochranná místa pro vzácnější druhy rostlin a živočichy aj. Jejich provozem je zvěř ze svých životních teritorií vytlačena a nemá v nejbližším okolí možnost najít nová stanoviště, protože ostatní půda je stále obhospodařována v monokulturních blocích efektivních druhů plodin. Také volný vstup na lesní a zemědělské pozemky má vliv na život zvěře. Již od jara lidé rekreačně procházejí honitby, sbírají lesní plodiny, rozmáhá se cykloturistika a jízdy na koních volným terénem. V létě začnou dětské tábory a později procházejí skupiny sběračů lesních plodů a hub křovinami, lesy a zbytky remízů. Tento sběr pokračuje až do napadnutí prvního sněhu. To již nastupují vyznavači zimních sportů, kteří často odhání zvěř od zásypů a krmelců. Lidé si prostě navykli využívat sobecky přírodu ke svým aktivitám bez ohledu na okolí a přírodu samotnou.“

Poľovníci to však nenechávajú len tak. Veď si len predstavte, idete ako poľovník odľahlou časťou revíru a tu sa oproti vám na chodníku objaví turista na horskom bicykli. No nenaštvalo by vás to, vyplašil vám všetku zver. Ako poľovník viete, že pri love je veľmi dôležité vedieť, ako svoju korisť preľstiť. Nuž skúsite to cez ochranu prírody (hoci taký bicykel sotva zadlávi nejakú rastlinku, keďže jazda po cestičke je pohodlnejšia než po zradnom teréne) a dosiahnete zákaz, ktorý eliminuje výskyt cyklistov vo vašom revíri a vykáže ich na miesta, kde nebudú zavadzať. Zaujímavá je pri tom aj formulácia: zákaz vjazdu a státia s bicyklom (§13, ods. 1, písm. b) zákona č. 542/2002 Z. z.). Veď ak je niekde zakázaný vjazd, tak ako sa tam dá stáť a ako sa vôbec dá stáť na bicykli?

Snaha poľovníkov vyšachovať z prírody ostatné obyvateľstvo je evidentná. A ako si teda predstavujú poľovníci budúcnosť pri ich snahách minimalizovať vplyvy ľudských aktivít na životné prostredie zveri? Odpoveď možno nájsť v diplomovej práci Mikuša (2010): „Človek ako dominantný druh svojím nekontrolovaným a neregulovaným vstupom do lesa môže už v blízkej budúcnosti spôsobovať vážne problémy vlastníkom pozemkov, ale aj poľovníkom. Keďže rekreáciu nebolo možné ani v minulosti a nie je ani teraz zastaviť, je potrebné ju regulovať. Jedinú možnosť, ktorú majú vlastníci pozemkov a poľovných revírov a ktorú by mal aj štát alebo štátna správa do budúcna presadzovať, vidím v regulovanej turistike a v zonácii lesov. V každom pohorí, regióne či oblasti by mali byť vyčlenené zóny pre rekreáciu, turizmus, oddych, kde bude lesné aj poľovnícke obhospodarovanie prispôsobené tejto zóne. Vybudovali by sa tu značené turistické chodníky, udržiavali kosené voľné plochy, budovali prístrešky, lavičky, boli by tu vodné plochy aj bezpečné ohniská. Mimo takto vyčlenených zón by bol vstup zakázaný alebo obmedzovaný s ohľadom na počet návštev alebo obdobie. Toto by boli zóny pre neobmedzenú hospodársku čin-

nosť, poľovanie a najmä zóny pokoja pre zver."

Takže voľný prístup do prírody pre vyvolených, aby si mohli nerušene užívať svoj koníček, a ostatným vyčleniť akési indiánske rezervácie. Vzhľadom na intenzifikáciu chovu zveri bude potom pestrosť horských lúk onedlho minulosťou a kvetnaté lúky si budeme môcť pozrieť iba ak v Alpách a vzácne druhy rastlín v herbároch. Tu dochádza jednoznačne ku konfliktu jedného záujmu, ktorým je intenzívny chov poľovnej zveri, s ostatnými záujmami spoločnosti, ako je ochrana prírody a turizmus či iná rekreačná činnosť v prírode, ktorá slúži na udržiavanie dobrého zdravotného stavu populácie. Nehovoriac už o pokuse obmedzovať slobodu ľudí, ich právo na voľný pohyb v krajine a vyhradiť ho iba pre hŕstku vyvolených, ktorí by za malý poplatok mohli pre seba využívať našu spoločnú krajinu.

Stabilne ochrániť vzácne rastlinstvo pred chovanou poľovnou zverou dokáže iba zníženie jej stavov, pomôcť môže častá prítomnosť človeka, ktorá vie udržať raticovú zver vo väčšej vzdialenosti. Často však nepomôže ani turistický chodník, najmä vo vzdialenejších oblastiach, do ktorých sa ľudia dostanú až v neskorých dopoludňajších hodinách a v podvečer sú už opustené a prístupné pre pastvu. Na miestach, kde je prítomnosť človeka veľmi zriedkavá, možno použiť napr. jednoduchý repelent proti ohryzu, pozostávajúci z vazelíny (ktorú bežne dostať v drogériách s farbami) a zmesi starej kozmetiky (deodoranty a p.). Vďaka vazelíne zostáva na natretých miestach (napr. spodné časti konárov, miesta chránené pred dažďom) pomerne dlho, ale samozrejme nie navždy. Je to azda jediná možnosť, aby sme zachránili, čo sa ešte zachrániť dá.

Literatúra

Bakoš, A., Hell, P., 1999: Poľovníctvo 1. PaRPRES.

Bancík, Ľ., Bakoš, A., Čársky, K., Duračinský, J., Hell, P., Kulich, M., Polačko, V., Slimák, K., Teren., Š., 1978: Základy poľovníctva. Príroda.

Bertová, L., Holub, J., 1984: *Gentianella* Moench. In Bertová, L. (ed.), Hlavaček, A., Holub, J., Jasičová, M., Šourková, M., Zahradníková, K., Flóra Slovenska IV/1, s. 126–145.

Garaj, P., 1997: Poľovníctvo. Vysokoškolský učebný text. TU, Zvolen.

Garaj, P., 2006: Poľovníctvo. Vysokoškolský učebný text. TU, Zvolen.

Hájek, M., Burianová, P., Hrbatý, J., 1999: Rostlinná společenstva rašelinišť a slatinišť CHKO Malé Karpaty. Sborn. Přír. Klubu Uh. Hradiště, 4: s. 60–67.

Hell, P., Vodňanský, M., Rajský, M., Slamečka, J. 2006. Aj zver trpí stresom. Myslivost, 10: s. 30.

Herz, J., 2010: Vývoj stavov a produkcie srnčej zveri na Slovensku. Myslivost, 10: s. 10.

Herz, J., 2015: Sami stavy diviakov neznížime. Myslivost, 3: s. 25.

Časť jelenieho stáda s asi 100 jedincami (Malé Karpaty – poľovná oblasť srnčej zveri)

Hromas, J., 2007: Optimální stavy zvěře. Myslivost, 4: s. 19.
Jamnický, J. a kol., 1995: Lov jelenej a srnčej zveri na Slovensku pred 100 rokmi. Folia Venatoria, 25: s. 141–150.
Kamler, J., 2006: Je hon vědců na myslivce oprávněný? Myslivost, 9: s. 6.
Konôpka, J., Hell, P., Lehocký M., 2003: Cieľové stavy raticovej zveri na Slovensku vo vzťahu ku škodám ňou spôsobenými na lesných porastoch. Folia Venatoria, 33: s. 7–20.
Králik, T., 2004a : *Epipactis palustris* [Report]. In Dítě, D. (ed.). Zaujímavejšie floristické nálezy. Bull. Slov. Bot. Spoločn., 26: s. 223.
Králik, T., 2004b: *Gladiolus imbricatus* [Report]. In Dítě, D. (ed.). Zaujímavejšie floristické nálezy. Bull. Slov. Bot. Spoločn., 26: s. 223.
Králik, T., 2006: Nové nálezy ohrozených a vzácnejších taxónov cievnatých rastlín v Malých Karpatoch. Bull. Slov. Bot. Spoločn., 28: s. 107–114.
Králik, T., 2007: Nové nálezy ohrozených a vzácnejších taxónov cievnatých rastlín v Malých Karpatoch II. Bull. Slov. Bot. Spoločn., 29: s. 83–91.
Králik, T., 2010a: Nové nálezy ohrozených a vzácnejších taxónov cievnatých rastlín v Malých Karpatoch III. Bull. Slov. Bot. Spoločn., 32/2: s 191–201.
Králik, T., 2010b: Ako zachrániť kriticky ohrozený jazýčkovec východný (*Himantoglossum caprinum*). Chránené územia Slovenska, 80: s. 27–31.
Králik, T., 2013: Nové nálezy ohrozených a vzácnejších taxónov cievnatých rastlín v Malých Karpatoch IV. Bull. Slov. Bot. Spoločn., 35/2: s. 141–159.
Marada, P., 2010: Chrání myslivci přírodu a krajinu? Myslivost, 4: s. 16.
Mikuš, D., 2010: Zhodnotenie manažmentu jelenej zveri v revíri DUBISKÁ a v poľovnej oblasti J XXVII Považský Inovec. Diplomová práca, msc. depon in Fakulta agrobiológie a potravinových zdrojov SPU, Nitra.
Rajský, M. 2008. Stres pôsobiaci na zver a jeho dôsledky. Myslivost, 3: s. 32
Rajský, M ., 2010: Poškodzovanie lesa jeleňou zverou v modelových podmienkach. Dizertačná práca, msc., depon. In Lesnícka fakulta TU, Zvolen.
Rajský, M., Vodňanský, M., 2008: Celoročné vyrušovanie jelenej zveri a škody na lese. Myslivost, 8: s. 24 .
Rajský, M., Vodňanský, M., 2014: Výživa a kŕmenie jeleňovitých. Myslivost, 12: s. 42 .
Rohon, P., 2009: Je myslivost v rozporu s ochranou přírody? Myslivost, 6: s. 8.
Zabloudil, F., 2010: Vývoj a vlivy hospodaření v krajině na zvěř. Myslivost, 9: s. 36

Text a foto: RNDr. Tibor Králik
Botanická záhrada UK
Bratislava

Poďakovanie

Poďakovanie kolegom, ktorí odišli do dôchodku:

Ing. Anton Maruška, krajinár na Správe CHKO Štiavnické vrchy,
Ing. Pavel Ballo, krajinár na Správe TANAP,
RNDr. Viera Kacerová, zoologička na Správe TANAP,
Marta Stašová, účtovníčka a pokladníčka na riaditeľstve ŠOP SR,
Mgr. Marián Blaha, anorganik na Správe CHKO Malé Karpaty,
RNDr. Jozef Májsky, zoológ na Správe CHKO Biele Karpaty,
RNDr. Ivan Valach, zoológ na Správe CHKO Poľana,
Štefan Pčola, zoológ na Správe NP Poloniny.

Našim, už bývalým kolegom, ktorí väčšinu svojho profesionálneho života zasvätili ochrane prírody a práci v našej organizácii, ďakujeme za spoluprácu a prajeme veľa zdravia a pohody na zaslúženom odpočinku.

Redakcia časopisu Chránené územia Slovenska

Valné zhromaždenie Asociácie strážcov prírody Českej republiky

V dňoch 8. – 10. 4. 2016 sa v lokalite Tři Studně v CHKO Žďárské vrchy konalo stretnutie strážcov Českej republiky.

Za Asociáciu strážcov chránených území Slovenska (ASCHÚS) sa tohto stretnutia zúčastnili Dušan Marko, Milan Hromada a Dan Harťanský.

Podobne ako u nás, tak aj na stretnutiach českých a moravských strážcov prebiehajú rôzne školenia, zamerané napr. na určovanie druhov obojživelníkov, ich vajíčok a lariev, na udeľovanie blokových pokút (resp. akého závažného konania sa musí dopustiť človek, aby jeho konanie bolo riešené udelením pokuty) alebo na tému ako sa stať dobrým sprievodcom návštevníkov v chránených územiach.

Stretnutia sa zúčastnila aj zástupkyňa Ministerstva životného prostredia Českej republiky, ktorá kolegov informovala o pripravovanej novele vyhlášky o stráži prírody Českej republiky. Keďže s niektorými bodmi novely strážcovia nesúhlasili, rozprúdila sa obsiahla diskusia o jej prínose. Novela sa má týkať používania nového typu služobného odznaku a preukazu, spôsobu vykonania skúšok, povinných doškoľovaní a preskúšaní (skúšky a povinné preskúšania v ČR musia absolvovať ako dobrovoľní, tak aj profesionálni strážcovia), ako aj pravidelného preukazovania zdravotnej spôsobilosti.

Stretnutie bolo obohatené zaujímavou aktivitou, v rámci ktorej strážcom najskôr premietli krátku scénku, kde strážca riešil konkrétny priestupok a následne jeho výkon účastníci rozoberali a hodnotili, čo urobil dobre a čo zle. Takto mali pripravené scénky zamerané na rôzne témy, napr. na pohyb návštevníkov chránených území mimo chodníkov, vjazd motorovým vozidlom, skalolezectvo a zakladanie ohňa. Do tejto aktivity sme sa zapojili aj my so skúsenosťami a vedomosťami z našich školení.

Výbor Asociácie strážcov prírody Českej republiky (ďalej len ASPČR) predniesol návrh zapojiť sa do aktivity Thin Green Line, ktorej cieľom

je finančná podpora vdov a sirôt strážcov, ktorí zahynuli vo výkone služby (v roku 2014 vo svete pri výkone služby zahynulo 61 strážcov).

Adam Diviš (člen výboru ASPČR) informoval o zámere vytvoriť Európsku asociáciu strážcov (European ranger association), ktorá má byť členom Medzinárodnej federácie strážcov (International Ranger Fedaration) a jej činnosť má byť zameraná na riešenie problémov strážcov v Európe. Financovanie tejto organizácie by malo byť pravdepodobne z členských príspevkov jednotlivých národných asociácií. S vytvorením tejto organizácie, ako sme sa od Adama dozvedeli, nesúhlasia strážcovia z Anglicka a Škótska.

V sobotu 9. 4. 2016 sa konali dve exkurzie, jedna na Paseckú skalu, miesto s najkrajším rozhľadom v CHKO Žďárské vrchy a do NPR Žákova hora, na ktorej sme sa zúčastnili aj my. Sprievodca, vedúci lesník tohto lesného obvodu, nás zasvätil do spôsobu hospodárenia v lesoch, informoval nás o ich snahe vykonávať hospodárenie, ktoré je blízke prírode a v okolí NPR vypestovať zo súčasnej smrekovej monokultúry zmiešaný prírodný les z pôvodných druhov drevín.

Ako zaujímavosť uviedol, že vlastníkom okolitých lesov a poľnohospodárskej pôdy je gróf Kinský. Počas exkurzie sme navštívili aj prameň rieky Svratka, kde sa na slávnostnom vyhlásení vzniku CHKO Žďárské vrchy v roku 1976 zúčastnil aj vtedajší prezident ČSSR Ludvík Svoboda. Slávnostný akt dodnes pripomína kamenný obelisk, na ktorom sú umiestnené dve bronzové tabule, jedna so štátnym znakom vtedajšej ČSSR a druhá s textom venovaným vzniku CHKO a jej slávnostnému vyhláseniu prezidentom ČSSR Ludvíkom Svobodom.

Exkurzia bola nenáročná a dobre pripravená. Trochu ju kazil studený dážď so snehom a chlad. To sa ale snažil vyriešiť Dušan, ktorý pravidelne zohrieval účastníkov exkurzie tekutým svetrom.

V sobotu počas večerného programu zástupcovia jednotlivých veľkoplošných chránených území informovali o činnosti strážcov so zameraním na výkon sprievodcovskej činnosti. My sme prezentovali prácu strážcov na Slovensku, organizáciu riadenia profesionálnych a dobrovoľných strážcov, ako aj problémy, s ktorými sa pri výkone služby stretávame vrátane našich oprávnení pri ich riešení.

V nedeľu 10. 4. 2016 sa konalo valné zhromaždenie ASPČR, ktorého hlavným programom boli voľby nového výboru ASPČR. Výsledkom volieb bol staronový výbor, ktorý bude pracovať v nezmenenom zložení aj v ďalšom volebnom období.

Výbor ASPČR plánuje zriadiť internetový (skypový) systém komunikácie medzi svojimi členmi, aby mohol častejšie a účinnejšie riešiť otázky asociácie. Na tento krok vyzvali aj nás s cieľom zefektívniť vzájomnú komunikáciu.

Na valnom zhromaždení ASPČR sa rozhodovalo aj o účasti zástupcu asociácie na medzinárodnom kongrese strážcov, ktorý sa bude konať v tomto roku v Národnom parku Rocky Mountains v americkom Colorade. Na kongrese sa zúčastní Iva Němečková. V tejto súvislosti ministrovi životného prostredia Českej republiky adresovali list, v ktorom ho žiadajú o podporu.

Na príklade ASCHÚS, ktorá uzavrela dohodu o spolupráci so ŠOP SR, ASPČR vypracovala návrh dohody o spolupráci s Agentúrou ochrany přírody ČR, ktorý plánujú v krátkom čase predložiť AOPČR.

Na záver stretnutia sme členov výboru ASPČR informovali o našom úmysle zorganizovať na jeseň v roku 2016 medzinárodnú konferenciu strážcov okolitých krajín v lokalite Kohútka na slovensko-českej hranici.

Mgr. Dan Harťanský
Prezident ASCHÚS
Foto: M. Hromada

Peter Urban:
Poľana – sopečné srdce Slovenska
Vydavateľstvo Matice Slovenskej, s. r. o., 2015, 199 strán, ISBN 978-80-8115-223-8

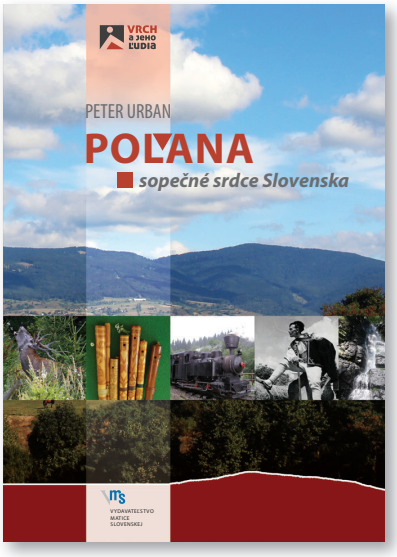

Na milej slávnosti 19. februára 2016 v hrochotskom Dome kultúry uviedli do života pozoruhodnú knižnú publikáciu monografického charakteru Petra Urbana Poľana – sopečné srdce Slovenska. Bolo to tri roky od uvedenia podobnej knižnej publikácie toho istého autora Ďumbier – najvyšší z Nízkych..., ktoré sa uskutočnilo 15. februára 2013 v breznianskej Bombure. Obidve publikácie vyšli v edícii Vrch a jeho ľudia.

Autor sa pútavým vyprávačským štýlom venuje nielen vlastnému masívu Poľany, ale aj okolitej krajine pod ňou, pričom poukazuje na jedinečný súzvuk človeka a prírody. Od vekov totiž človek ovplyvňoval Poľanu a Poľana zas ovplyvňovala jeho. Z tohto dôvodu sa publikácia člení do dvoch základných častí, ktorými sú Príroda a Ľudia.

V časti o prírode autor opisuje vznik stratovulkánu Poľana a jeho následné formovanie prírodnými živlami, na ktorých sa výrazne podieľala voda. Kým rozsiahlu kalderu obklopenú vencom horských chrbtov s dostredivou sieťou vodných tokov prerezala len bystrina Hučava, toky

na vonkajšom obvode sopečného kužeľa majú odstredivý charakter. Okrem Hučavy sa spomína aj Kamenistý potok vo Veporských vrchoch, ako aj vodopády Bystrô a Spády. Opísané sú tiež prekrásne výhľady a scenérie z Poľany, ktoré vnímavého návštevníka zaujmú a nesmierne potešia. Z dolín je autorova pozornosť zameraná na Hrochotskú dolinu a Kamenistú dolinu vo Veporských vrchoch vrátane ich prírodných a kultúrno-historických zaujímavostí. Ďalej sa venuje pozoruhodnému rastlinstvu a živočíšstvu Poľany. Poľana je známa najmä bohatstvom lesov a zvyškami jedinečných pralesov. Ako zaujímavosť je spomenutý rozptýlený výskyt tisu obyčajného od Bátovej po Bútľavku a na Kurienci, ako aj gaštana jedlého v drevných opáloch pri Strelníkoch. Pozoruhodné a cenné je tiež rastlinstvo lúk a pasienkov, najmä podmáčaných lúk a rašelinísk. Na Poľane je veľmi pestrá aj živočíšna zložka so zastúpením mnohých chránených a ohrozených druhov. Z veľkých šeliem je zastúpená „slovenská veľká trojka“ medveď, vlk a rys, z ktorých sa autor širšie venoval „obávanej i uctievanej šelme“ medveďovi hnedému. V závere tejto časti publikácie sa autor ešte pozastavil pri strakošovi kolesárovi, ktorého považuje za operený symbol lazov.

V časti o ľuďoch sa autor najskôr vybral stopami predkov opisom hradiska Kalamárka, zmieňuje sa o strážcoch zvolenského lesa, predstavuje zvolenský Pustý hrad i Vígľašský zámok s ich históriou. Ďalej sa venuje vzniku podpolianskych obcí a miest, legendám a povestiam, nevynechajúc polianskych zbojníkov. Širšie rozvádza rázovitý folklór a tradície, ktoré sú neodmysliteľne späté s podpolianskym ľudom (detvianska fujara, podpolianske muziky a muzikanti, hrochotské rómske kapely, folklórne súbory a folklórne slávnosti). Zmieňuje sa aj o kulinárskych podujatiach s možnosťou vychutnania tradičných podpolianskych jedál. Z publikácie vyplýva, že drevo sprevádzalo ľudí pod Poľanou od kolísky po hrob, vedeli ho zručne spracúvať a vyrábať z neho množstvo úžitkových i okrasných predmetov, z ktorých sú detvianske náhrobné a prícestné drevené kríže naším kultúrnym dedičstvom. Exkurzom do minulosti je zmienka o osadníkoch na Čiernych Handľoch v povodí Čierneho Hrona a ich niekdajšej práci v lesoch (rúbanie lesa, pálenie drevného uhlia v milieroch, spúšťanie dreva rizňami a flúdrami, splavovanie dreva Kamenistým potokom, prípadne aj plťami po Hrone). Okrem údajov o historickom tajchu Hrončok, vody ktorého dvíhali hladinu Kamenistého potoka pri splavovaní dreva. V publikácii nájdeme údaje aj o vodárenskej nádrži Hriňová, ktorá je v trvalej prevádzke od roku 1998 ako súčasť stredoslovenskej vodárenskej sústavy. Autor nemohol nechať bez povšimnutia ani podpolianske úzkokoľajky, akými boli Čiernohronská lesná železnica, ktorej časť sa podarilo zachrániť a je dodnes v prevádzke, ďalej to bola vígľašská lesná železnica a tiež hriňovská lesná železnička, na ktoré ostali už len spomienky. Čiernohronská železnica vozí ľudí z Hronca cez Čierny Balog do Lesníckeho skanzenu vo Vydrovskej doline, o ktorom je v publikácii taktiež zmienka. Ďalším exkurzom do minulosti sú údaje o medených i železných baniach a hutách v širšom okolí Poľany (Ľubietová, okolie Poník, Tri Vody, Hronec), ako aj o niekdajších sklárňach (Sihla, Hriňová). Značnú časť úpätia Poľany tvorí špecifická podpolianska lazová oblasť s roztratenými usadlosťami, priľahlými políčkami a ovocnými sadmi, tvoriacimi pestrú mozaiku, ktorá sa dodnes zachovala v jedinečnom krajinnom obraze. Autor k tomu pripomína, že na lazoch, ako aj lesných samotách (horárňach) bol tvrdý život. Jedinou lesníckou osadou v srdci Poľany (v kaldere) na konci Hrochotskej doliny sú Kyslinky, kedysi prístupné len lesnou železnicou, no dnes už asfaltovou cestou z Hrochote. Autor sa zmieňuje aj o vzniku horských lúk a pasienkov na Poľane, ktorým vtisla pečať valašská kolonizácia s rozmachom salašníctva a odrazom aj v ľudovej kultúre Podpoľania. V publikácii je venovaný priestor aj turistike. Uvedené sú osudy turistických chát (Chata pod Hrbom, Chata na Poľane, Horský hotel Poľana), vývoj horskej záchrannej služby, prehľad turisticky značených chodníkov (120 km), náučných chodníkov, lyžiarskych a cyklistických trás, miest a podmienok na horolezeckú činnosť (Kalamárka, v zime na ľadopáde Bystrého potoka). Nezabudlo sa ani na možnosť vidieť Poľanu z vtáčej perspektívy prostredníctvom Aeroklubu na letisku Očová. Nasleduje oboznámenie s ochranou prírody Poľany, ktorej

napomohli niektoré predchádzajúce ekologické výskumy (R. Mikyška, F. J. Turček). Postupne vznikala sústava chránených častí prírody, do ktorej bola zaradená aj „perla Poľany – NPR Zadná Poľana". Pred 35 rokmi (1981) Poľanu vyhlásili za chránenú krajinnú oblasť (CHKO) a v roku 1990 bola zaradená do sústavy biosférických rezervácií v rámci medzivládneho programu UNESCO Človek a biosféra (MaB). V publikácii sa nachádza súčasný prehľad a grafické znázornenie rozloženia chránených častí prírody v CHKO Poľana. Okrem národnej siete chránených území sa na území CHKO Poľana nachádza osem území európskeho významu a jedno chránené vtáčie územie v rámci európskej sústavy chránených území Natura 2000. Poľana je aj klenotom slovenského poľovníctva, a preto z publikácie sa možno dozvedieť o histórii poľovníctva, trofeji neznámeho strelca, pytliakoch a o chránenej poľovnej oblasti. Nakoniec sú uvedené osobnosti, ktoré vo svojej tvorbe zachytili krásy a jedinečnosti Poľany či Podpoľania (Matej Bel, Božena Němcová, G. K. Zechenter-Laskomerský, K. A. Medvecký, Jaroslav Augusta, Karel Plicka, Jozef Cíger Hronský a „pevec zlatoústy" Andrej Sládkovič).

Veľmi sugestívne vyznieva vyznanie rodáka z Hrochote, profesora Milana Križa „k matke – hore Podpoľania" v predhovore knihy alebo tiež k čarokrásnemu kútu Slovenska, ktorý v závere knihy nazval Moja Poľana.

Predmetná knižná publikácia Petra Urbana obsahuje veľké množstvo poznatkov a informácií, fotografií i grafických materiálov, týkajúcich sa Poľany a krajiny pod ňou, preto nemá len odborno-populárny, ale aj náučný charakter. Veľmi vhodne sú zaradené úryvky z dobovej literatúry, ktoré dopĺňajú a niekedy aj nahrádzajú autorov text, čím prispievajú k jeho väčšej zaujímavosti a pestrosti. Hodnotu diela neznižujú ani sporadicky sa vyskytujúce drobné chybičky prepisového charakteru. Na záver možno konštatovať, že napísať publikáciu, akou je Poľana – sopečné srdce Slovenska, dokázal len autor s hlbokými vedomosťami a všestranným poznaním opisovaného územia, ktoré má nadovšetko rád. Je to kniha, ktorá záujemcov poučí a zároveň i poteší.

Ing. Július Burkovský

Tipy na tripy
Čiernohronskými dolinami

Dnešný tip nás zavedie do Veporských vrchov na Horehroní. Táto oblasť v povodí Čierneho Hrona bola v minulosti porastená hlbokými lesmi, a preto tu od 16. storočia vznikali drevorubačské osady, známe ako Čierne Handle, z ktorých časť dnes tvorí obec Čierny Balog. Keďže pohorím vedú dlhé doliny sprístupnené lesnými (často asfaltovými) cestami, na presun si zvolíme bicykel.

Cyklotúru začneme tam, kde svoju púť v Hrone končí rieka Čierny Hron a zároveň začína aj známa Čiernohronská železnička. Je to osada Chvatimech, miestna časť Podbrezovej, ležiaca medzi Podbrezovou a Breznom. Možno sa sem s bicyklom dopraviť aj vlakom na rovnomennú železničnú zastávku. Najprv sa vydáme verejnou komunikáciou z Chvatimechu popri Valaskej do obce Hronec. Prechádzame aj popri závode Zlievarne Hronec, ktorý bol v minulosti jedným z najvýznamnejších hutníckych závodov v Uhorsku. Pred závodom je vystavený liatinový most z roku 1810, ktorý tu bol vyrobený. Na námestí v Hronci odbočíme vľavo po zeleno značenej cyklotrase smerom na Čierny Balog. Prechádzame dolinou popri Čiernom Hrone a zároveň popri železničke. Onedlho sa dostaneme k vetveniu dolín v lokalite Svätý Ján. Zelená značka

Vodná nádrž Hronček

pokračuje dolinou vľavo do Čierneho Balogu. My sa vyberieme vpravo po červenej cyklotrase, ktorá má označenie Vrchárska cyklomagistrála. Nad rázcestím sa klenie konštrukcia mosta, ktorým v minulosti viedla odbočka železničky do Kamenistej doliny, ktorou budeme odteraz prechádzať. V doline možno ešte nájsť stopy po železničke (zvyšky mostov, násypy), ktorá viedla celou dolinou. Kamenistá dolina je najdlhšou dolinou Veporských vrchov, má vyše 26 km, preteká ňou Kamenistý potok a vedie ňou lesná asfaltová cesta. Na celom tomto dlhom úseku má prevýšenie len asi 400 m, a preto je vhodná ako cykloturistická trasa, ktorá vedie prevažne lesom. Dolný úsek potoka medzi lokalitami Svätý Ján a Hronček je vyhlásený za prírodnú pamiatku Kamenistý potok, ktorá predstavuje ukážku ekosystému zachovalého podhorského vodného toku. Približne v polovici doliny leží vodná nádrž – tajch Hronček, ktorá v minulosti slúžila na splavovanie dreva. Tajch je technickou pamiatkou a je súčasťou Lesníckeho skanzenu vo Vydrovskej doline v Čiernom Balogu. V súčasnosti nádrž slúži na rybárčenie a ako príjemné oddychové miesto. Pri nádrži naša trasa vstupuje do CHKO Poľana a zároveň do Chráneného vtáčieho územia Poľana. V ďalšom úseku sa dolina viac rozširuje a pribúda aj lúk. Po niekoľkých kilometroch sa pri horárni Klimentka dostaneme k ďalšiemu chránenému územiu. Je to chránený areál Meandre Kamenistého potoka. Ide o vyše dvojkilometrový úsek potoka, ktorý tu v rovinatej časti doliny vytvára početné meandre, ktoré sú dobre viditeľné z cesty. Meandre končia tesne pod horskou obcou Sihla. Kúsok pod obcou sa sprava do Kamenistého potoka vlieva malý potok Slatina, časť povodia ktorého je vyhlásená za prírodnú rezerváciu Vrchslatina a zároveň za rovnomenné územie európskeho významu (kód SKUEV0694). Územie tvoria zachovalé mokraďové a rašelinné spoločenstvá s prioritným biotopom európskeho významu Brezové borovicové a smrekové lesy na rašeliniskách (91D0*). Zaujímavosťou je, že len niekoľko sto metrov od prameňa potoka Slatina pramení iný a známejší vodný tok Slatina, ktorý odteká na opačnú stranu a ústí do Hrona pri Zvolene. Po prechode obcou Sihla vyšliapeme k štátnej ceste, ktorá spája Brezno s Hriňovou. Okolitá oblasť s obcami Sihla, Drábsko a Lom nad

Meandre Kamenistého potoka

Sihlianska planina, v pozadí Ľubietovský Vepor

Rimavicou tvorí krajinársky pôsobivú Sihliansku planinu s peknými výhľadmi, striedaním lesov, lúk a polí a početných lazníckych osídlení. Tu sa musíme rozhodnúť ako ďalej. Môžeme zvoliť kratšiu trasu po štátnej ceste, kde najprv pomerne strmo vystúpime do sedla Tlstý javor a odtiaľ niekoľkokilometrovým zjazdom zídeme až do Vydrovskej doliny, kde môžeme navštíviť lesnícky skanzen a potom pokračovať ďalej do Čierneho Balogu k stanici železničky. Tí zdatnejší môžu zvoliť náročnejšiu alternatívu, keď z hlavnej cesty smerom na Tlstý javor po chvíli odbočia v osade Sedmák doprava a po modro značenej cyklotrase budú prechádzať rozvoľnenou krajinou Sihlianskej planiny s peknými výhľadmi raz hore a zasa dole po prašných cestách až do lokality Kysuca-Uhliarka. Po ľavej strane terén klesá do dolín Brôtovo a Za Dlhým Grúňom, medzi ktorými leží známy Dobročský prales (národná prírodná rezervácia a zároveň územie európskeho významu SKUEV0047). Pred nami spoza menších kopcov vykukuje majestátny Klenovský Vepor (národná prírodná rezervácia a zároveň územie európskeho významu SKUEV0200) a v diaľke za nami zasa Ľubietovský Vepor (národná prírodná rezervácia a súčasť územia európskeho významu Poľana, SKUEV0319). V sedle Kysuca-Uhliarka odbočíme vľavo do doliny a po chvíli prídeme na asfaltovú cestu, ktorou budeme pohodlne schádzať dole celou dolinou Rakytovo (alebo Páleničné) až do obce Dobroč a ďalej do Čierneho Balogu, kde sa pri stanici železničky môžeme občerstviť a kde sa spojíme s kratšou alternatívou našej trasy. Odtiaľto budeme opäť sledovať červenú značku Vrchárskej cyklotrasy, ktorá vedie popri Čiernom Hrone a zároveň popri železničke. V lokalite Svätý Ján uzavrieme celý dnešný okruh a po rovnakej trase ako na začiatku sa vrátime do Chvatimechu.

Kratšia alternatíva trasy meria asi 55 km a dlhšia asi 61 km, celkové prevýšenie trasy je asi 550 m.

Text a foto: Ing. Branislav Faško
ŠOP SR, riaditeľstvo

Národný park a biosférická rezervácia Slovenský kras

Slovenský kras predstavuje najväčší „vápencový ostrov“ na Slovensku. Človek, sídliaci po jeho okraji, sa pomaly už niekoľko tisícročí snaží podmaniť si jeho divokú prírodu. Bola vždy tajomná a divoká, vodou tvorená a suchom morená, neprístupná a strategická. Prírodné hodnoty Slovenského krasu, ktoré vznikali vývojovým procesom a boli do určitej miery ovplyvňované aj človekom, sa vyvinuli do súčasnej podoby vzácnych a ojedinelých rastlinných a živočíšnych druhov a ich pestrých spoločenstiev, ktoré spolu s bohato členeným reliéfom vytvárajú zložité vzťahy a existenčné väzby ako aj svojský neopakovateľný krajinný ráz.

Unikátnosť a hodnoty územia boli podnetom na to, že územie Slovenského krasu bolo vyhlásené v roku 1973 za chránenú krajinnú oblasť a v roku 1977 za biosférickú rezerváciu. Jej cieľom je, aby rezervy biosféry boli chránené, skúmané a zároveň v rozumnej a prírode neškodiacej miere človekom aj využívané. V roku 1995 boli jaskyne Slovenského krasu a priľahlého Aggtelekského krasu v Maďarsku zapísané do zoznamu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO. Štát sa rozhodol chrániť si toto územie ešte výraznejšie, a aj preto bol v roku 2002 vyhlásený Slovenský kras za národný park. Prírodné hodnoty územia, biotopy a na nich naviazané rastlinné a živočíšne druhy spĺňajú parametre európskych kritérií, platné pre členské štáty Európskej únie, a preto je územie Slovenského krasu súčasťou európskej sústavy chránených území Natura 2000.

Silická planina

Chránené územie Slovenského krasu sa rozprestiera v juhozápadnej časti východného Slovenska v okresoch Rožňava a Košice-okolie. Územie pozostáva z troch od seba oddelených častí, ktoré predstavujú jednotlivé krasové planiny. Od západu na východ sú to samostatné planiny Koniarska a Plešivská, ďalej Silická planina, Horný a Dolný vrch, Zádielska a Jasovská planina, ktoré predsta-

Plešivská planina

NPR Zádielska tiesňava

vujú komplex rozčlenený tiesňavami, geologickým rozhraním a kotlinami. Pretože prirodzené pokračovanie krasového územia je v susednom Maďarsku, južnú hranicu z najväčšej časti predstavuje štátna hranica.

V Slovenskom krase sa vyskytujú v podstate všetky krasové formy charakteristické pre kras nášho klimatického pásma. Sú to predovšetkým škrapy, krasové jamy (závrty) a priehlbne, úvaly, ktoré dotvárajú reliéf plošín a hlboké kaňonovité doliny i tiesňavy, z ktorých najznámejšia je Zádielska. Vysokú úroveň skrasovatenia územia potvrdzuje výskyt veľkého počtu podzemných dutín a jaskýň. Tajomnosť planín znásobovali jaskyne, pred ktorými mali naši predchodcovia veľký rešpekt. Viaceré z nich využívali ako prechodné úkryty, možno aj trvalejšie sezónne obydlia alebo slúžili ako kultové a obradné miesta. Neskôr si zbojníci v nich ukrývali svoje poklady. Hlboké

Škarpové pole v Drieňovci

priepasti sa považovali za obydlia zlých duchov či okrídlených drakov. Tí prví odvážni sa do hĺbok spúšťali na lanách v poklincovaných klietkach. Dnes tu už poznáme takmer 1 200 jaskýň, z nich sú pre verejnosť sprístupnené jaskyňa Domica, Gombasecká jaskyňa, Jasovská jaskyňa a Krásnohorská jaskyňa. Výnimočná je Silická ľadnica, ktorá je najnižšie situovaná jaskyňa (503 m n. m.) mierneho klimatického pásma s ľadovou výplňou.

Sintrová výplň v jaskyni Domica

Povrchová riečna sieť v Slovenskom krase prakticky chýba, pretože atmosférické zrážky spadnuté na jej územie okrem podielu celkového výparu infiltrujú. Riečna sieť je prenesená do podzemia a hlavne na úpätí krasových planín vytekajú na povrch vo forme veľkého počtu krasových prameňov a vyvieračiek, čím dávajú základ autochtónnej riečnej sieti.

Reliéf Slovenského krasu je len mierne zvlnený a plošiny krasových planín sú málo členité. Ohraničujú ich stráne, ktoré sú rozčlenené

Hájske vodopády

suchými strmo uklonenými dolinami. Práve bralá na týchto okrajoch umožňujú fascinujúce výhľady do krajiny. Najvyššiu nadmorskú výšku dosahuje Slovenský kras na kóte Matesova skala (925 m n. m.), ktorá sa nachádza na planine severne od Bôrky. Plešivská planina na kóte Štít dosahuje výšku 851 m n. m. Relatívne výškové rozdiely medzi plošinami planín a dnami kaňonovitých dolín klesajú od severu na juh. Najvyššie relatívne prevýšenie v Slovenskom krase je na južnej časti Horného vrchu. Južné časti Plešivskej planiny a juhozápadné časti Silickej planiny vystupujú nad dná dolín iba 250 – 350 m.

Podstatnú časť plochy územia národného parku zaberajú lesy, nemenej významné sú i lesostepné časti. Po skončení doby ľadovej bolo pravdepodobne celé územie Slovenského krasu s výnimkou skál, močiarov a vodných tokov zalesnené. K postupnému odlesňovaniu dochádzalo s rastúcim osídľovaním územia človekom. Pôvodný prales bol postupne pretvorený na pastevné plochy a následne na skrasovatenú step. Takýto trend trval tritisíc rokov. Počas tejto doby sa mohli teplomilné (xerotermné) spoločenstvá, ktoré sú dnes pre Slovenský kras charakteristické, rozšíriť zo svojich refúgií v nižších polohách do územia. Pokles zrážok a s tým súvisiaca nižšia úživnosť pasienkov, ako aj zmena hospodárskych podmienok v posledných dvoch desaťročiach spôsobila, že sa od pastvy postupne ustupuje. Pre súčasnosť je teda charakteristické šírenie lesa, či už prirodzene, alebo umelým zalesňovaním opustených pasienkov.

Svojrázne podmienky tohto krasového územia sa odrazili aj v rozmanitosti flóry a fauny. Z botanického hľadiska majú najväčší význam rumenica turnianska (*Onosma tornensis*), dnes už premenovaná na rumenicu

Čierna vyvieračka

sviežu (*Onosma viridis*) a chudôbka drsnoplodá Klášterského (*Draba lasiocarpa* subsp. *klasterskyi*). Významnú skupinu tvoria taxóny, ktoré sa v rámci flóry Slovenska vyskytujú len na území Slovenského krasu, ako feruľa Sadlerova (*Ferula sadleriana*), hrachor hrachovitý (*Lathyrus pisiformis*), sezelovka smldníkovitá (*Gasparrinia peucedanoides*), ostrica krátkošijová (*Carex brevicollis*) a iné. Mnohé patria k panónskym endemitom alebo tu dosahujú severnú hranicu svojho rozšírenia, ako napríklad klinček včasný nepravý (*Dianthus praecox* subsp. *pseudopraecox*).

Rumenica svieža

Črievičník papučkový

V nadväznosti na špecifické vlastnosti územia sa vytvorili pestré životné podmienky aj pre vývoj živočíšstva. Sú tu zastúpené skupiny živočíšstva, ktoré dávajú územiu charakter zoocenóz stepného a lesostepného pásma. Z bezstavovcov je to sága stepná (*Saga pedo*), modlivka zelená (*Mantis religiosa*), z mäkýšov *Pupilla triplicata* a *Zebrina detrita*. Z plazov je pozoruhodný výskyt krátkonôžky štíhlej (*Ablepharus kitaibelii*), jašterice živorodej (*Zootoca vivipara*) a užovky stromovej (*Zamenis longissima*). V Slovenskom krase je potvrdený výskyt 217 druhov vtákov, v zastúpení od drobných spevavcov až po veľké dravé vtáky a sovy. Zo stavovcov nachádzajú vhodné životné podmienky v jaskyniach predovšetkým netopiere, z ktorých tu žije až 26 druhov. Najpočetnejšie sú zastúpené druhy, ako večernica malá (*Pipistrellus pipistrellus*), podkovár malý (*Rhinolophus hipposideros*), netopier obyčajný (*Myotis myotis*) a kriticky ohrozený netopier sťahovavý (*Miniopterus schreibersi*), vzácne aj letné kolónie podkovára južného (*Rhinolophus euryale*). Z cicavcov ešte na niektorých planinách nájdeme kolónie sysľa pasienkového (*Spermophillus cittelus*). Významnými druhmi sú vlk dravý (*Canis lupus*), rys ostrovid (*Lynx lynx*) a mačka divá (*Felis silvestris*).

Podkovár malý

Sokol sťahovavý

Sova lesná

Súčasťou národného parku sú aj osobitne chránené územia. Ide o vzácne biotopy, ohrozené spoločenstvá, špecifické lokality, jaskyne a priepasti. Svojou rozlohou sú to menšie územia s najzachovalejšími geobiocenózami, ktoré sú z hľadiska ochrany prírody najcennejšie. Platí pre ne najprísnejší stupeň ochrany. Je to celkom 10 národných prírodných rezervácií (NPR), 6 prírodných rezervácií a 16 národných prírodných pamiatok (jaskyne a priepasti). Najznámejšie z nich sú NPR Zádielska tiesňava, NPR Turniansky hradný vrch, NPR Brzotínske skaly, NPR Domické a NPR Kečovské škrapy.

Moderná doba všetko zmenila, človek začal prírodu využívať nielen na zabezpečenie svojich ekonomických potrieb, ale čiastočne aj na oddych a relax. Čo ponúka v tomto smere Slovenský kras? Sú to predovšetkým ľahké turistické aktivity, a to najmä pešia turistika, cykloturistika a návšteva sprístupnených jaskýň a historických pamiatok blízkeho okolia. Na území národného parku je vyznačených asi 270 km turistických chodníkov a 50 km cyklotrás a vybudovaných sedem náučných chodníkov s informačnými panelmi. Sú to ale len sezónne aktivity. Pre nevhodné klimatické pomery a nevyhovujúci charakter terénu nie sú na území Slovenského krasu

Náučný chodník Domica

vhodné podmienky pre zjazdové lyžovanie. Nie je tu vybudované žiadne lyžiarske stredisko. Rovnako geologická stavba územia zapríčiňuje absenciu výdatných termálnych prameňov, ktoré umožňujú rozvíjať aktivity v oblasti kúpeľníctva. Územie Slovenského krasu nie je turistami navštevované vo veľkom počte. Príčin je viacero, ale medzi niektoré z nich môžeme zaradiť napríklad rozľahlosť územia (je problematické sa vrátiť späť do východiskového miesta), nevyhovujúca doprava verejnými prostriedkami, zlá infraštruktúra, nedostatočne vybudované služby, hlavne ubytovanie a stravovanie.

Z ostatných športových aktivít je výnimkou zo zákona o ochrane prírody a krajiny povolené skalolezectvo v NPR Zádielska tiesňava a lietanie na závesných a padákových klzákoch. Určené miesto štartovacej rampy je na Jasovskej planine. Tieto aktivity sú časovo i priestorovo obmedzené. Slovenský kras je už dlhoročne spätý s orientačným behom. Každoročne sa tu konajú preteky rozličných výkonnostných kategórií amatérov i profesionálov. Umožňuje to vhodná konfigurácia terénu. Dlhoročnú tradíciu majú preteky o pohár Slovenského krasu.

Je a stále aj bude naším záujmom umožniť ľuďom, žijúcim v území, ale aj jeho návštevníkom spoznať prírodu Slovenského krasu v maximálne možnej miere, avšak bez ohrozenia jej hodnoty. Účinná ochrana biodiverzity prírody národného parku a biosférickej rezervácie prináša celý rad otázok, ktoré nie je možné vyriešiť bez aktívnej spolupráce správy národného parku s komunitami miestnych obcí, vlastníkmi pozemkov, miestnymi podnikateľskými subjektmi, rôznymi záujmovými združeniami a ďalšími subjektmi pôsobiacimi v regióne. Myslíme si ale, že všetko dokážeme spoločným úsilím vyriešiť k obojstrannej spokojnosti.

Ing. Ján Kilík
Správa NP Slovenský kras

Silická planina v zime

Výstava Poľoníctvo a príroda
9. – 12. 6. 2016, Nitra

Foto: Ľ. Balgová, T. Pšenák

Foto: archív MŽP SR

Deň otvorených dverí Ministerstva životného prostredia SR
18. 6. 2016, Bratislava

Na Dni otvorených dverí MŽP SR sa zúčastnila aj ŠOP SR, ktorú zastupoval RNDr. Vladimír Slobodník (S CHKO Ponitrie) s praktickými ukážkami vtáčích búdok a radami pre verejnosť v oblasti ich správnej výroby a inštalácie.

Náučný chodník
Horné lúky

Náučný chodník Horné lúky sa nachádza v území európskeho významu Horný vrch (SKUEV0356), ktoré je súčasťou geomorfologickej oblasti Slovenské rudohorie, geomorfologického celku Slovenský kras a podcelkov planina Horný vrch, Zádielska planina a Jasovská planina. Vyskytujú sa tu takmer všetky krasové formy charakteristické pre kras nášho klimatického pásma. Sú to predovšetkým škrapy, krasové jamy (závrty) a priehlbne, úvaly, ktoré dotvárajú reliéf plošín a hlboké kaňonovité doliny i tiesňavy, z ktorých najznámejšia je Zádielska. Územie je zaujímavé prelínaním druhov xerotermného vegetačného horizontu a karpatskej horskej zložky. Prevládajúcim lesným typom sú bučiny a jedľové bučiny, sutinové lesy a teplomilné dúbravy. Na neprístupných skalných bralách sú zachované fragmenty reliktných borín.

Náučný chodník začína v obci Hačava (647 m n. m.), odtiaľ je náročnejší výstup do sedla Krížna poľana (865 m n. m.), odkiaľ pokračuje malebnou krajinkou Národného parku Slovenský kras, kde sa tradične obhospodarované lúky a pasienky striedajú s lesom. Chodník končí na vyhliadke, z ktorej sa otvára pohľad na Zádielsku tiesňavu.

Na trase náučného chodníka je sedem panelov s informáciami o národnom parku, obci Hačava, obhospodarovaní krajiny, rastlinstve a živočíšstve.

Súčasťou náučného chodníka je vyhliadka.

Začiatok náučného chodníka: v obci Hačava, pri budove bývalého obecného úradu

Dĺžka trasy: 7 km

Prevýšenie: 218 m

Čas prechodu: 2,5 hodiny

Náročnosť terénu: stredne náročný

Typ náučného chodníka: obojsmerný, peší

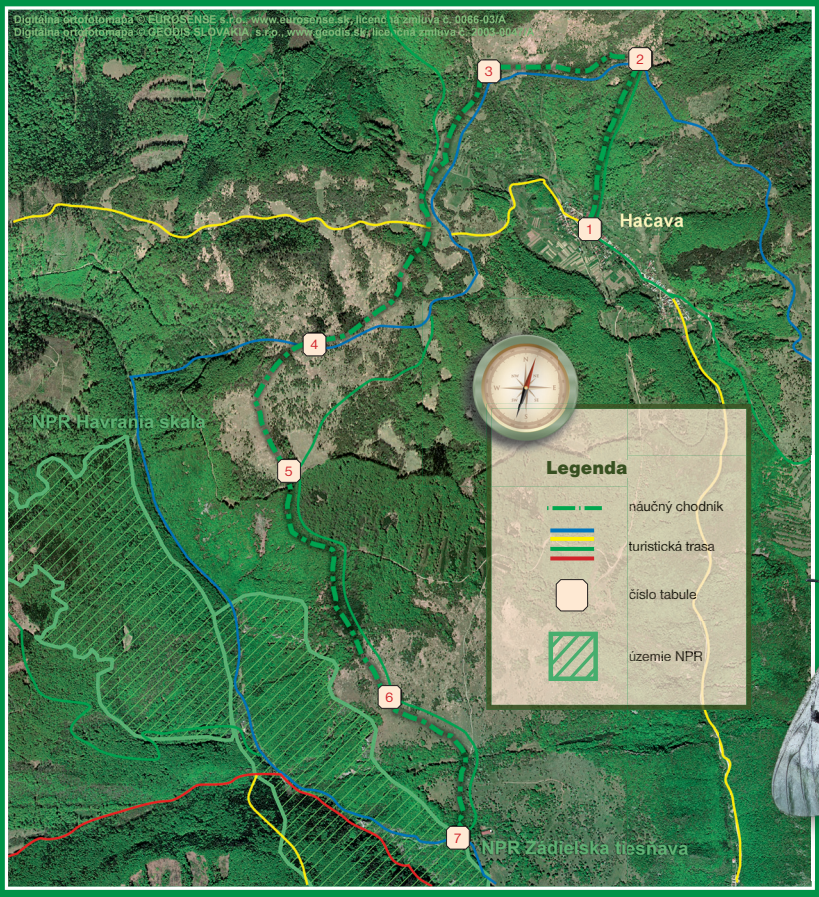

Nadväznosť na turistickú značku: nadväzuje na modrú značku smerom na Turňu nad Bodvou, možnosť napojenia sa na NCH Zádielska tiesňava.

Text na informačných paneloch je v slovenskom, maďarskom a anglickom jazyku.

Garantom náučného chodníka je Správa Národného parku Slovenský kras v Brzotíne.